

**T.C.
SAKARYA UYGULAMALI BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**FUTBOL HAKEMLERİNİN SERBEST ZAMAN İLGİLENİMLERİ
İLE KARAR VERME DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İlayda Nihal ÇETİNER

Enstitü Anabilim Dalı : BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR EĞİTİMİ
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Fehmi ÇALIK

Ocak 2021

T.C.
SAKARYA UYGULAMALI BİLİMLER ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

FUTBOL HAKEMLERİNİN SERBEST ZAMAN İLGİLENİMLERİ
İLE KARAR VERME DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN
İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İlayda Nihal ÇETİNER

Enstitü Anabilim Dalı : BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR EĞİTİMİ

Bu tez 29/01/2021 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

JÜRİ	BAŞARI DURUMU
Jüri Başkanı: Prof. Dr. Fikret RAMAZANOĞLU	Başarılı
Üye: Doç. Dr. Fehmi ÇALIK	Başarılı
Üye: Doç. Dr. Nurullah Emir EKİNCİ	Başarılı

BEYAN

Tez içindeki tüm verilerin akademik kurallar çerçevesinde tarafımdan elde edildiğini, görsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçların akademik ve etik kurallara uygun şekilde sunulduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir tahrifat yapılmadığını, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğunu, tezde yer alan verilerin bu üniversite veya başka bir üniversitede herhangi bir tez çalışmasında kullanılmadığını beyan ederim.

İlayda Nihal Çetiner

.././2020

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim sürecinde değerli bilgilerinden ve deneyimlerinden faydalandığım, her konuda bilgisini ve desteğini istemekten çekinmediğim, araştırma planlanmasından yazılmasına kadar geçen tüm aşamalarında yardımlarını hiç esirgemeyen ve beni her daim teşvik eden, aynı titizlikte yönlendiren değerli danışman hocam Doç. Dr. Fehmi ÇALIK'a teşekkürlerimi sunarım.

Aynı zamanda bu uzun ve zorlu süreçte bana en büyük desteği sağlayan saygıdeğer, kıymetli ilk öğretmenim canım içi anneme Sebehat AKTAŞ ÇETİNER'e, hayatımın her evresinde bana destek olan değerli Babam Metin ÇETİNER'e, ikinci öğretmenim tek idolüm olan değerli ablam Dilara ÇETİNER UYGUN'a sonsuz teşekkürlerimi sunmaktan onur duymaktayım.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	i
İÇİNDEKİLER	ii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	iv
SİMGELER LİSTESİ.....	v
TABLolar LİSTESİ.....	vi
ÖZET.....	vii
SUMMARY	viii

BÖLÜM 1.

GİRİŞ	1
1.1. Problem.....	2
1.2. Alt Problemler	2
1.3. Önemi	3
1.4. Sayıtlar.....	3
1.5. Sınırlılıklar.....	4

BÖLÜM 2.

GENEL BİLGİLER.....	1
2.1. Futbol ve Tarihi Gelişimi.....	1
2.2. Hakem.....	4
2.2.1. Hakemin görevleri	4
2.2.2. Hakemlikte dikkat edilecek hususlar	6
2.3. Futbol Hakemliği	6
2.3.1. Futbol hakemliğinin tarihçesi	7
2.3.2. Futbol hakeminin psikolojik özellikleri.....	9
2.3.3. Hakemlerin stres kaynakları	10
2.3.4. Futbol hakemi olma aşamaları.....	11
2.3.5. Futbol hakemliğinde klasman çeşitleri	12
2.3.5.1. Aday hakem	13
2.3.5.2. İl hakemi.....	13
2.3.5.3. Bölgesel hakem	13
2.3.5.4. Bölgesel yardımcı hakem.....	13
2.3.5.5. Kadın bölgesel hakem	13
2.3.5.6. Kadın bölgesel yardımcı hakem.....	13

2.3.5.7. Klasman hakemi.....	14
2.3.5.8. Klasman yardımcı hakemi	14
2.3.5.9. Üst klasman hakemi	14
2.3.5.10. Üst klaman yardımcı hakemi	14
2.3.5.11. FIFA hakemi	14
2.3.5.12. FIFA yardımcı hakemi	15
2.3.5.13. FİFA kadın hakem.....	15
2.3.5.14. FIFA kadın yardımcı hakem	15
2.4. Serbest Zaman Kavramı	15
2.4.1. Serbest zamanın kavramının ortaya çıkış süreçleri	18
2.4.2. Serbest zamanın Türkiye’deki gelişimi	22
2.4.3. Serbest zamanda doyum	25
2.5. Karar Verme	26
2.5.1. Karar verme süreci.....	28
2.5.1.1. Karar verme süreci sınırlayan etkenler	30
2.5.2. Karar verme stilleri.....	33
2.5.3. Futbol hakemliğinde karar verme.....	35
BÖLÜM 3.	
ŞEKİL VE TABLOLAR	37
3.1. Araştırma Grubu	37
3.2. Verileri Toplama Araçları.....	37
3.2.1. Kişisel bilgi formu	37
3.2.2. Serbest zaman ilgileni ölçeği (SZİÖ)	37
3.2.3. Melbourne karar verme ölçeği.....	38
3.3. Verilenin Toplanması	39
3.4. Verilerin Analizi	39
BÖLÜM 4.	
BULGULAR.....	40
BÖLÜM 5.	
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	50
5.1. Tartışma ve Sonuç	50
5.2. Öneriler	60
KAYNAKLAR	63
EKLER.....	72
ÖZGEÇMİŞ.....	76

KISALTMALAR LİSTESİ

AH	: Aday Hakem
BH	: Bölgesel Hakem
BYH	: Bölgesel Yardımcı Hakem
FIFA	: Federation Internationale de Football Association
İFAB	: International Football Association Board
İH	: İl Hakemi
İHK	: İl Hakem Kurulu
KBH	: Kadın Bölgesel Hakem
KBYH	: Kadın Bölgesel Yardımcı Hakem
KH	: Klasman Hakemi
KYH	: Klasman Yardımcı Hakemi
MHK	: Merkez Hakem Kurulu
ÜKH	: Üst Klasman Hakemi
ÜKYH	: Üst Klasman Yardımcı Hakemi

SİMGELER LİSTESİ

$\bar{X}$: Ortalama

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 4.1: Hakemlere ilişkin demografik bilgiler.....	40
Tablo 4.2: CinsiyeteGöre Serbest Zaman İlgilenim Ölçeği Puanlarına Ait Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	41
Tablo 4.3: Cinsiyete göre serbest zaman ilgilenim ölçek puanlarının alt boyutlarına ait Mann- Whitney U Testi” sonuçları.....	41
Tablo 4.4: Cinsiyete Göre Melbourne Karar Verme Ölçek Puanlarına Ait Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	42
Tablo 4.5: Yaş Gruplarına Göre Serbest Zaman İlgilenim Ölçek Puanlarının Analiz Sonuçları.....	42
Tablo 4.6: Yaş Gruplarına Göre Melbourne Karar Verme Puanlarının Analiz Sonuçları Kruskal Wallis Testi Sonucu.....	42
Tablo 4.7: Eğitim Durumuna Göre Serbest Zaman İlgilenim Ölçeği Puanlarının Betimsel İstatistikleri.....	43
Tablo 4.8: Eğitim Durumuna Göre Serbest Zaman İlgilenim Ölçeği Puanlarının Analiz Sonuçları.....	43
Tablo 4.9: Eğitim Durumuna Göre Melbourne Karar Verme Ölçeği Puanlarının Analiz Sonuçları.....	44
Tablo 4.10: Hakemlik Yıllarına Göre Serbest Zaman İlgilenim Ölçek Puanlarına Ait Analiz Sonuçları.....	44
Tablo 4.11: Hakemlik Yıllarına Göre Melbourne Karar Verme Ölçek Puanlarına Ait Analiz Sonuçları.....	44
Tablo 4.12: Klasmanlara Göre Hakemlerin Serbest Zaman İlgilenim Ölçek Puanlarının Analiz Sonuçları.....	45
Tablo 4.13: Klasmanlara Göre Melbourne Karar Verme Puanlarının Analiz Sonuçları.....	45
Tablo 4.14: Hakemlerin Haftada Kaç Gün Spor Yaptıklarına Göre Melbourne Karar Verme Ölçek Puanlarının Sonucu.....	46
Tablo 4.15: Hakemlerin Haftada Kaç Gün Spor Yaptıklarına Göre Serbest Zaman İlgilenim Ölçek Puanlarının Sonucu.....	46
Tablo 4.16: Hakemlerin Günde Kaç Saat Spor Yaptıklarına Göre Melbourne Karar Verme Ölçek Puanlarının Analiz Sonuçları.....	47
Tablo 4.17: Hakemlerin Günde Kaç Saat Spor Yaptıklarına Göre Serbest Zaman İlgilenim Ölçek Puanlarının Analiz Sonuçları.....	47
Tablo 4.18: Serbest Zaman İlgilenim ve Melbourne Karar Verme Ölçeklerinin Alt Boyutlarına Ait Korelasyon Değerleri.....	48

FUTBOL HAKEMLERİNİN SERBEST ZAMAN İLGİLENİMLERİ İLE KARAR VERME DÜZEYLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

ÖZET

Dünyanın her ülkesinde futbol büyük ilgi görmekte olup, milyarlarca insanın ilgi alanına girmektedir. Bu ilginin sonucunda futbolun oluşturduğu ekonomik hacmin dünya ekonomisinde oluşturduğu payın büyük bir orana sahip olduğu doğrudur. Bu sebeple gelişen, değişen ve globalleşen futbolda, müsabaka sonuçlarının en adil şekilde sonuçlanması kamuoyunun ortak beklentisidir. Futbol müsabakalarının adil bir şekilde yönetilmesi, devam etmesi ve tamamlanmasında hakemlerin büyük etkisi olduğuna inanılmaktadır. Hakemlerin kural bilgisi ve tecrübelerinin yanı sıra adil bir müsabaka yönetmelerinde fizyolojik ve psikolojik durumlarının da önemi bir hayli büyüktür. Futbol hakemliği en üst clasmanlarda profesyonel bir iş olarak yapılıp ciddi gelirler sağlasa da bu profesyonelleşme oranına ulaşan hakem sayısı oldukça düşüktür. Örnekle açıklamak gerekirse Türkiye’de vizeli hakem sayısı 6469 olup sadece 23 hakem profesyonel olarak görev yapmaktadır. Bu sebeple hakemlik büyük bir çoğunluk için ikinci bir meslek, bir hobi ya da serbest zamanlarını spor etkinliği olarak değerlendirdiği bir ilgi alanı olmaktadır. Bu doğrultuda yapmış olduğumuz çalışmada hakemlerin serbest zaman ilgilenimlerinin karar verme düzeyleri arasındaki ilişkilerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmada 2019-2020 sezonunda “Kocaeli, Sakarya, Bursa, Balıkesir, Çanakkale, Eskişehir, Kütahya ve Bilecik” illerinin oluşturduğu 2.Bölgede yer alıp faal olarak görev yapan çeşitli klasmanlarda (Klasman, Bölgesel, İl ve Aday), 202 erkek, 10 kadın olmak üzere toplamda 212 hakem katıldı. Çalışmaya katılım gösteren hakemlere “Kişisel Bilgi Formu, Serbest Zaman İlgilenim Ölçeği ve Melbourne Karar Verme Ölçeği” uygulanmıştır. Örneklem seçiminde kolayda örnekleme yöntemi, verilerin toplanmasında ise online anket yöntemi kullanılmıştır. Araştırma kapsamında toplanan anket verileri “SPSS for Windows 21.0 paket” programına aktarılarak değerlendirildi. Ölçekler arasındaki ilişkiler “Spearman korelasyon analizi” ile, gruplar arası farklılık incelemesini içeren araştırma sorularında ise iki grup arasındaki farklar “Mann-Whitney U testi”, ikiden fazla grup arasındaki farklar ise “Kruskal Wallis-H” testi ile irdelenmiştir. Analiz sonuçları %95 güven aralığında değerlendirildi ve “ $p<0.05$ ” değeri istatistiksel olarak anlamlı farklılık kabul edildi. Sonuç olarak elde edilen bulgular futbol hakemlerinin serbest zaman ilgilenimlerinin, doğru ve yerinde karar vermede önemlilik arz ettiği karar verme düzeylerini etkilediği, bu nedenle serbest zaman ilgilenim düzeylerinin geliştirilmeleri için spor ve fiziksel etkinliklere yönlendirilmesi böylelikle karar verme düzeylerinde ciddi şekilde iyileşmenin olacağı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Futbol, futbol hakemi, serbest zaman ilgilenimi, karar verme.

THE ANALYSIS OF THE RELATIONSHIP BETWEEN FOOTBALL REFEREES FREE TIME INTEREST AND LEVEL OF DECISION MAKING

SUMMARY

Football attracts a great deal of attention in every country of the world and is the area of interest of billions of people. As a result of this interest, the economic volume created by football has a large share in the world economy. For this reason, it is the common expectation of the public that the results of the competition in the developing, changing and globalizing football will result in the most fair way. It is believed that referees have a great influence on the fair management, continuation and completion of football competitions. In addition to the knowledge of the rules and experiences of the referees, their physiological and psychological conditions are also of great importance in managing a fair competition. Although football refereeing is done as a professional job at the highest levels and provides serious income, the rate of this situation among referees is very low. Examples explain the necessary visas referee is number 6469 in Turkey is just 23 referees to make this work as a professional. For this reason, refereeing is a second profession for the majority of people, a hobby activity or an area of interest that they consider their free time as a sports activity. In this study, it is aimed to examine the relationships between the decision-making levels of the referees' leisure time interests. In the study, in the 2019-2020 season, in various classifications (Classification, Regional, Provincial and Candidate), 202 men, 10 women, located in the 2nd Region formed by the provinces of Kocaeli, Sakarya, Bursa, Balıkesir, Çanakkale, Eskişehir, Kütahya and Bilecik. 212 referees participated. Personal Information Form, Leisure Time Interest Scale and Melbourne Decision Making Scale were applied to the referees participating in the study. Convenience sampling method was used in sample selection, and online survey method was used for data collection. Survey data collected within the scope of the research were evaluated by transferring to the SPSS for Windows 23.0 package program. Relationships between scales were examined with Spearman correlation analysis, and in research questions involving the analysis of differences between groups, the differences between the two groups were examined using the Mann-Whitney U test, and the differences between more than two groups were examined using the Kruskal Wallis-H test. Analysis results were evaluated at 95% confidence interval and a statistically significant difference was accepted as " $p < 0.05$ ". As a result, it was concluded that football referees' leisure time interests affect their decision-making levels, which is important in making correct and proper decisions, therefore, they can be directed to sports and physical activities to improve their leisure time interest levels, thereby significantly improving their decision-making levels.

Keywords: Football, soccer referee, leisure time interest, decision making.

BÖLÜM 1. GİRİŞ

21. Yüzyılda spordan bahsedildiğinde akla ilk gelen spor branşlarından biriside futboldur. Popüler bir spor branşı olan futbolun her kesime hitap etmesinin altında yatan sebepler maddi ve manevi kolay ulaşılabilir olması olsa gerek. Dünyada birçok kitleyi etrafında sürükleyen bu inanılmaz gösterişli şölen birçok kültürün kaynaşmasına da vesile oluyor, aynı zamanda ekonominin canlanmasına da dolaylı olarak katkı sağlıyor.

Futbol; kaliteli zaman geçirmenin tercih edildiği, önemsendiği belli kitlelerde; boş zaman değerlendirme seçenekleri arasındafazlasıyla talep görmektedir. Bakıldığında futbol geçmişten günümüze kadar hızla artarak tüm yaşlarda, sevgiyle, istekletutkuyla izlenip aynı zamanda keyifle oynanabilen bir spor branşı olmuştur. Yadırganamaz bir kitlesi ve enerjisi olan, bu canlılığın elbette ki her ülke için farklı ekol oluşturması bu ekollerin etrafında farklı lezzetlerin takipçiliğinin olması oluşması kaçınılmazdır (Koç ve diğ, 2000).

Serbest zaman; zorunluluklarımız dışında arta kalan zamanımızda uyku, iş dışında bize kalan sürelerde yaptığımız her şey olarak tanımlanır Hills ve diğ. (2000). Serbest zaman aynı zamanda dışarıdan bir zorlama ile değil tamamen bireyin içinden gelen duygu, ihtiyaç ile hiç bir karşılık almadan keyifle, mutluluk ile bireyin kendisi ile deneyim yapmayı sağlayan etkinlikler bütünü oluşturmuştur (Mieczkowski, 1990; Önder, 2003).

Günümüz 21. Yüzyıl da serbest zamanlarımızın kaliteli geçirilmesi önem kazanmaktadır. “Yaşam boyu gelişim” düşüncesi bireysel kalite farklarını oluşturmuştur Ağaoğlu ve Eker (2006). Bireyler hayatın tüm rollerinde bu kişisel kalite farklarının tatmininden tat alarak ilerlemeye devam etmektedirler (Huang ve Carleton, 2003).

Stres bireylerin yaşam standartlarını kısıtlayarak hayata sağlıklı devam etmelerini engeller doğru karar vermenin en büyük engelidir (Selye 1997). Stresin bireylerde psikolojik olarak ve fizyolojik olarak olumsuz sonuçlar doğurduğu bilimsel olarak

kanıtlanmıştır Schneiderman ve diğ. (2005). Hakemler stresle başa çıkabilmelidir. Doğru karar verebilmek hakemin psikolojik sağlamlılığının yanı sıra fizyolojik yeterliliğinin de doygun olmasıyla ilgili, alakalıdır. Başarı bu şekilde sağlanmış aynı zamanda tamamlanmış olur. Hakemin saha içi ve saha dışı güven sağlaması, tutarlı olması en önemli özelliğinden biridir Weinberg ve Richardson. (1990). Hakemin başarılı olmasının yanında başarısız olmasının da sebepleri vardır. Hakemlerin psikolojik ve fizyolojik sağlığının yeterli olması şarttır. Bu yeterlilik, durumlar arası ilişkiyi doğru yönetebilmesi ve başarılı olması adına önemli kıstaslar arasında gösterilir. Zihinsel ve fizyolojik yeterlilik hakemlikte olmazsa olmazdır (Weinberg ve Richadson, 2008; Bakıntaş, 2008). Birçok bilim adamının da desteklediği fikir; karar vermenin zihinsel olduğudur. Bu kanıda aynı fikirde olan Willis ve Campbell (1992) hakemin karar vermede tek merci olması, kabul görmesi, kararına sahip çıkmada tek yetkin kişi olduğunu bu sebeple zihinsel yetkinliğinin güçlü olması gerektiğini söyler (Tiryaki 2000). Zihinsel yetkinliğin yanında yan modüllerinde (fizyolojik, psikolojik) ciddi etkisinin olduğu bilinmekte ve gözlemlenmekte olup bununla ilgilibirçok girişimlerde bulunmaktadır.

1.1. Problem

Profesyonel ve amatör futbol müsabakalarında görev alan hakemlerinin serbest zaman ilgilenimlerinin karar verme düzeylerine etkisi varmıdır?

1.2. Alt Problemler

1. Katılımcıların cinsiyet değişkenine göre karar verme düzeylerinde anlamlı farklılık var mıdır?
2. Katılımcıların yaş değişkenine göre karar verme düzeylerinde anlamlı farklılık var mıdır?
3. Katılımcıların eğitim durumu değişkenine göre karar verme düzeylerinde anlamlı farklılık var mıdır?
4. Katılımcıların medeni durum değişkenine göre karar verme düzeylerinde anlamlı farklılık var mıdır?
5. Katılımcıların kişisel aylık gelir değişkenine göre karar verme düzeylerinde anlamlı farklılık var mıdır?

6. Katılımcıların hakemlik yılı değişkenine göre karar verme düzeylerinde anlamlı farklılık var mıdır?
7. Katılımcıların klasman değişkenine göre karar verme düzeylerinde anlamlı farklılık var mıdır?
8. Katılımcıların haftada kaç gün spor yaptığı değişkenine göre karar verme düzeylerinde anlamlı farklılık var mıdır?

1.3. Önemi

İyi bir hakem olmak için çok çalışma, kendini adama ve çok fazla uygulama gerekmektedir (Ekmekçi 2011). Bu sebeple hakemlerin boş zaman ilgilenimlerinde bu tür uygulamalara yönelmeleri sağlanmalıdır. Hakemlerin boş zaman ilgilenimleri araştırılarak hakem kararlarının olumlu yönde geliştirilmesi, daha güvenilir ve hakem kararlarının tartışılmadığı bir ortamın yaratılmasına katkı sağlamak için böyle bir araştırma büyük önem taşımaktadır.

Son zamanlarda kamuoyunda her kesim tarafından sürekli güncellenerek hedef haline getirilen hakemlerin bu araştırma ile karar verme düzeylerine fayda ve zarar getirecek boş zaman ilgilenimleri öğrenilerek hakemlerin bu ilgilenimlere yoğunlaşması veya uzaklaşması sağlanabilir. Boş zaman denilen kavram, genel olarak zorunlulukların bizim üzerimizdeki yaptığı baskıdan kurtulmayı özgürleşmeyi ifade eder. Özellikle serbest zaman kavramı bizi sıkıştıran bu zor dünyanın sorunlarından sorumluluklarından bir nebze kaçış bir nebze nefes alma rahatlamayı ifade ediyor (Aytaç 2006). Hakemlik mesleğinin bir hayli zorlayıcı ve baskı altında yapıldığı düşünüldüğünde bu tür zorlayıcılıktan ve baskıdan kurtulmak ve özgürlükleşmek için boş zaman kavramı hakemler için büyük önem taşımaktadır. Bu araştırma ile hakem motivasyonuna ve performansına büyük katkılar sunacağı hedeflenmiştir.

1.4. Sayıtlar

Bu araştırmanın planlanmasında, yürütülmesinde ve elde edilen bulguların yorumlanmasında aşağıda verilen varsayımlar kabul edilmiştir. Yapılan araştırma için varsayımlar aşağıda belirtilmiştir:

- Katılımcıların anket formunu doğru ve samimi bir şekilde cevapladıkları kabul edilmiştir,
- Araştırma konusu ile ilgili ulaşılan kaynaklardan elde edilen bilgilerin objektifliği yansıttığı öngörülmektedir,
- Anket formundaki ifadelerin katılımcılar tarafından doğru olarak algılandığı,
- Anket formunun uygulanması esnasında iç ve dış koşulların tüm katılımcılar için aynı olduğu düşünülmektedir,
- Anket formunda verilen cevaplar doğru olarak kabul edilmiştir,
- Uygulanan anket formundan elde edilen sonuçlara göre konuyla ilgili bir genellemeye ulaşılabileceği öngörülmektedir.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırmanın yapısında bulunan veya araştırmacı tarafından bu araştırma için öngörülen başlıca sınırlılıklar şunlardır:

- Araştırma için toplanan verilerin geçerliği, anket formunun uygulandığı zaman dilimi ile sınırlandırılmıştır.
- Araştırma, konu ile ilgili ulaşılabilen kaynakların sağladığı veriler ile sınırlandırılmıştır.
- Anket formunun uygulanması için kullanılacak süre üç ay ile sınırlandırılmış olup, anket formları katılımcılara 01.05.2020 – 01.08.2020 tarihleri arasında uygulanmıştır.
- Anket formunun uygulandığı kişiler 2.Bölge’de bulunan Kocaeli, Bursa, Sakarya, Eskişehir, Kütahya, Bilecik, Balıkesir ve Çanakkale illerinde bulunan faal olarak görev alan hakemler olarak sınırlandırılmıştır.

BÖLÜM 2. GENEL BİLGİLER

Bu bölümde, araştırmaya uygun literatür taranmış olup belli bir sistematik içinde özetlenmiştir.

2.1. Futbol ve Tarihi Gelişimi

Futbolun kesin olarak çıkış yeri bilinmemekle birlikte çıkış tarihi de tam olarak net değildir. Çeşitli top ve malzemelerle oynanan oyunlar olarak genellememiz bize daha net ilerleme şansı oluşturmaktadır (Güven, 1999: 95-112). Tarih ekonomik- siyasal dengelere göre şekillenmektedir. Spor da bu şekle uyum sağlamanın yanında şekli oluşturan öncüllerden biri olmuştur. Spor; tarihte halkı tek elde zabdetmeye yarayan bir kilidin anahtarı gibiydi. Örneğin “İmparatorluklar” süresi içerisinde ulusların işçi sınıflarının çoğu Roma’ya göç ediyordu. Göçlerin ilerleyen zamanlarda istenmeyen sonuçlara sebep olmaması sebebiyle ekmek verilip karınları tok tutuluyor aynı zaman da eğlence ihtiyaçları spor müsabakaları düzenlenerek gideriliyordu. ‘Panem et circenses’ ekmek ve eğlenceler anlamına gelen o zamanların popüler kelimesi olup tarihte kullanımı yaygın olan bu kelime dönemin şifrelerini bize anlatıyordu (Dürüşken 1991). Bakıldığı zaman ezilen bir kesimin imparatorluk tarafından ödüllendirildiği, lütfedildiği (ekmek ve eğlence), politikasının ve sosyal sınıfların varlığının yanında memnuniyetsizliklerin de üzerinin örtülme şeklinin olduğunu bizlere gösteriyordu (Gür 1979). Zamanla dikkat çekerek ilgi oluşturmaya başlayan futbol, İngiltere’de XVII. yüzyılda halk ve soylular arasında da oynanmaya başlandı. Britanya Adaları’nda umulmadık hızla yayılırken, XIX. yüzyıla kadar belirli olgunlaşma döneminden sonra günümüze kadar dokusunu kaybetmeden gelebildi (Devecioğlu, 2008: 373-396).

Modern futbol, Sanayi Devrimi’nin 19.yy başının bir evladı (Kurt, 2004: 131-140) olduğu söylenebilir. Bu evlat iş temposunun yanında makinalara ek olarak insanları etkin bir şekilde kullanma isteğinden çıkarak, insan ilişkilerine yönelim gösterdi sanayi devrimi

sayesinde. Böylelikle sosyal politikalar oluşarak tatil günleri, çalışma saatleri gibi iyileştirmeler oluşturuldu (Talas 1967). Yeni bir tarih böylelikle sanayi devrimi ile yazılmaya başlandı.

Futbol, yüzyıllar boyunca geçirdiği gelişim evrelerinin yanında; tutum ve yaklaşımların (siyasi, iktisadi, sosyal)günümüze gelişindeki o, tarihsel süreçte etkili oldu. Aynı zaman da bu süreç içerisinde belli değişim, gelişim ve iyileşimleri oluşturacak önemli katkıların sağlanacağı fikrindeydi (Doğan, 2008: 12-22). 1860'larda sermayenin tek el de olması birçok açıdan halkı etkilemişti. Etkilerin bir sonucu da örgütlenmelerin ortaya çıkması oldu, devamında artan emek üretkenliği, teknolojinin gelişmesi; boş zamanların ortaya çıkmasına ve boş zamanların hızla artmasına sebebiyet verdi. Modern sporları sadece seçkin sınıflar oynardı. Zamanla katılım kitlesel örgütlenmelerin oluşması ve boş zamanın artmasıyla birlikte kitlesel tüketime yönelik seyircili sporların oluşmasına, yaygınlaşmasına da sebebiyet verdiği görüldü. 1871'ler de de Amerikalı yazarların da dediği gibi oldu .Buhran yıllarında, spora yönelim hem katılımcı olarak hem de izleyici olarak artış gösterdi. İnsanlar bu zor ve karanlık günleri, işsizliğin ve teknolojinin getirdiği boş zamanları spora yönelerek değerlendirdi. Bir ilk olarak profesyonel sporcu ve profesyonel takım oluşturuldu. Buna daha sonra seyirciler de eklendi ve insanlık tarihinde madenciler ve fabrika çalışanlarından oluşan küçük azınlık guruplardan oluşan bir futbol camiası ortaya çıktı. Sahada oynarken küçük bir çoğunluğunda türübünde onlarla özdeşleşmesi sonucu bacasız fabrikanın temel taşlarını, işsizliğin kurup geliştireceğini kim tahmin edebilirdi (Fişek, 1982: 4-7). İşçi sınıfının boş zamanlarını değerlendirmek için futbola yönelmesi beraberinde futbol sahalarının ve seyircili futbol keyfinin seyredileceği özel yerler yapıldı (Horak, 1993).

1800 lü yılların sonlarına doğru artan boş zaman; işçiler tarafından futbolun gelişmesine sebebiyet verirken bireysel sporların da (tenis, kraket gibi) soylular, centilmenler tarafından geliştirilmesine ortam hazırladı. Büker toplumsal olguları incelerken; bilimsel, toplumsal göstergelere dayanarak sporun, toplum ile arasındaki ilişkiyi, toplum boyutlarının küçüldükçe, toplumsal statünün arttığı, tespitinde bulunarak dikkatleri üzerine çekti (Büker 1992). Futbol, işçi sınıfının soylulara karşı oluşturduğu demokratik bir devrim niteliği taşıdı o dönemler de Kurt ve Atayman (1997). Futbolun tüm dünyada yayılmasıyla birlikte futbol endüstrisi de böylelikle kurulmuş oldu . Antik tiyatroların, tarihi dokuların yerini stadyumlar aldı. 1988 yıllarında 12 kulübün katılımıyla birlikte

İngiliz futbolu kuruldu. Kurulan lige İngiliz Profosyonel Ligi adı verildi. Kısa süre sonra ilk olarak Avrupa’da sonrasında Latin Amerika ve Asya’da yayılmaya başladı. Bunların bir sonucu olarak 21 Mayıs 1904’de Uluslar Arası Futbol Federasyonu Birliği (FIFA) kuruldu. Uruguay’da 1930 yılında ilk büyük organizasyon ‘‘Dünya Kupası’’ gerçekleştirildi (Özmen, 2000).

Futbol girdiği çağın toplumunu şekillendirmesiyle de bilinir (Alili 2004). Çağının bağımlı değişkeni olarak kabul edilmekle birlikte toplumun ihtiyaçlarına cevap vererek gelişimine – iyileşmesine katkı sağlayan popüler etkinlik tercihi olmuştur (Armağan 1981). Futbol, yüzyıllardan beri popülerliğini korumuş hatta koruyacağına da inanılan bir tür eğlencenin yanında sosyal-siyasal- ekonomik dinamiklerini de bünyesinde besleyerek bacasız sanayinin ithalat –ihracat açığını açılığını doyurmaya çalışan bir başyapıt haline geldi.

Futbolun birçok ülkede popüler olması onu yüzyıllar boyunca çağın oyunu olmasına sebebiyet verdi. Tüm dünyada spor çağlar öncesinden bugüne kadar hayatımıza çeşitli sebeplerle girdi (Capranica ve diğ., 1992; Ferah, 2000). Toplumların ilgi odağı haline gelmesi, herkesin bir fikrinin olması, yoruma, eleştiriye açık olması, yüz yıllar boyunca popülerliğini korumasında en büyük etkenlerden birisi oldu. Zamanla her ülke kendi dinamiğine uygun bir şekilde oynamaya başladı. Amatörden profosyonele kadar dünyanın her yerinde oyun kuralları tek ve evrensel oldu bu dünyanın en ücra köyünde de Amerika Birleşik Devleti’nin başkentinde de böyle oldu böyle kabul edildi. Oyun kuralları tüm dünya insanlığı için eşit, geliştirilmeye açıktı. Kültürler arasındaki etkileşimin harmanlanmasına ve bir diğer etkileşimlerin oluşmasına öncülük etti. Futbolda oyunun ruhuna eşlik edilerek yönetim sağlanması istendi, oyunun adil yönetilmesi, oyuncuların birbirlerine, hakemlere, kurallara saygılı olunması hakem liderliği altında değerlendirilmesi ön koşul görüldü (IFAB, 2017/18). Geçmişte ‘‘bir demokratik başkaldırım’’ diyen bazı bilim insanlarının bu düşüncesi günümüzde; dengelerin değişmesiyle her dine, dile, ırka, cinsiyete, yaşa, kültüre vs. bakılmaksızın insanların eşit mesafede olduğunu, eğlence, keyif verme hedefini güttüğünü, her dilde konuşulup yorumlana bilmesine, zevk vermesine, ihtiyaçlara cevapvermesine gibi. yönelik hedefler belirlenerek evrenselleştirildi. (IFAB, 2017/18).

2.2. Hakem

Spor müsabakasının adil bir şekilde kurallara uygun yönetilmesi için her maça hakem veya hakemler atanır. Hakemler oyun kurallarını uygulamada tam yetkili kişilerdir (2019-2020 Oyun Kuralları Kitabı, s. 65). Hakem; tecrübe, bilgi birikim, eğitim, yetkin oluş, yetenek, karakteristik özellik, kondisyon, liderlik beceri vs. gibi özelliklere sahip olmalıdır. Hakem; yaşam tarzı, yaşam kalitesi, örnek davranışlara sahip karakterli bir duruş, tavır ve varoluşa sahip olmalı, spor psikolojisinden tutun, sosyolojisine, insan yönetiminden tutun da bir çok yönetsel yeterliliğe, yetkinliğe sahip olan gelişim ve iyileşim yönünden her zaman açık, güncel olabilen, olabilmeyi becere bilen özel dinamik kişilerdir (Orta 2000). Hakem, Oyun kurallarını uygulamada tek yetkili kişidir (Oyun Kuralları 2020/21 | Kural 05 | Hakem syf:66).

2.2.1. Hakemin görevleri

Dünyada oyun kuralları evrensel olmakla birlikte her nerede ve ne seviyede olursa olsun tekdir. Hakem, adil bir yönetim sergilemeli adaleti güvenli ortam oluşumuna katkı sağlamalıdır. Tüm dünyaya seyir keyifi vermeli izleyenleri teşvik etmeli bu seyir zevkine dahil etmelidir. Her futbol müsabakası oyun kurallarının uygulamasında tam yetkili olan bir hakemin görevlendirilmesi ile yönetilmektedir. Müsabakalara kategorilerine göre hakeme yardımcı olması amacıyla yardımcı hakemler, dördüncü hakem ve son yıllarda oldukça yaygınlaşan ‘‘Video Yardımcı Hakem’’ ve ‘‘Video Yardımcı Hakem yardımcısı’’ atanabilir.

Müsabakalarda hakemin görevleri aşağıdaki gibidir.

- Futbol oyun kurallarını uygular.
- Müsabakayı diğer hakemler ile birlikte yönetilmesine olanak sağlar.
- Hakem, müsabakanın zamanını belirleyerek, maçın verilerini kayda alır ve müsabaka öncesinde, müsabaka sırasında yada müsabaka sonrasında disiplin suçları ve oluşan diğer tüm durumların bilgilerini içeren rapor yazarak ilgili yere teslim eder.
- Hakem, müsabakanın başlamasını, tekrar başlamasını kontrol etmektedir.
- Oyun kurallarına uymayan oyuncuları ve/veya görevlileri tespit eder, ihlal meydana geldiğinde ihlali gerçekleştirmeyen takımın avantajını kullanabilmesi

adına oyunun durmamasına, devam etmesine izin verir ve beklenen bir avantaj o sürede yahut birkaç saniye içerisinde oluşmaması durumunda ihlali cezalandırmaktadır.

- Aynı anda ihlal olduğu durumlarda ihlalin derecesine göre yaptırım uygular .
- Müsabakada oyun kurallarını ihlal eden oyuncuya ,oyun kuralları gereğince disiplin cezası uygular.
- Maç öncesi , sırası ve sonrasında müsabaka alanını terkedene kadar cezai yaptırımında bulunması ve bunu raporlayıp ilgili yere teslim etmesi gerekir.
- Devre arasında , penaltı atışları , uzatma devreleri de dahil disiplin cezası uygulama yetkisine sahiptir.
- Müsabaka boyunca saha içinde bulunma hakkına sahip olan oyuncu ve yöneticilerin gerekli kurallar dahilinde bulunmamaları taktirde ihlalin durumuna derecesine göre oyun kurallarına uygun olarak ıkaz ıhtar ihraç prosedürünü sırasıyla yerine getirir.
- Müsabakada yer alan esame listesinde adı geçen herkesin sahada yer alma hakkı vardır .Takımın sağlık görevlisi ihraç edilecek bir ihlal yaptıysa eğer takımın başka bir sağlık görevlisi yoksa, bu sağlık görevlisi oyun alanında kalabilir ve gerektiğinde görevini yapabilir.
- Hakem görmediği ihlaller için diğer hakemlerle işbirliği içerisinde ihlalin cezalandırılmasını sağlar.

Müسابakalara hakeme yardımcı olması amacıyla yardımcı hakem ve 4. Hakem atanır. Bu hakemlerin genel amacı müsabakanın hakemine yardımcı olmaktır. Her zaman her durumla ilgili nihai kararı hakem verecektir. Bu nedenle müsabakada görevlendirilen yardımcı hakemlerin aşağıdaki konularda hakeme yardımcı olmaları ve işaret etmeleri gerekmektedir:

- Eğer top tamamen oyun alanını terk ettiyse; terk ettiği yere göre atışın kullanılması gerekir,kale vuruşu köşe vuruşu şeklinde .
- Eğer oyuncu ofsayta düştü ise oyuncuyu tespit eder bildirir .
- Oyuncu değişikliği istendiğini işaret eder.
- Kale vuruşlarında,penaltı vuruşlarında kalecinin oyun kurallarına uygun davranıp davranmadığını kontrol eder uygun olmayan davranışı hakeme bildirir.

- Oyuncu değiştirme yönteminin gözlemlenmesi de yardımcı hakemin görevleri arasındadır.

Müsabakalarda görevli dördüncü hakemlerin de belli sorumlulukları olup, müsabakanın hakemine yardımcı olmak amacıyla aşağıdaki konularda görevlidirler;

- Oyuncu değişikliğinde
- Yedek oyuncu ekipmankontrolnde
- Hakemin işareti/onayı üzerine oyuncunun oyuna tekrar girmesi
- Yedek topların denetlenmesi
- Her iki devre sonrası yapılan uzatma sürelerinin gösteriminde
- Teknik alan kontrolünde

2.2.2. Hakemlikte dikkat edilecek hususlar

İnsanoğlu, hayata içgüdüsel yaklaşımlarla uyum sağlamaktan ziyade, gruplar içerisinde sosyal bir varlık olarak yaşamına devam etmek onun hemen hemen her koşulda ve zaman da karar verme eylemini gerçekleştirmeye itmiştir (Koçel 2001). Günümüz hakemlerin hem fiziksel ve mental olarak dikkat etmesi gereken hususlar vardır. Günümüzde futbol oldukça fiziksel güce dayalı olup, son derece hızlı oynanan bir oyun haline gelmiştir. Futbolcuların yapmış olduğu zorlu antrenmanlara hakemlerin de ayak uydurması gerekmektedir. Hızlı oynanan bir müsabakada hakem de son derece evik ve atletik olmalıdır. Bu nedenle hakemlerin fiziksel durumlarına, antrenman düzeylerine, beslenme programlarına ve taktik çalışmalarına büyük önem vermeleri gerekmektedir. Fiziksel yeterliliğin yanı sıra hakemlerin mental olarak da kendilerini hazırlamaları beklenmektedir. Ayrıca hakemlerin sosyal yaşamlarına ve özel hayatlarına da son derece dikkatli olmaları istenmektedir.

2.3. Futbol Hakemliği

20. Yüzyılda spor dediğimiz de aklımıza öncelikle etkisinden kurtulamadığımız futbol gelmektedir. Zamanla ilgi odağı olan futbol, ilginin ve tercihin artmasıyla yetenekli oyuncuların yetişmesine ve gençler tarafından da oyunun özelliklerinin ilgi çekici olması hem tercih edilen olmasına hem de genç nesiller tarafından en sevilen oyun haline gelmesine sebebiyet vermiştir. Tüm dünya genelinde tercih edilmesi ve sevilmesi yeni

ekollerin oluşumuna evsahipliği edinmiş, kendisine özgü ekoller ve zevklerin oluşuşumu ve gelişimine de ön ayak olmuştur (Koç ve ark, 2000).

Futbol ‘Çağın Oyunu’ ünvanını elinde tutarken bu çağın oyununu kurallarına uygun oynanmasına liderlik eden oyunu adil bir şekilde yönetilmesini sağlayan hakemlerdir. Futbol da her zaman nihai karar son söz her zaman daima hakeme aittir Harley, Tozer ve Doust (1999). Hakem oyun alanına ilk girişinden oyun alanını terk edişine kadar adil bir yönetim ve duruş sergiler futbol oyun kurallarını kontrolü altında tutarak hakimiyetini gösterir (Collina 2004). Hakemlikte beden dilleri çok önemlidir kurallara hakimiyetini sözlü olmanın yanı sıra bedensel olarak hal hareket ve davranışlarıyla da göstermeli, kuralları istenilen şekilde uygulanacağını saha içine saha dışına göstermeli sakinliğiyle proaktifliğiyle hızlı ve çabuk karar verişleriyle herkesin güvenini ve hakimiyetini kabul ettirmelidir. Stres baskı ve kaos ortamında sakinliğini kararlı durusunu göstermeye devam etmelidir Weinberg ve Richardson (1990). Futbol günümüzde oldukça ilgi duyulan milyonları ekrana bağlayan seyir keyfi olan ve bu seyir keyfini saha içinde yöneten eğitimli futbol hakemleri tarafından yapılır (Sunay 1992).

2.3.1. Futbol hakemliğinin tarihçesi

Hakemlik, futbolun temel yapı taşlarından biridir. Hakemsiz bir futbol müsabakası düşünülemez. Mahalle aralarında oynanan futbol maçlarında bile bir hakeme ihtiyaç duyulur. Bir müsabakanın fair-play ilkeleri içerisinde, seyir zevki yüksek ve olaysız, kavgasız bir şekilde hakeden takımın kazanmasıyla bitmesinde hakemin rolü büyüktür. Ancak, futbolun olmazsa olmazı olan hakemlik futbolun ortaya çıkmasından çok sonra futbola entegre olmuştur. Futbol ilk olarak millattan 2500 yıl önce Çin ordusunda ortaya çıkmış daha sonra M.S 217 yılında İngiltere’nin Derby ilçesinde ilk futbol karşılaşması oynanmıştır. Dünyadaki değişime paralel olarak futbolda zamanla gelişmiş olup, müsabakalarda hakeme ihtiyaç duyulmuştur. 1819 yılına kadar müsabakalar hakemsiz oynanmış olup, zaman zaman takım kaptanları hakemlik yapmış, ancak bunun sakıncaları zamanla ortaya çıkmıştır (Orta 2011). İlk yapılan hakemlikler saha dışından yapılmaktaymış. Hakemlik kurumunun ilk defa İngiltere’de ortaya çıkmış olup, ilk burada kurumsallaşmıştır. İlk olarak ortaya çıkan hakemlik günümüz hakemliğinden çok farklı bir yapıdadır. Sahanın her iki yarısında birer hakem bulunmakta olup bir hakemin de masa başında görev yapması sağlanmıştır. Masa başındaki hakem diğer hakemlerin

anlaşmazlığa düşmesi halinde duruma müdahale etmektedir. Bu hakem ayrıca skoru kaydetmekte ve zamanı ölçmektedir (Tezcan, 1964).

Hakem tanımı ilk olarak 1881 yılındaki oyun kurallarında geçmektedir. 1884 yılında hakemlerin müsabakaların kayıtsız şartsız tek yetkilisi olmaları sağlanmıştır. Oyun kurallarında sistematik değişikliklerle kuralların kategorilere ayrılması ve düzenlenmesiyle ilk olarak 1896 yılında Oyun Kuralları Kitabı yayınlanmıştır. 1905 yılında hakemlik bugünkü halini almıştır. Masadaki hakem ortaya geçmiş olup şimdiki düzenden farklı olarak iki yardımcı hakemde iki taç çizgisi boyunca görev yapmıştır. Daha sonra 1920 yılında şimdiki sistem olan diyagonal sisteme geçilmiştir. ‘‘Uluslararası Futbol Birliği (IFAB), İngiltere, İskoçya, Galler ve Kuzey İrlanda’’ futbol federasyonu2 Haziran 1886’da her ülkeden ikişer temsilcinin birlikteliğiyle kurulmuştur.‘‘Belçika, Danimarka, Fransa, Hollanda, İspanya, İsveç ve İsviçre’nin ‘‘ katılımıyla, 21 Mayıs 1904 yılında, ‘‘Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği’ni (FIFA)’’ Paris’te ilk adımı attı ve bu kuruluş da 1913 de‘‘Uluslararası Futbol Birliği Kurulu (IFAB) ‘‘ temsiliyle katıldı.

Ülkemizde hakemlik futbolun dünyadaki gelişimine paralel olarak 1880 yılında ortaya çıkmıştır. Ülkemizde ilk olarak futbolu bırakmış futbolcular hakemlik yapmaya başlamış. Ülkemizde ilk futbol hakemi aynı zaman da ilk türk futbolcu Fuat Hüsnü Kayacan’dır. Kayacan’ın yönettiği ilk maç Kadıköy-Moda maçıdır. Fuat Hüsnü Kayacan’ı, Ali Sami Yen, Yusuf Ziya Öniş ve Burhan Felek takip etmiştir. Türkiye’de hakemlere ilk lisans 1940 yılında verilmiş olup, ilk lisanslı hakemimiz Şazi Tezcan’dır. İlk milli futbol hakemimiz ise Nuri Bosuttur Artun (1992). İlk Fifa kokartlı hakemimiz ise Sulhi Garan’dır.Türk sporunun ilk teşkilatı olan Türk İdman Cemiyetleri İttifakı’nın kurulmasının ardından Yusuf Ziya Öniş başkanlığında ilk Türk Futbol Federasyonu,1923 yılında yapılan toplantıda kurulmuştur. Ardından FIFA’ya başvurulmuş ve Türkiye 21 Mayıs 1923 tarihinde, FIFA’nın 26. üyesi olmuştur.

Oyun kurallarının belirleyicisi olan IFAB, dünyadaki teknolojik gelişime ve diğer değişimlere ayak uydurarak oyun kurallarında her yıl değişiklikler yapmaktadır. Bu değişikliklerden en çok hakemler etkilenmektedir. Örnek vermek gerekirse, kırmızı kart uygulaması, ofsayt kuralı, ilave yardımcı hakem uygulaması ve son olarak Video Yardımcı Hakem Uygulaması yapılan değişikliklerin en önemlisidir. Hakemlik tarihinin en önemli uygulamalarından biri olan ilave yardımcı hakem uygulaması ilk olarak 2013

yılında Dünya’da ve ülkemizde eş zamanlı olarak uygulanmıştır. Bu uygulama ile ceza sahasındaki pozisyonlara ve topungol çizgisini geçip geçmediğini tespit etmek için kale arkalarında birer hakem daha görevlendirilmiştir. Ancak istenilen başarıya ulaşamamasından dolayı 2017 yılında bu uygulamaya son verilmiş olup, hakemlikte büyük bir devrim olarak gösterilen Video Yardımcı Hakem uygulamasının çalışmalarına başlanmıştır. Video Yardımcı Hakem uygulamasında sahadaki dört hakemden farklı olarak sahaya yakın bir platform ya da merkezi bir yerde en az 2 yada fazlası video yardımcı hakemin ve bir video operatörün maç ve pozisyon görüntülerini izleyerek müsabaka hakeminin ve yardımcı hakemlerin yaptığı çok bariz hataları hakeme tekrar izleterek ya da doğrudan düzeltildiği bir uygulamadır. Futbolda devrim olarak nitelendirilen bu uygulama ilk olarak 2016 yılında ‘İtalya ve Fransa’ ile hazırlık maçında denenmiştir. Daha sonra Rusya’da gerçekleştirilen 2018 Dünya Kupası’nda tam anlamıyla uygulanmıştır. Türkiye’de ilk VAR sistemi Erzurumspor ile Ümranyespor arasında oynanan 1.Lig Play-off müsabakasında uygulanmıştır. O müsabakayı Arda Kardeşler yönetmiş olup, resmi ilk VAR hakemliğini Fırat Aydınus yapmıştır. Günümüz hakemliği bugünkü haline biran da gelmemiş olup her yıl yapılan belirli değişikliklerle günümüzdeki halini almıştır. Bu gelişimde en büyük etki şüphesiz ki teknolojiye gelişmelerdir. Ayrıca Futbolun bir endüstri haline gelmesi ve dünya ekonomisinde hatırı sayılır bir paya sahip olmasından dolayı uluslararası ve ulusal federasyonlar hakemlerin profesyonel olarak bu işi yapmalarını istemektedir. Ülkemizde 2017 yılından itibaren en üst ligde hakemlik yapan kişiler profesyonel olarak bu işi yapmaktadır.

2.3.2. Futbol hakeminin psikolojik özellikleri

İnsan biyo-psiko-sosyal varlık olmasının yanında bilişsel, duygusal, fiziksel sosyal yanlarıyla birlikte bir bütünlük sağlarlar. İnsanların bu bütünlüğü sağlıklı bir şekilde sağlaması başarı sonuçlar doğurur. Hakemler aynı zamanda profesyonel bir sporcu olduğu için sportif performanslarının yanında psikolojik yönlerinin de güçlü olması istenir. Fiziksel becerilerin antrene edilebildiği gibi psikolojik becerilerin de antrene edilip geliştirilebilir. Hakemlerin Psikolojik özelliklerinin yeterli düzeyde olması istenir. Yeterli düzey hakemler;

1. Fiziksel ve psikolojik performansı artırmada etkin rol oynar,
2. Beceri öğrenimini hızlandırmada hızlı ve etkilidir,

3. Performansın önündeki olumsuz psikolojik engelleri ortadan kaldırmaya fayda sağlar (Mahoney, 1986).

Futbol hakemlerinde istenilen özellikler aşağıdaki gibidir;

- Kişilerin futbol hakemliği psikolojisine uygun kişilik özelliklerine sahip olması,
- Kararlarında yüksek kendine güven ve inanç olması,
- İçsel motivasyona sahip olması,
- Karar vermede güçlü hâkimiyet ve güven sağlaması,
- Hakemlik görevine olan tam konsantrasyon,
- Duygu durumu ve uyarılmışlığı kontrol etme yeteneğine sahip olma,
- Karşılaşılan zorlukla güçlü başa-çıkabilme becerileri müdehale proaktiflik becerisine sahip olma,
- Güven kazanmak ve motivasyon kazanmak için kendi iç sesiyle konuşma, hayal edebilme, iç denetim ve bir başka psikolojik teknikleri kullanabiliyor olma,
- Yüksek zihinsel dayanıklılık.

2.3.3. Hakemlerin stres kaynakları

Hans Selye, stres kavramının öncülerindendir. Selye stresi, vücudun aşınma hızına yordamıştır (Selye 1977). Stres, dış çevresel uyarıcının kişiye fiziksel veya psikolojik tepki oluşturmaktır (Dinçer 1994). Stres, Kişinin içinden yada dışarıdan gelen kişinin gerginliğine düşüşüne neden olan tepkiye zorlanan bir dışsal kuvvettir (Basaran, 1982).

Stres kaynakları; çevresel faktörler , bireysel faktörler olabilmektedir. Streste, bireysel farklılık farklı sonuçlar doğurur (Robbins, 2003).

Bireysel Stres Kaynakları:

Cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, çalışma saatleri (yıl olarak) , medeni hal , çalışma tatmini bireysel farklılaşmalar yaratır (Işıksan 2004 ve Tutar 2004).

- Yaş faktörü: Önceki yaşlarında olumsuz deneyimler yaşayan insanlar, kendilerini yetersiz bulacaktır. Tecrübesizliğin de olumsuz etkenleri strese sebebiyet oluşturabilmektedir.
- Cinsiyet: Kadınların daha duygusal olması toplumsal rolleri üzerinde baskı oluşturduğundan strese maruz kalırlar.

- Medeni Durum: Evlilik fazla sorumluluk gerektirmektedir, boşanma, hastalıklar ve eşin ölümü strese neden olabilir. Bekar kişilerin stres seviyeleri daha düşük olabilir.
- Eğitim Düzeyi: Eğitim, bilgi , deneyim düzeyi ne kadar artarsa stresle başa çıkma aynı doğrultuda artmaktadır

Çevresel Stres Kaynakları: Çevresel stresin nedenleri dış faktörler diyebiliriz. Aşırı sıcak veya çok soğuk yerler, ses seviyesinin yüksek olduğu yerler birer stres sebebidir. Bu etkiler, kişinin vücudunun homeostatik dengesini bozmaktadır ve endişe yaratmaktadır (Ephesin 2000). Aynı zamanda kişinin psikolojisini, kendine güvenini ve saygısını zorlayan tüm faktörler de stres yaratır. Kişinin dengesini bozan bütün unsurlar strese tabiidir (Güney, 2012:405). Streste, kişitehdit oluşturan bir durumla karşılaştığında mücadele içerisine girmek zorunda kalarak mücadele ederek içsel dengeyi korumayı amaçlar (Tiryaki, 2000:18).

Stres; fizyolojik, psikolojik ve davranışsal olumsuz bir takım sonuçlar doğurur. Fizyolojik bakımdan uykusuzluk, iştahsızlık, baş ağrısına sebep olurken; psikolojik olarak da depresyon, dikkat dağınıklığı tükenme sendromları ortaya çıkarır Schermerhorn ve diğ. (1988). Performans düşüklüğü, verimlilikte düşüklükte ortaya çıkan bazı sonuçlardır (Gümüştekin ve Öztemiz, 2005).

2.3.4. Futbol hakemi olma aşamaları

Futbol hakemi olma şartları ve aşamaları dünyada ve ülkemizde paralellik göstermektedir. Ülkemizde futbol hakem kursları Türkiye Futbol Federasyonu'na (TFF) bağlı Merkez Hakem Kurulu'nun (MHK) izniyle her ilde bulunan İl Hakem Kurulları tarafından açılır. İl Hakem Kurulları hakem ihtiyacına bağlı olarak aday hakem kursu açmak istediğini Hakem İşleri Müdürlüğü (HİM) vasıtasıyla MHK'ye bildirir. MHK uygun görürse İl Hakem Kurulları aday hakem kursu açabilir. Her hakem, ilk olarak aday hakem klasmanından başlar. Aday hakemliğe giriş şartları aşağıdaki gibidir;

- Geçerli sağlık raporu,
- Geçerli arşivli adli sicil kaydı,
- 18 yaşından küçükler için aile izini almış olmak gerekmektedir,

- Atletik olmak ve Tercih edilen boyun erkeklerde 1,70 m, kadınlarda minimum 1,60 metre olması istenmektedir,
- AH Mülakatı aynı zamanda Kursunu geçerli başarı düzeyinde tamamlamak,
- 16-30 yaşı aralığında olmalıdır.

Aday hakem kursunu tamamlayan hakemler illerinde amatör düzeydeki en küçük yaş kategorisindeki maçlarda hakem olarak ve yardımcı hakem olarak atanırlar. Bir yıl kadar görev aldıktan sonra il hakemi olmaya hak kazanırlar. Aday hakemlerin 3 yıl içinde il hakemliğine geçmeleri gerekmektedir. İl hakemi olduktan sonra o hakem TFF tarafından lisans numarası verilmektedir. İl hakemliğinden sonra hakemlerin hakem ya da yardımcı hakemlik konusunda uzmanlaşması gerekmektedir. İl düzeyindeki maçlarda başarılı olan hakemler il hakem kurullarının tavsiyesi ile Bölgesel Hakem ve Bölgesel Yardımcı Hakem olmaya aday gösterilirler. Bir dizi mülakat ve sınavlardan sonra hakemlerin bu kategorilere terfi edip etmediği “Merkez Hakem Kurulu” açıklanır. Ülkemizde hakemlerin profesyonel liglerde görev alması Klasman Hakemliği unvanıyla başlar. Bölgesel Amatör Lig’de başarıyla görev yapan Bölgesel Hakem ve Bölgesel Yardımcı Hakemler Bölgesel Hakem Kurulu’nun tavsiyesi ve onayıyla Klasman Hakem ve Klasman Yardımcı Hakemliğine aday gösterilirler. Belirli şartları sağlayan ve sınavlarda başarılı olan adaylar “Merkez Hakem Kurulu’nun” onayı ile bu kategorilere terfi ettirilirlar. Klasman kategorisinde yer alan hakem ve yardımcı hakemler 2.Lig ve 3.Lig müsabakalarında görev alırlar. Türkiye’de en üst iki ligde görev alan hakemler Üst Klasman Hakem unvanına sahip olmalırlar. Klasman Hakemlerinden başarılı olanlar sezon sonu “Merkez Hakem Kurulu” Üst Klasman Hakemliğine Terfi Kursuna davet edilirler. Bu kurslarda başarılı olan hakemler Üst Klasman Hakemi olmaya hak kazanırlar.

2.3.5. Futbol hakemliğinde klasman çeşitleri

Ülkemizde hakem klasmanları dünyadaki hakem klasmanlarına benzerlik göstermektedir. Her hakem ilk olarak Aday Hakem olarak hakemliğe merhaba der. Sonrasında İl Hakemi olarak lisans sahibi olur. İl hakemliğinden sonra yetenekleri doğrultusunda hakem yada yardımcı hakem olma tercihinde bulunmaları gerekir.. Çünkü il hakemliğinden sonra Bölgesel, Klasman, Üst Klasman ve FIFA hakemliği kendi içinde hakem-yardımcı hakem kategorilerine ayrılmaktadır.

2.3.5.1. Aday hakem

Hakemliğin ilk aşamasıdır. Hkemiğin uygulamalı olarak sahada öğrenilmesi ve en alt katogorilerde müsabakalarda görev alınan hakemin pişmesinin sağlandığı kademedir.

2.3.5.2. İl hakemi

Aday hakemliği başarıyla geçen herkes il hakemi olur. İl de bulunan müsabakalarda görev alırlar. 47 yaşına kadar il hakemliği yapılabilir. Kokartları sarı renklidir.

2.3.5.3. Bölgesel hakem

Amotor lig müsabakalarında bölgesel lig statüsünde olan takımlarda bölgede olan tüm müsabakalarda federasyona bağlı bölgesel kurul üyeleri tarafından verilen maçlarda görev yaparlar. 36 yaşına kadar Bölgesel Hakemlik yapılabilir. Kokartları yeşil renklidir.

2.3.5.4. Bölgesel yardımcı hakem

Bölgesel lig statüsünde olan tüm takımlarda görev alabilirler. 36 yaşına kadar Bölgesel Yardımcı Hakemlik yapılabilir. Kokartları yeşil renklidir.

2.3.5.5. Kadın bölgesel hakem

İl Hakemliğinden sonra kadın hakemler Kadın Bölgesel Hakem kategorisine yükselirler. Kadın liglerinde tüm statüsünde görev alır aynı zamanda tüm bölgesel lig statüsündeki bölge müsabakalarında yer alabilir. 45 yaşına kadar yapabilirler. Kokartları yeşil renklidir.

2.3.5.6. Kadın bölgesel yardımcı hakem

Kadın liglerindeki tüm statülerde yardımcı hakemlik yaparlar ve tüm bölgesel lig takımlarında bölge içerisinde yardımcı hakem olarak görevlendirilebilirler. 45 yaşına kadar yapabilirler. Kokartları yeşil renklidir.

2.3.5.7. Klasman hakemi

Klasman hakemleri en üst düzeyde 2.lig statüsünde olan türkiye genelinde tüm spor müsabakalarında alt katogorideki müsabakalarda da görev alabilirler. Klasman Hakem kadrosunda bulunanlardan VAR sertifikası bulunan hakemler VAR / AVAR olarak görevlendirilebilirler. 45 yaşına kadar yapabilirler. Kokartları gri renklidir.

2.3.5.8. Klasman yardımcı hakemi

Müsabakalarda 2. Lig ve altındaki tüm türkiye liglerinde görev alabilirler yardımcı hakem olarak. 45 yaşına kadar yapabilirler. Kokartları gri renklidir.

2.3.5.9. Üst klasman hakemi

Tüm profosyonel liglerdeki takımlarda görevlendirilebilirler . VAR sertifikası bulunan hakemler VAR/AVAR olarak görevlendirilebilirler. Profesyonel (Sözleşmeli) hakemler arasından performansa dayalı olarak MHK'nun önerisi Yönetim Kurulu'nun onayıyla yıllık sözleşmeler ile en fazla 47 yaşına kadar uzatılabilir. Kokartları kırmızı renklidir.

2.3.5.10. Üst klaman yardımcı hakemi

Türkiyedeki tüm profosyonel liglerde yardımcı hakem olarak görev alabilirler. VAR sertifikası bulunan yardımcı hakemler AVAR olarak görevlendirilebilirler. Profesyonel (Sözleşmeli) yardımcı hakemler arasından performansa dayalı olarak MHK'nun önerisi Yönetim Kurulu'nun onayıyla yıllık sözleşmeler ile en fazla 47 yaşına kadar uzatılabilir.

2.3.5.11. FIFA hakemi

FIFA, UEFA ve tüm diğer liglerde müsabakalarda görevlendirilir.Giriş şartları ve yaş şartları FIFA tarafından belirlenir. MHK'nin tavsiyesi FIFA'nın onayı ile belirlenir.

2.3.5.12. FIFA yardımcı hakemi

FIFA, UEFA da tüm liglerde ve müsabakalarda yardımcı hakem olarak görev alabilirler. Giriş şartları ve yaş şartları FIFA tarafından belirlenir. MHK'nin tavsiyesi FIFA'nın onayı ile belirlenir.

2.3.5.13. FIFA kadın hakem

FIFA ve UEFA'nın düzenlediği müsabakalarda hakem olarak görevlendirilir. Giriş şartları ve yaş şartları FIFA tarafından belirlenir. MHK'nin tavsiyesi FIFA'nın onayı ile belirlenir.

2.3.5.14. FIFA kadın yardımcı hakem

FIFA ve UEFA da ve tüm ülke müsabakalarında görev alabilirler yardımcı hakem olarak .Şartları ve yaş şartları FIFA tarafından belirlenir. MHK'nin tavsiyesi FIFA'nın onayı ile belirlenir.

2.4. Serbest Zaman Kavramı

Serbest zaman'a Roberts (2006) ve Tezcan (1994) şöyle diyor; Uyku – iş gibi zorunluluklar dışında kalan zamanımız. Bu zorunlu zamanlar dışında kalan serbest zamanlarda yapılan aktiviteler serbest zaman aktiviteleri olarak adlandırılıyor Hills ve diğ. (2000). Kendi isteklerimiz dışımızda gelişen zorlama ve zorunluluklara bağlı kalınmadan kişisel kontrolün sağlandığı, eğlenme, mutluluk duygularını uyandıran, hiçbir ücretin alınmadığı, kendiliğinden gelişen, doyurucu tatmin edici deneyimlerin yaşandığı zaman aralığıdır (Mieczkowski, 1990; Önder, 2003). Serbest zaman yahut boş zaman aynı anlamlarda kelime olarak kullanılırken, içerik ve tanımlama olarak farklı anlamlar da içerebilir. Bu şekilde bakıldığında; serbest zaman, bireyin hür bir şekilde kullanabildiği zaman dilimidir diyebiliriz Broadhurst R. Managing (2001). Kişinin etrafında ve kendisinde tüm zorunluluklardan kurtulduğu kendi istediği bir etkinlikle uğraşacağı zaman dilimidir (Tezcan M 1993). Kişilerin, zorunlu ihtiyaçlarını karşılamak için yaşamda, uyguladıkları bazı temel ihtiyaçlar dışında kalan; isteğiyle, arzusuyla tercih ederek, ayırdığı zaman dilimidir. (Gökçe B., 1984) .

Tüm insanlar serbest zamanlarını değerlendirmeye ihtiyaç duyar Özdağ ve diğ. (2009). Bu ihtiyaç günlük rutin işlerin yorucu, yorgun, sıradan, stresli olmasından kaynaklıdır. Kişinin kendisini yeniden toparlaması, yenilemesi, deşarj olması çok önemlidir. Bunun için; serbest zaman kullanımı ve kullanım seçenekleri çok önemlidir (Tel ve Köksalan, 2008; Sabbağ ve Aksoy, 2011). Hatta bu durum kişilerdeki sosyal fobilerin ortadan kalkması ve azalmasında da ciddi etkili olmuştur Karagün ve diğ. (2010). Bunun yanında serbest zaman tatmini sağlar buda kişinin mutlu olmasında etkili olur, aynı zaman da kaliteli bir zaman geçirmesini sağlar kişinin bu durum da manevi doyumu sağlama da etkilidir (Spiers & Walker, 2008).

Kişiler iş okul dış çevre hayatlarında genellikle bir yarış içerisindeyler bu zorunlu durumlar dışında kalan zaman da da zorunlulukları ödev ve sorumluluklarını yerine getirme çabası kişileri strese sürükler (Misra, R., & Mckean, M. 2000). Bununla ilgili yapılan araştırmalarda serbest zamanın alt boyutlarından tatmininin akademik stres ile negatif yönlü ilişkisi olduğu ortaya çıkmıştır (Ragheb ve McKinney, 1993; Misra, 2000).

2010 yılında Tayvan Üniversitesinde yapılan üniversite öğrencilerine uygulanan bir çalışmada serbest zamanın önemli pozitif etkilerinin tespit edilmesi sonucunda etkinliklerinden haberdar edilip, serbest zaman kullanımı ilgili eğitim verilmesi gerekliliği kararı alınmıştır (Wu ve diğ, 2010) .

Bireyler serbest zaman kullanımlarında kendilerini daha özgür hissettiklerine inanmışlardır. Bu duygu durumu kişilerde iç motivasyona, yeterlilik ve doyunluğun oluşmasına etki etmiştir Janke ve diğ. (2010). Serbest zamanda yapılan etkinlik kişinin isteyerek seçerek yapmasından kaynaklı bir durum olması onu kendisini daha özgür hissettirmesine sebebiyet vermiştir Siegenthaler ve O'Dell (2000). Üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bir çalışmada utangaçlığın serbest zaman özgürlüğünü engellemesine yönelik bir çalışma yapıldığında özgürlük ve utangaçlık arasında negatif Korelasyon olduğu saptanmıştır Lee ve Halberg (1989). Bir başka örnekte serbest zaman da algılanan özgürlüğün içsel –öz etkinlik olarak görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır (Hoff, 1989).

İnsanları diğer canlılardan ayıran en önemli özelliklerin başında düşünme gelir insanları birbirinden ayıran en önemli şey ise bu düşüncelerin çağrıştırdıkları kişiye göre değişiklik gösteren bu öznel durumdur (Balgalmış 2007). Bu öznel durumların çağrışımların anlaşılması zihnin bir çabasının sonucudur (Arkonaç, 1998).

Kişilerin günlük yaşamdan mutluluk haz duymaması, yaşamı anlamlı yaşanır kabul etmemesi, amaçlarına ve hedeflerine yönelememesi; ekonomik, sosyal, güvenlik ihtiyacı gibi birçok sebep ortaya çıkartmıştır Cutillo-Schmitter ve diğ. (1999). Kişi kendisini iyi hissederse fiziksel ve mental olarak aktivitelere katılımda ruh sağlığını korumada yaşam tatminini oluşturmada olumlu etkilenim sağlayacağını düşünmüştür.

Serbest zaman bireye mutluluk memnuniyet hazzı veren ve bireyin iç doyumunu refahını arttıran eğlenmeye ve eğlenceli ortamlarda zaman geçirmesine katkı sağlar Özdemir S, Karaküçük S, Gümüş M, Kıran S. (2006). Bununla birlikte dinlenme, deşarj olma, bilgi, birikim ve kişinin görgüsünü arttırma olanağı sağlamasıyla birlikte psikolojik fizyolojik zevklerin doyumunu gerçekleştirir. Yaşadığımız çağın bilimsel teknolojik ekonomik vs. gibi gelişmelerinin hızla artışı, yaşamın kolaylaştığı ve kişilerin çalışma saatlerinde teknolojinin de devreye girmesiyle azalmalar oluşması böylelikle arta kalan zamanların ortaya çıkması söz konusu olmuştur (Tolukan 2010). Gündelik yaşantımızda her günün bir öncekinden farklı olmaması hayatın sıradanlaşması, serbest zaman kullanımını etkinlik alanlarına katılımı ve oluşumunu arttırmıştır. Böylelikle etkinlik yelpazeleri oluşturulmuş farklı tercih seçenekleri sunulmuştur. Ekonomik düzeyin artması teknolojinin hayatımıza girmesi bu seçeneklerin tercih edilir duruma gelmesini sağlamıştır. Bilimsel araştırmalarda gösteriyor ki bireyin serbest zaman kullanımı kişisel gelişimine büyük ölçüde katkı sağlamıştır (Balcı 2002). Serbest zaman fiziksel olarak, mental olarak (stres, kaygı) ve sosyal olarak (Ho, 1996; Ragheb, 1993; Trenberth ve diğ. 1999, Ho JTS. 1996) yaşamsal doyumunu (Edginton ve diğ. 2002; Gökçe, 2008; Kovacs, 2007) yaşam kalitesini (Llyod ve Auld, 2002 ; Ngai, 2004) iş doyumunu (Pearson, 1998 ; Pearson MQ, 2008) olumlu etkilediği birçok araştırmacılar tarafından ispatlanmıştır. Serbest zaman yaşamın her alanında her döneminde, özellikle çocukluk dönemlerinde olsun ergenlik dönemlerinde olsun sosyal olarak, fiziksel olarak, zihinsel ve duygusal olarak oldukça büyük çapta bir gelişim sağlamıştır. Yetişkinlik dönemlerinde de serbest zaman etkinlikleri genellikle genel doyum düzeyini arttırır ve yenilenmeyi rahatlamayı sağlar, gelişime ve iyileşimlere katkıda bulunur (Parham, 1996).

20.Yüzyılda kaliteli serbest zaman kullanımı önem kazanmıştır. Kişisel tercihlere görüşlere göre tercih edilen bir durum olmuştur. Tercih edilen serbest zaman aktiviteleri kişinin günlük yaşamı ile doğru orantılı paralel uğraş eğlenceleri olmuştur Kelly, J.R., Leisure, Prentice-hall, Englewood, Cliffs (1990). Sanayi devriminden bu yana gelişen

serbest zaman kullanımı kişilerin psikolojik fiziksel yapılarını koruma toplumsal ve sosyal yapılarını da canlandırma yaşam kalitesini artırma amaçlı ilerlemiştir (Torkildsen 2005). Sanayi devriminden sonra aynı zamanda yorulan çalışan insanların tekrar toparlanıp deşarj olma durumunu oluşturan bir yenilenme olarak kabul edilmiştir. (Karaküçük, 1997).

Teknolojinin gelişmesi ile birlikte serbest zaman kullanımının önemi de toplumsal rolü de gelişerek iyileşmiştir (Henderson 2010). Serbest zaman tanımları serbest zaman etkinlik katılımlarına katılan bireylere göre değişim gösterebilir (Howe ve Carpenter, 1985; Demirel ve Harmanda, 2009). Biz en temel anlamıyla tanımlarsak zorunlu zamanlarından arta kalan kısımda özgürce kullana bildiği zaman dilimine serbest zaman diyebiliriz (Broadhurst 2001). Bu zaman dilimi kişinin kendi özgür iradesine bırakılmıştır Boud ve Lawson (2002). Günümüzde serbest zaman etkinlikleri ciddi bir önem arz etmektedir Sevil ve diğ. (2012). Bu serbest zaman aktiviteleri açık alan aktiviteleri veya kapalı alan aktiviteleri olmakla birlikte aktif katılım ve pasif katılım kentsel kırsal gibi bölümlerle çeşitlendirilebilir Lapa ve Ağyar (2012). Her birey farklı tercihlerde zamanlarda alanlarda seçenekler de bulunsa da aslında hepimizin sadece mutlu olmak gibi amacı var , özgür olmak, haz almak doyuma ulaşmak (Çelik, 2011).

2.4.1. Serbest zamanın kavramının ortaya çıkış süreçleri

İnsanlar, gün içerisinde hızlı geçen zaman dilimlerinde yada rutin yapılan işlerinde birçok fiziksel veya psikolojik etkenle karşılaşır. Kişiler kimi zaman mutlu geçen zaman dilimleri yaşarken kimi zaman da geçmeyen bitmeyen yada stres dolu zamanlar içerisinde kalabilmektedir. Çoğalan nüfusla birlikte artan kentleşme ile birlikte oluşan şehirleşmeye uygun bir yığın betonlaşma arasında hayatlarını devam ettirmektedir. Bu gelişime maruz kalan insanlar doğadan uzaklaşarak doğaya mahrum kalmıştır. Bu maduriyet kişilerin belirli ihtiyaçlarının karşılanmamamasına ve zorunlu zaman dilimlerinden arta kalan serbest zaman dilimlerini bu oluşan ruhsal,bedensel ihtiyaçlarına ayırmak istemişlerdir. Hacıoğlu ve diğ. (2009). Sanayileşme kentleşme insanların serbest zaman ihtiyaçlarının artışına sebep olmuştur. Bireysel farklılıklar, bedensel gelişimlerin, sürekli yenilik isteme ihtiyacı duyanların, farklı tecrübeler edinme dürtüsü, kişisel eleştiri yapma ihtiyacı, kendini geliştirme ihtiyacı, yaratıcı olma, sosyalleşme ihtiyacı, sağlık ihtiyacı ve benzeri faaliyetlere katılım ihtiyacı oluşturmaktadır. İnsanların bu gibi ihtiyaçlara kentsel

bölgelerde yaşıyor olmadan nüfusun çoğalması,monotonluk ve bunalım stresten kaçma arzusu gelmektedir (Ardahan, 2016).

İnsanlar tabiatı gereği uyurlar, yemek yerler. Bununla birlikte aile kurar ailesiyle ilgili gerekli sorumlulukları yerine getirirler . Sorumluluklarını yerine getirebilmesi ailesine bakabilmesi konforlu ve güvenilir bir alan oluşturabilmesi için kendi şartlarına yeteneklerine uygun bir işte çalışma zorunluluğu içerisinde. Kişilerin yapmak zorunda olmadığı sorumlulukları içerisine girmeyen zorunlulukları dışında geriye kalan zamanlarının toplamına serbest zaman diyoruz Kandemir ve diğ. (2013). Akyüz ve diğ. (2018). Serbest zaman tanımını , kişinin kendini rahat,huzurlu bir ortamda olma isteği ile birlikte bu ortamda serbest zaman dilimini değerlendirebileceği konfor alanı oluşturup rahatlama, eğlenme, keyif alma duygularını içten ve samimi bir şekilde manevi doyumla tatminleştirmesi sonucu ortaya çıkmıştır.

Karaküçük (2008) göre, serbest zamana ihtiyaç duyma sebepleri bireyin kendisi ve aynı zamanda tolum yönünden bakılarak iki başlık çerçevesinde ele almıştır.

Kişisel yönden;

- Bedensel sağlıklılığı gelişimi artırmak,
- Psikolojik ruh sağlığını oluşturmak,
- İnsanın tabiatını sosyalleştirmek,
- Yaratıcılıklarını yeteneklerini keşfedip geliştirmek,
- Kişisel farkındalığı keşfetmesini sağlamak,
- Çalışma verimliliğini artırmak
- İş ortamında sağlıklı sosyal ilişkiler kurmasına yardımcı olmak,
- Ekonomik yönden bölgeye canlılık sağlamak,
- Aslen ; Mutlu olmak ,mutlu yaşamak .

Toplumsal açıdan ise;

- Toplumsal birlik ve beraberliği sağlamak
- Demokratik toplum yaratmak

Kişisel yönden serbest zamana duyulan ihtiyacın gereksinimleri şu şekilde ele alınmıştır:

- Bedensel sağlığın gelişimini artırmak : Çalışma ortamı bulunulan çevre hava kirliliği çalışma şartları ve bunun gibi pekçok sebep beden sağlığını olumsuz

yönde tetiklemektedir. Serbest zaman değerlendirmesi ile bu hareketsizliklerin ortamın olumsuz tetikleyicilerin ortadan kaldırılmasıyla insan sağlığı olumlu yönde etkilenir.

- Psikolojik ruh sağlığını oluşturmak: Bireylerin çalışma şartları çalışma temposu kişileri yorabilir strese sokabilir .Serbest zaman kullanımıyla birlikte bu stresli ortamdan yorgunluktan kurtulmaya uzaklaşmaya imkan sağlar.
- İnsanın tabiatını sosyalleştirmek: Kişi sosyal konumunu artırıp geliştirebilen tamamlayabilen bir canlıdır . Örneğin; bir fabrika işçisi serbest zamanlarında herhangi bir spor dalına veya sanat alanına yönelip aktivitelere dahil olur. Bu aktivite ve dahil olma o işçinin toplum içindeki konumuna dinamizmine etki eder.
- Yaratıcılıklarını yeteneklerini keşfedip geliştirmek: İnsanların çoğu zaman beceri ve yetenekleri hangi alanda hangi düzeyde bilinmez anlaşılmaz. Bu durumun ortaya çıkması keşfedilmesi serbest zaman dilimlerinin değerlendirilmesi sonucu keşfedilir.
- Yaratıcılıklarını yeteneklerini keşfedip geliştirmek,: İnsanın yaratıcılığı ve yeteneklerini görmede ortaya çıkartmada büyük etken olanak sağlar serbest zaman kullanımı.
- Çalışma verimliliğini artırmak: Ağır sanayi işlerinde çalışan işçileri düşünelim, serbest zaman aktivitelerinin oluşturulması iş verimini oldukça arttırması mümkündür.
- Ekonomik yönden bölgeye canlılık sağlamak: Kişi serbest zaman faaliyetlerini gerçekleştirirken faaliyet tercihi göre harcama yapar talepte bulunur ekonomiye katkı sağlamış olur. Böylelikle ekonomik dalgalanmaların oluşup gelişmesinde ilerlemesinde etkili olacaktır.
- İnsanı mutlu kılar: Asıl amaçlarından birisidir aktivitelere katarak, insanların sıradan yaşantısına bir nebze de olsa renk getirmekte caanlandırmakta ve hatıralarına zenginlik katmaktadır.

Toplumsal yönden serbest zamana gereksinimin oluşma sebeplerine bakacak olursak:

- Toplumsal birlik ve beraberliği sağlamak: Gruplar arası stres ve yorgunluktan oluşan çatışmaların azaltılmasında önemli rol oynamaktadır . Çalışma ortamındaki statüden dolayı ortak duyguları paylaşım haline getire bilmek doğrultusunda çeşitli aktivitelerde oluşturulur ortak etkinliklerde bulunulur. Tüm

alışan insanların ortak amaçlar doğrultusunda serbest zamanların paylaşım etkinliği oluşturulması toplumsal dayanışmayı sağlar.

- Demokratik toplum yaratmak : İnsanların ülkelerine layık yurttaş olması bilinçli bireyler yetiştirmesi serbest zaman etkinlikleriyle etkileşimi sağlanması olanak sağlanabilir.

Günümüzde bireylerin çağa ayak uydurmaya çalışması kuşak farklarının oluşması teknolojinin endüstrinin değişmesi gelişmesi kişilerin zorlanmasına mental olarak ve fiziksel olarak adapte olmakta zorluklar yaşamasına sebep olurken mutlu birey olabilmesi kendisine ve yakın çevresine sevdiklerine zaman ayıramamasına ve sağlıklı bir yaşam şeklinin oluşamamasına kaliteli yaşam tarzının bozulmasına sebebiyet verebilmektedir.

Bireylerin fiziksel ve mental olarak sağlıklı devam edebilmeleri serbest zamanlarından aldıkları tatmin duygusuyla doğru orantılı olduğu görülmüştür. Tatmin duygusu yaşayan bu kişiler; çözüm odaklı üretken, alışkan, verim sağlayan , çözüm odaklı , algı ve zeki olan etkileşim ve iletişim sağlayan sosyal kişiler olduğu ve bu kişilerin bu tarz etkileri ve tepkileri kendilerine ve çevrelerine oldukça fayda sağlamaktadır Ardahan ve Tekin (1998). Serbest zamanların bu olumlu değer ve katkıları toplumsal uyumun güçlenmesinde etkili olur ve böylelikle genç nüfusu elde tutma şansı oluşturarak yönlendirmeye açık sağlıklı bir toplum ortaya çıkmış olur (Tunca, 2000).

Modern toplumlar, iş yoğunluğundan yorgunluğundan kurtulmak için dinlenme ile birlikte, serbest zamanlarda iş dışında doyum sağlayıcı etkinliklerde bulunmayı isterler. Serbest zamanını kişi; Hayatını sürdürebilmesi gereken işi dışında kalan zamanının değerlendirilmesi olarak tanımlar (Mull ve diğ, 1997).

Günümüzde bakıldığında serbest zaman kültürel bir alışkanlık haline gelmiştir. Üniversite ğrenimi döneminde, serbest zaman etkinlik seçimleri bireylerin devam edecek olan davranış biçim ve stillerinin oluşumuna katkı sağlamaktadır. Rekreatif faaliyetlerine katılmak; güçlü, karakterli ve sağlam kişilerin ortaya ımasına zemin hazırlamıştır Ağaoğlu ve Eker (2006). Ve bununla birlikte bireylerin yaşamında birçok alanda (iş, yaşam, aile yaşamını doyumlarını vb. olumlu etkilerde bulunacağına inanılmaktadır Huang ve Carleton (2003). Serbest zamanlarında niversite ğrencilerinin kantinde arkadaşlarıyla sohbet etmesi, müzikle uğraşması, karşı cinsten bir arkadaşıyla gezmesi, kahveye gitmesi gibi faaliyetlerin öğrencilerin ilgisini çekmediği ortaya

çıkıştır (Kır İ, 2007). Üniversitelerin çoğu serbest zamanın kaliteli ve verimli geçirilmesi adına yatırımlarını arttırmak spor yapma imkânlarını geliştirilmek adına gençlerin sosyalleşmesine destek vermektedirler (Dieter, 1998).

Serbest zamanın zamanla ihtiyaç halini almış olmasının sebepleri; strese karşı koyması, öğrenmeyi kolaylaştırması, bedensel ve zihinsel sağlıklı bir bireyin oluşumuna katkı sağlamış olmasıdır (Wang ve diğ, 2008).

Serbest zamanla bireyler esnek davranışlara sahip uyumlu insanlar yetiştirmekle birlikte algıda farkındalığın oluşmasına böylelikle doğru seçimler yapmasına hedeflerine yönelim göstermesine gücünü fark edip gücünü geliştirmesine yaşam doyumu sağlamasına katkı sağlar (Tezcan 1994). Serbest zaman doyumunun oluşmasıyla birlikte yaşamsal doyumun da sağlanmış olması aynı doğrultuda arttığı gerçeği saptanmıştır Wang ve diğ. (2008). Bu sebeple serbest zaman kullanımına yönelik temel eğitimler verilmesi kişilerin farkındalığının artmasına hedefler belirlemesine bu hedeflere yön vermesine katkıda bulunur. Erdemli 'ye (2002) göre; serbest zaman eğitime yönelik kurum ve geleneklerin oluşmadığı bu sebeple serbest zaman gelişiminin zayıf olacağından kaynaklı sıradan ve belirli kalıplar içerisinde de planlı uygulanan etkinliklerin sadece yer alacağını savunur. Aristo'ya göre ise; serbest zaman etkinliklerinin sadece yapılmak için yapıldığını düşündüğü bir etkinlik olduğunu savunur (Kelly 1990). Aristo aynı zaman da serbest zamanı parçaların bütünleşmesi deneyimi olduğunu ve bunun da gerçek bir mutluluk olduğunu söylemiştir (Chen 2005). Mutluluk arayışı içerisinde olan insanoğlu her çağda her dönemde Aristo gibi bu deneyimlerin anında gerçek mutluluk olduğunu hatta anılarında hatırladıkça keyif veremeye devam edeceğini nereden bilebilirdi.

2.4.2. Serbest zamanın Türkiye'deki gelişimi

Serbest zaman kavramı ve rekreasyon kavramları henüz Türkiye'de yeni gelişmekte olan bir kavramdır. 90'lı yıllarda spor bölümlerinde kitaplarda mecralarda adı geçmeye başlanmıştır. Hatta ilerleyen zamanlarda 2000'li yılların başı itibariyle üniversitelerin bazıları Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksek Okullarında (BESYO) Rekreasyon bölümleri açılmıştır bununla birlikte, önem arz etmeye başlamıştır. Alanlardan mezun olan kişiler, hizmet ile ilgili alanlarda yer alarak bu alanda yapılan değerlendirmeleri (feedback) çok önemli görülmüştür.

Serbest zamanlarımızı yaşamın zorunlu ihtiyaçlarından kalan zaman dilimi olarak tanımladığımızda (çalışma saatleri, yeme ve uyuma gibi fizyolojik ihtiyaçları) sonrası kalan zaman dilimidir (Torkilson 2005). Bu kalan zaman dilimini değerlendirmek kişilerin özgür iradelerine bağlı olmakla birlikte geçirdikleri zaman dilimi de serbest zaman dilimi olarak adlandırılmaktadır Ragheb ve Tate (1993). Günümüz 20. Yy da serbest zaman ya da rekreatif zamanın kullanılması kültürleştirilmiştir. Serbest zaman ya da rekreatif faaliyetlerin artması belli renklerin ortaya çıkmasına da olanak sağlamıştır. Böylelikle serbest zaman kişiselleştirilmiş ve kendisine has özellikler taşımaya başlamış bireyler tarafından öznelendirilmiştir. Yaşamın renklerini çeşitlendirmesiyle birlik, beraberlik sosyallik, toplumsallaşma için bir yardım niteliği taşıyor hale gelmiştir. Bununla birlikte insanlar da kendi inanışlarına algılarına, davranışlarına ve deneyimlerine göre kişilerin serbest zaman tercihleri oluşturduğunu görüyoruz. Bireyler katıldıklarının kendilerine beklentilerine karşılık verip vermediği fayda sağlayıp sağlamadığına yönelik birçok kriterde değerlendirmeler yapar. Bireylerin mutluluk değeri ölçülür bu oran da değişik çeşitler renk ve yelpaze geliştirilir (Karlı ve diğ., 2008; Beard ve Ragheb. 1980). Bu sebeplerden dolayı ihtiyaç duyulan 51 maddelik Serbest Zaman Tatmin Ölçeği'ni (SZTÖ) geliştirmişlerdir.

Adler ve Adler (1999) serbest zaman kavramını çalışma ile tamamen zıt bir kavram olduğunu tanımlarken yapılan çalışmalar son zamanlarda aslında serbest zamanın çalışma ile zıt bir durum oluşturmadığını kişilerin iyi olma hali (well-bein) olduğu görüşünü savunanlar çoğalmaktadır (Torkildsen 2005). Çalışma zamanını çalışma ile ilgili bir zaman kavramı olarak göre biliriz. Çalışma zaman kavramında; kişiler zorunlu ihtiyaçlarını ve hayatını devam ettirmek için gerekli olan zorunlu eylemleri yapmaya harcadığı yani çalışma ve ekonomik zaman kavramını giderlerini karşılamak için kullandığı zorunlu zaman kavramı olarak tanımlaya biliriz Ceyhun (2008). Bu gibi zorunlu zaman kavramları insanlara zamanla özel alan zamanları ihtiyacı duymaya itmiştir. Bu ihtiyacı serbest zaman kavramını değerlendirerek bulmuştur (Ceyhun, 2008).

Havighurst ve Donald, 1959 ve Havighurst, 1961) da serbest zaman etkinliklerine katılmanın en önemli nedenlerinin:

1. Serbest zamanlarını kişilerin keyifle yaşama isteği olduğunu
2. Farklı değişik şeyler yapma isteği

3. Sosyalleşme isteği
4. Yeni deneyimler tecrübeler yaşama isteği
5. Yeni ve farklı şeyler başarma hazzı,
6. Yaratıcılık,
7. Toplumsal fayda sağlama,
8. Zaman harcamak

olduğunu söylemiştir bu nedenlerin alt problemlerinin yaş, cinsiyet, kültür, spor yapma, eğitim durumları oluşturur (Kılbaş 1994). Ergenlik dönemin de de serbest zaman kişilere farklı roller vererek bedensel sağlık kişilik olarak denge kurma gelişim gösterme etkisi sağlar Bammel ve Bammel (1992), gelişim döneminde serbest zaman kullanımının sağlıklı modeller oluşturmaya katkı sağladığını ilerisi için de bilinçli tercihlere yöneleceği gerektiğini belirtmiştir. Serbest zamanın insanlara; kendilerini keşfetmeyi kimlik oluşumlarını anatomilerini tanıma fırsatı verir. Aynı zamanda entelektüel girişimlerde bulunmayı sosyalleşmeyi ve takım çalışmalarını iletişim becerileri oluşturmaya toplumsal rolleri sosyo-kültürel kazanımların oluşumuna katkı sağlamıştır (Beard ve Ragheb, 1980). Serbest zaman, modern zamanın başlangıcı sayılan sanayi devrimi sonrasında modernliğin simgelerinden biri olarak ortaya çıkmış olup kültürel ve toplumsal kimliğin oluşumuna yaşayış ve düşünüş tarzına dokunmuştur. Toplumdan topluma farklılık göstermektedir Toplumlar benzerlik veya farklılıklar göstere bilir (Giddens 2005). Ülke gelişmişliğinin göstergesi kabul edilen kültür ile serbest zaman doğru orantılıdır. Gelişmiş toplumlarda serbest zaman kullanımı etkin rol oynar daha az gelişmiş toplumlarda ise bilinçli planlanarak oluşturulur (Kılbaş, S. 2001).

Ülkemizde Müderrisoğlu ve arkadaşlarının (2004)'te yaptığı çalışmada; Kadınların serbest zaman etkinliklere katılımının erkeklere göre daha fazla fiziksel kısıtlama sebebiyle katılım gösteremediği görülmüştür (Henderson ve diğ., 1996; Henderson, K., A. 1990). Aynı zamanda Kadınların katılımlarının daha az olmasının sebebi toplumsal statünün de etkili olduğunu söylemiştir. Çocuk sahibi olmayan kadınların daha özgür katılım sağladıkları tespitinde de bulunmuştur (Waren 1990). Aynı zamanda katılanların kendilerine erkekler kadar fırsat verilmediğini savunmuşlardır (Henderson 1990). Handerson kadınların ailelerinden yeterli desteği almadıklarını ve yeterli serbest zamana sahip olmadıklarını da söylemiştir.

Andrew ve Witheys (1976)'in çalışmalarında; serbest zaman aktivitelerine katılan kişilerin (%47) memnun, (%8,3) memnun değil bir kısmı da yeterince memnun kalmadan ayrılır Lu ve Argly (2001) serbest zaman aktivitelerine disiplinli ve belli aralıklarda katılım sağlayan kişilerin tatmininin daha fazla olduğunu söylemiştir Lu ve Hu (2005). Aynı zamanda serbest zaman katılımında psikolojik durumun yaşam doyumunda etkisi olduğu savunulmuştur (Pearson 1998). İnsanlar yaşam kalitelerini arttırmak için serbest zaman etkinliklerine yönelir. Serbest zaman pozitif yönde olmasının yanında negatif deneyimler de oluşturabilir (Pearson, 1998). İnsanlar yaptığı içten istediği sonuçları elde ederse bundan doyum elde eder. Fakat sonuç istenilen düzeyde bireyin istediği gibi değilse doyum elde etmek söz konusu değildir (Mirzeoğlu ve diğ, 1996).

2.4.3. Serbest zamanda doyum

Serbest zamanda doyum, serbest zamanın kullanımı sonucu oluşan eşiğin tanımlanmasıdır (Seigenthaler 1997). Ek olarak serbest zamanda doyum, bireylerin serbest zamanını mutlu ve tatmin olma derecelerini de içine alır (Du Cap 2002). Netherland serbest zaman doyumunu yaşam kalitesini arttırdığından yaşama doyumunu da pozitif etkilediğini savunmuştu (Franken, D. A., Raaij, V. 1981; Green, Kreuter, Deeds ve Partridge 1980). Serbest zaman doyumunda 3 önemli değişken ortaya koymuş; uygun hale getiren, mümkün kılan ve destekleyen faktörler olarak değişkenlere ayırarak açıklamıştır.

Uygun duruma getirilen etkenler (cinsiyeti, yaşı, serbest zamanın olanak ve imkanlarının biliniyor olması ve serbest zamanın değerleri) bireyin kişisel motivasyonudur.

Mümkün kılan faktörler ise (gelir) kaynaklar ile ilgili faktörlerdir. Serbest zaman doyumunu dinamizmini etkileyen faktörlerdir (Lysyk ve diğ., 2002; Lloyd ve Aukd., 2001; Lloyd, K.M., Auld, C. J. 2001). Serbest zaman veya rekreatif faaliyetlere katılan bireylerin çoğunlukla orta yaaşta ve üstünde olduğu bilinmektedir. Serbest zaman doyumunu da böylelikle katılım yaşına göre değerlendirildiğin de doyum oranı değişiklik göstermektedir. Rekreatif faaliyetleri etkileyen psikolojik faktörlerin içinde serbest zaman yapısının da oluşumunu sağlayan etkenler vardır. Bunlar; katılımlar, serbest zaman tutumları, inanışlar ve algılar, motivasyon ögeleri ve serbest zamanın yapılma sıklığı, aynı zaman da serbest zamanın değerleri ve tutumu ve etiği ve kaynaklarıdır (Beard ve

Ragheb, 1980; Francken ve Van Raaij, 1981; Iso-Ahola ve Weissinger, 1990). Serbest zaman doyumunu serbest zamana olan katılımlardan dolayı oluşan bir kavram olarak tanımlanmış ve ölçülmüştür (Buchanan, 1983; Guinn, 1980; Hazel, Langenau, ve Levine, 1990; Mannell, 1989) Bilimsel bir çok çalışmada serbest zaman tutumunu, serbest zamana katılımı ve serbest zaman doyumunu arasında pozitif ilişki olduğu kanıtlanmıştır (Beard ve Ragheb 1980; Ragheb ve Tate, 1993; Kelly, 1990). Serbest zamanla ilgili çalışmalar yapan Neulinger Serbest zamanı iki başlıkta toplamıştır. Algılanan özgürlük ve içsel motivasyon olarak (Hong, S.M., Giannakopoulos, E.1994). Diener ve diğ. (1985) yaşam kalitesini tanımlarken bireyin kendi kriterlerine uygun olması bu şekilde değerlendirilmesi gerektiğini savunmuştur. Serbest zaman toplumun sosyal değerlerine katkısı olumlu yönde olmaktadır bu olumluluğa hizmet eden spor da bu olguda bir doyum oluşturur (Karaküçük 1997). Serbest zaman doyumunu araştıran araştırmacılar bu doyumun oluşmasında pozitif hislerin etkili olduğunu savunmuştur Du Cap (2002). Bu pozitif hisler kişilerin serbest zaman etkinlik tercihlerinin bir sonucu sağladıkları doyumun bireyin ihtiyaçlarını karşılamada bireyi pozitif yönde yukarıya taşımaktadır.(Du Cap, 2002).Serbest zaman doyumunda katılımcıların düşüncesine tavrına göre değişkenlik göstermektedir (Lloyd ve Aukd 2001).

2.5. Karar Verme

Kara, düşünme ve muhakemeler sonucunda verilen hüküm. Kararsızlık, sabırsızlık değişkenlik durumudur. Karar İngilizcede ve Fransızcada “decision”; Latince kesintiye uğramak, muhalifliği sona erdirmeye “decidere” den gelir. İş ve hareket aksiyon anlamları ifade etmesinin yanında karar kavramı hareketsizlikten kurtulma karar verme eyleme geçme anlamını verir (Tosun 1992). Hedefe ulaşırken tüm imkan ve olanaklarını koşullara göre değerlendirerek en uygun seçeneğin seçilerek eyleme koyulması bilişsel bir davranış biçimidir (Kuzgun 1992). Karar verme aklı, düşüncesi olan bilinçli iradeli bireylere has olan insanlara özgüdür (Koçel, 2001).

Her kişi hayatı ile ilişkisinde, kendisini algılamasında, ideallerine hedeflerine ulaşmasında ve sorunları çözmesinde belirli yöntem ve yaklaşımlar geliştirmektedir ve uygulamaktadır. Birey, gerçekliğin farklı farklı birçok yönüne eğilir, farklı verileri ele alır, farklı yargılar ortaya koyar ve sonuçlandırır, farklı kararlar alır ve bu aldığı kararları

kendi tarzıyla hayatına yansıtır Buluş, M. (2000). Karar verme, bir bireyin ulaşmak istediği hedefe yönelim sürecidir (Kuzgun, 1992).

Öğrenilmiş bir davranış olarak kabul gören karar verme; karar vermenin gerektirdiği durumların farkına varma, durumu analiz ederek parçalara ayırma, bilgi veri toplama, inceleyerek seçenekleri değerlendirme, doğru tercihi doğru zamanda uygulamak ve bunun sonuçlarıyla ilgili geribildirim alma gibi aşamalardan geçmektedir Marco ve diğ. (2003). Eğer kişi sürekli bir arayış içerisindeyse bu durum karar vermede zorluk oluşturabilmektedir (Deniz 2002). Belki de karar verme ile birlikte bir çatışma kaos ortamının oluşması söz konusu olabilir yahut var olan çatışma kaos durumundan kaçınmaya da sebebiyet verebilir. Bu gibi durumlar karar verme durumunda veya sonrasında gerçekleşip kontrol altında tutulabilir (Payne ve diğ, 1993).

İnsan hayatı boyunca, çevre şartlarına içgüdüsel olarak uyum sağlayan bir diğer canlılardan farklı olarak, hayatını kararlar vererek sürdüren ve bu kararları; ihtiyaçları, hedefleri doğrultusunda gerçekleştiren bir canlı olarak tanımlanmaktadır. Karar, bir amaca hizmet eder, zamanın ve günün şartlarına en uygun olan seçilir ve bu seçim doğrultusunda devam edilir (Deniz 2002). Karar verme, Kişinin çeşitli durumlar karşısında, çeşitli tercihlerin konu alındığı, bilişsel ve davranışsal yaklaşımların harmanlanmasıdır (Deniz 2004) Sorunların değişimlerin tüm boyutlarının değerlendirilmesi, amaca, sürece en uygun en doğru seçeneğin seçilerek uygulanması avantajla sonuçlandırılmasını hedef alır Eroğlu ve Lorcu (2007). Karar vermede , kişinin baskın tarafı ve resesif yönlerinin birbiri ile harmanlandığı mix edildiği iç içe girdiği debilinen bir süreç olarak tanımlar (Deniz 2002). Bireylerin sağlıklı karar vermesi için bilişsel süreçlerin olgunlaşması işlenmesi gerekir. Karar vermeden önce seçenekler düşünülüp süzgeçten geçirilerek değerlendirilmelidir. Bu sebeple karar verme, çoğu zaman doğru analiz edilmeden uygulamaya konulduğunda bireylerin karşısına sorun olarak çıkabilmektedir. Bu sorunların problemlerin çözülmesi için de nasıl adımlar atacaklarına karar vermelidirler (Deniz, 2004; Yeşilyaprak, 2007). Bu sebeple doğru zaman da doğru seçeneği tercih ederek sağlıklı bir ilerleyişe zemin hazırlanması oldukça kolay bir yetkinlik olmasa gerek.

2.5.1. Karar verme süreci

Sporda karar vermenin standart bir türü yoktur. Genel olarak birtakım kurallardan süreçlerden söz edilebilir. Bunlardan bahsedecek olursak; sporda karar verme sürecinde karar verme durumunun doğal oluşum göstermesidir. Karar vermeden önce kişinin tercih seçenekleri oldukça fazla olabilir. Örneğin; Bir sporcu müsabakada karşılaştığı durum sonrası karar vermek zorundadır. Daha önceki önsezilerine, tecrübelerine göre değil bulunduğu duruma şartlara göre karar vermelidir Johnson (2006). İkincisi karar verme durumu o anlık durumun dinamik olması sonucu gerçekleşir. Karar verme süreci zaman içinde değişim gösteren dış dinamiklere sahiptir. Bu dinamizm kişinin bilgiye ihtiyaç duymasına sebep olur. Bu bilgiler kimi zaman pasif gereksiz bilgiler bile olabilir durumun gereklerini karşılaması yeterlidir. Üçüncüsü Zaman ve durum gereği karar verme dinamiğinin gerçekleşmesi belirli zaman içerisinde olması bakımından hızlı karar verme durumu oluşumu görünür olmaktadır (Johnson, 2006). Buna dayanarak şunu diye biliriz karar verme süreleri yapılan etkinliklere durumlara göre değişim gösterebilir (Seiller, 1997).

Bilişsel olarak 3 farklı şekilde açıklarsak karar vermeyi . Bunlar şu şekildedir;

- Yetenek temeli (Skill-based)
- Kural temeli (Rule-based)
- Bilgi temeli (Knowledge-based).

Yetenek temellide kararları açıklarsak, duyuşsal motor performanslarını içine almaktadır. Örnek verecek olursak; bilinç kontrol altında olmadan hareketi eylemi yapan kişi verebilir. Topun gelişine göre sporcunun ani olarak pozisyonu karşılayarak tepki vermesi bu tepki kural temelli bir pozisyon alma ise kural kontrolü sağlanmış olur. Şimdi yetenek temelli olan ve kural temelli olan karar verme tepkilerindeki farkı şu şekilde açıklayabiliriz birisi otomatik olarak bilinç dışı gerçekleşirken diğeri özenle seçilerek uygun olan ile tepkisi verilir. Bilişsel davranışlar genelde soyuttur ve ayrıntı barındırır bu sebeple bilgi işlevli karar vermeler de tercihlerin açık bir şekilde değerlendirilerek yapılması gerekir (Çetin, 2009).

Karar vermede aynı zamanda düşünme stillerinin de etkisini görmekteyiz. Düşünme stilleri çok uzun yıllar öncesine dayanmaktadır. Bununla ilgili pekçok akademik kuramlar oluşturulmuştur (Zhang 2000a, 2000b, 2002a; Zhang ve Postiglione 2001). Ülkemizde

düşünme stilleriyle ilgili genel boyut insanların nasıl düşündüğünü açıklamasına yöneliktir. Sternberg kuramında düşünme stillerini şöyle tanımlıyor;

- Tek başlarına bir beceri olmadığını sadece bir tercihten ibaret olduğunu söylüyor.
- Stillerin duruma zamana koşullara göre değişe bileceğini görecelik oluşturduğunu ve birçok seçenekte olabileceğinden bahseder.
- Stillerin öğrenilebileceği ve uygun şartlar altında da ölçülebileceğini alanlara göre etkinliği ve etkisi değişim gösterebileceğiyle birlikte tek başlarına iyi ya da kötü anlamlarına gelmeyeceğini belirtir.

Karar verme sürecinde kişilere düşen görevler vardır:

- Doğruyu ve güncel olanı dikkate almak,
- Seçenekleri belirleyerek listelemek,
- En ince ayrıntılarına kadar değerlendirme ve seçenekleri kontrol edebilmek,
- Seçeneklerin analizinden sonra tek bir karara inmek (Sternberg, 1997).

Karar verme aktif bir süreç içermekte olup kişi bu aktif süreçte etkin rol oynayarak araştırma bilgi toplama geri bildirim alma durumundadır. Birey bu süreçte iç dünyasıyla bir denge oluşturma çabası içerisine girer. Bununla birlikte dış dünya ile olan dengesini de sağlamış olur. Bu durumu sağlamak bilmesi için çevresel ve kişisel kaynakları kullanabilmesi gerekir(Daft, 1994).

Karar verme döneminde 3 evre vardır. Karar verilmeden önce, kararın verildiği dönem ve kararın verildikten sonrası dönem Zeleny (1982) bu dönemleri şu şekilde açıklar;

- Karar Öncesi Dönem; Kişide karar verme güdüsünü oluşturur. Bu güdü Kaos ortamının oluşmasıyla başlar ve bilgileri toplayarak değerlendirme yapmaya başlar bu dönemde.
- Karar dönemi; Tüm seçeneklerini analiz ederek elemeye başladığı seçip uygulamaya koyacağı dönemdir.
- Karar sonrası Dönem; Seçilen kararın uygulamaya koyularak sonuçlarının değerlendirildiği bölümdür. (Akt: Deniz 2002)

2.5.1.1. Karar verme süreci sınırlayan etkenler

Karar verme süreci içerisinde şüphe ve problemleri ortadan kaldırma ya da yeterli düzeyde azaltma süreci olarak ifade edilebilir Tekin, Özmütlu ve Erhan (2009). Karar vermede : Hayatın her alanında her rolde olduğu gibi sporda da önem arz etmektedir. Günümüzde spor branşları daha teknik ve taktiğe dayalı oyun dinamiklerine göre hızlı ani beklenmedik değişimlerin olması sporcuların hızlı ve sürekli karar vermesine sebebiyet verir. Bilinçli bir şekilde doğru tercihte bulunması anlamına gelir karar verme (Sanchez, Calvo, Bunuel ve Godoy., 2009).

Karar vermede seçeneklerin çok olması strese yol açmaktadır. Aynı zamanda kararsız kalmasına kafa karışıklığına da yol açmaktadır. Unutulmamalıdır ki her kişi kendi bireysel farklılıkları çerçevesinde tercihlerde bulunur bu süreçte de olumsuz etkilenmeler söz konusu olabilir (Shiloh ve diğ, 2001).

Kneeland (2001) bu olumsuz etkilerden kurtulmak için doğru zamanda doğru karar verilmesi gerekmektedir. (Adair J 2000) 'e baktığımızda karar vermenin ilk aşamasının daima problemin bilinmesi gerektiği önemle vurgulanmıştır. Son adımda da uygulama sonrası geri bildirimlerin alınması ve değerlendirilmesi olmalıdır.

Karar vermede birey kendi faydasına kendisine uyanı tercih etmelidir Tatlılıoğlu ve Deniz (2011). En uygun olan seçeneğin tercih edilmesi de kişinin yaşam tarzı, değerleri, istekleri, hedefleri, vs. gibi kriterlerin oluşturduğu seçeneklerden ibarettir. Bu kriterlere sahip seçenekler arasından kendisine en uygun olan olanı tercih eder. Bazı durumlarda belirsizlikler oluşur bu belirsizlikleri ortadan kaldırmak seçenekleri azaltarak olur kesin bir yargıya varılmaz çünkü karar verme sürecinde yeterli bilgi tüm seçenekler için mevcut değildir. Bu mevcudiyet pek mümkün değildir Tekin vd. (2009b). Karar verme durumlarında çeşitli süreçler meydana gelir. Kişi ilk olarak vereceği kararların analizinden sonra o kararın ne sonuçlar getireceğini değerlendirir (Tatlılıoğlu, 2014).

İnsan kendi benliği dışında dünyadaki var oluşunu anlama çabasına yoğunlaşmıştır. 20. Yüz yılda bu anlam arama çabasının düşünsel bir nitelik kazanmasıyla bilginin işlenmesine yönelim artmıştır (Mills 1979). Bu yönelim sayesinde kişi bireysel farklılıkların varlığını anlamada ve yeni düşünce becerileri kazanmaktadır. Bu beceriler düşünme stillerinin ve birçok düşünme kuramlarını ortaya çıkartmıştır (Zhang 2000a, 2000b, 2002a; Zhang ve Postiglione 2001). Bu kuramların bakış açıları ve düşünme

stillerinin terminolojisi kafa karıştırıcıdır Balgalmış ve Baloğlu (2010). Karmaşık olmasının sebebi fikir birliğinin olmamasıdır. Sadece insanların nasıl düşündüğünü açıklar. En yaygın kullanılan kuramı zihin özyönetim kuramıdır (Sternberg 1997). Dünya sıralamasına bakıldığında ise; “Kuralcılık, Yetkililik, Yargısal, Monarşik, Hiyerarşik, Oligarşik” gibidir (Park ve diğ, 2005).

Sternberg (1997) birçok düşünme stili temel almıştır (Buluş 2006)’da bu düşünme stillerini Türkçe tanımlamalarını oluşturarak benimsemiş. Kuram da toplam 13 düşünme stili 5 alt kurup vardır. Gruplar; İşlevler (Functions), Eğilimler (Leanings), Düzeyler (Levels), Formlar (Forms), Alanlar (Scopes) dır (Zhang, 2001).

Düşünme; gözlem, tecrübe, akıl yürütme, sezgiler ile insanı diğer canlılardan ayıran kavramsallaştırma yeteneği, değerlendirme, uygulama şeklidir (Özden 2005). Ya da zihnin bir konuyla ilgili bilgilerini karşılaştırarak bağlantı kurarak bir yargı bir karar verme etkinliğidir Demirtaş ve Güneş (2002). Bakıldığında düşünme süreci sembolleştirme ile tanımlanır. Nesneleri olayları sembolleştirerek beyin hipotez kurar değerlendirir ve sonraki aşamaları oluşturur ve sonra bu çıkan durumu tekrar dış dünyaya çevirir (Arkonaç 1998). Düşünme eylemi her birey de farklılık gösterir. İnsanlara özgü bir yetenektir. Bilgi zihinsel olarak durum ve olaylara soru ve problemlere karşı işlenerek bilginin düzenlenmesiyle transfer edilir. Düşünme bir beceridir üzerinde çalışılarak geliştirilebilir ve öğretilir. Geleceğe dair üst düzeyde düşünme kabiliyeti stratejileri geliştirilebilir ve toplum faydası için kullanılır (Çubukçu 2004). Bireyler karşılaştıkları problemler karşısında düşünme stillerine başvururlar (Sünbül 2004). Bu düşünme stilleri de çevresel faktörler tarafından sosyalizasyon süreçleri içerisinde öğrenilmiştir. Anne Baba tutumları çocuk yetiştirme yol ve yöntemleri, toplumun baskın düşünme şekli vs. faktörler düşünme stili oluşumunu ve gelişimini etki eder (Sternberg ve Grigorenko, 1993; Duru, 2004). İnsanlar farklı düşünme stillerini kullanırlar farklı düzeyde farklı konularda ihtiyaç duyulan şekilde farklılaşa bilir değişim gösterebilir. Değişim söz konusudur daima değişmeyen bir düşünce stilinden söz edilemez (Sternberg, 1994).

Örneğin; bir birey okula gittiğinde yaşama düşünce stilini kullanırken aynı kişi evde yürütme stilini oyun oynarken liberal stili kullanıyor olabilir. Birey her bir stili durum ve

olaylar karşısında farklı şekillerde farklı düzeyde kullanabiliyor. Bu sebeple tercih ve esneklik söz konusu olabiliyor (Sternberg, 1997).

Düşünme stillerini oluşturan fonksiyonlardan bir diğerleri şunlardır;

- Yasama düşünme stili; Bu stile kuralcı stil de denebilir. Kendi kararlarını kurallarını kendileri yaratır geliştirir bu durumdan da oldukça hoşlanan kişilerdir. Prosedürlere uygun hareket eden kişilerdir (Çubukçu 2004). Talimatlara uyar kendilerine söylenen şeyleri yaparlar Park ve dig. (2005). Ve olan kurallar üzerinden düşünürler (Duru 2004). Bu kişiler uygulamada kuralları talimatları bilinen yoldan gitmeyi problemleri kalıplaştırarak şekillendirerek adlandırarak çözmeyi ve başkalarının fikirlerini geliştirmekten hoşlanan kişilerdir (Akbulut 2006). Rehberliğe ihtiyaç duyarlar (Innerst, 1998).
- Lokal düşünme stili; detaylara yoğunlaşırlar (Çubukçu 2004). Somutluklarla daha ilgili oldukları gibi mikro ayrıntılara önemle dikkat ederler ki bu sebeple remi görmekten uzaklaşırlar. Bu durumda onlara önemli önemsizi ayırt etme zorluğu yaratır (Duru, 2004; Zhang ve Sternberg, 2005; Buluş, 2006). Çok detay konularla ilgilenirken büyük keyif alırlar (Balkıs, 2003).
- Global düşünme stili; kurumsallığa ve bütünlüğe önem verir. Detaylara takılmazlar. Kavramsallık ve soyutlama gerektiren çalışmalarda oldukça başarılıdır (Duru 2004; Zhang ve Sternberg, 2005; Buluş, 2006). Ayrıntılılığı kabul etmezler iş yükünü başkasına paslarlar (Akbulut 2006). Soyutlama, genellemeler ve resimlerle ilgilenemezler Park ve ark. (2005). Düşünce dünyasında olmayı severler ormanın içindeki ağaçlardan ziyade ormanın kendisini görme eğilimindedirler (Buluş 2005). Resmi bütün olarak gördükleri gibi genel çevreye odaklanır fikirleri özet geçerler (Fer, 2005).
- İçsel düşünme stili; Bireysellik içe dönüş konu merkezli ve az sosyaldirler. Yalnızlığı çalışmada tercih ederler (Buluş 2000, 2005). Bu düşünme stilini kullanan kişiler kendi kendine yeten kişiler olur (Fer 2005). Tek Bireysel çalışmayı tercih ettikleri gibi grup içerisinde de huzursuz ve kaygılı olur bu sebeple asla grup çalışması yapmaz ve başarılı olabileceklerine bu şekilde inanmazlar (Duru, 2004).
- Dışsal düşünme stili; İnsan merkezli, dışa dönük, yüksek sosyallik içeren düşünme stilidir. Grup iş birliği içerisinde öğrenmekten hoşlanan problem

çözmekten zevk alan cana yakın kişilerdir (Buluş 2005). Sosyal oldukları için sosyal problemlere konulara karşı oldukça hassastırlar. İş birliğine önem verirler (Duru 2004; Zhang ve Sternberg, 2005; Buluş 2006). Özellikle atılgan, cana yakın, bireysellikten uzak kişilerdir (Fer, 2005).

Sternberg 'in Zihinsel Özyönetimi Kuramında (Mental Self-Government) toplumlar gibi bireylerin de öz denetim kendi düzenlemelerini yapabileceklerini söylemekle birlikte şöyle der; Kişi kendisine en uygun en doğru düşünme stilini kabul ederek seçer. Birçok sebep insanların düşünme stillerinde oynamalar esneklikler uyumlar sağlamasına sebebiyet verir hatta bu farklılıkları stilleri kullanma düzeyi her kişide farklılık gösterdiği için benlik yönetimine maruz kalmasından dolayı stillerin çok fazla çeşitlilik göstermesine sebep olmuştur (Sternberg 1997). Her birey için öznel bir durum oluşturduğunu savunur düşünme stilleri bu kurama göre (Çubukçu 2004). Bu kuramda aynı zamanda kişinin yaşadığı alan çevresel faktör gibi birçok değişken tarafından sosyalleşir ve değişebilir. Sadece olay olgular değil aynı zamanda düşünme stillerini kendi yetenekleri doğrultusunda kullanabilme tipik performansı ölçme doğrultusunda olabilir (Duru, 2002).

2.5.2. Karar verme stilleri

İnsanların karar verme durumlarında öğrenilmiş alışkanlık haline gelen tepki yaklaşımına karar verme stili denir (Ün 2010). Karar verme durumunda insanlar farklı tepkiler oluşturur. Bu tepkiler karar verme stillerini ortaya çıkartır.

Karar verme stillerinin oluşması düşünce stilleriyle doğru orantılıdır. Düşünme stili, Sternberg (1995) yol yöntem olarak tercihen kullanılan zaman ve duruma göre şekillenebilen sezgisel ve düşünsel-kavramsal-mantıksal-analitik rasyonel olarak tanımlanır. Düşüncelerimiz tecrübelerimiz ve bilgilerimizin harmanlamasının sonucunda oluşan sezgisel yaklaşımların dışı vurumu olduğu düşünülür Demirtaş ve Güneş (2002). Düşüncelerimizi her bireyde olduğu gibi düşünce stilleriyle ayırırız. Her kişinin kendisine has düşünce tarzı stili vardır bilgiyi alma işleme ve kullanma yolları farklıdır (Sternberg, 1997; Duru 2004). Yani düşüncelerimiz de kullandığımız düşünce stili bizim tercihimizdir ne yetenek ne de bir beceridir. Çünkü; beceriler ve yetenekler bireyin

bir şeyi yapabilirliliği ile alakalıyken stil nasıl yapmak istediği ile ilgili bir tercihtir. Bu sebeple iyi yada kötü stil yoktur sadece farklı tarz stiller vardır diyebiliriz (Duru, 2004).

Karar vermede , kişinin uyarıcılarla karşılaştığında kendi stilinde, tarzında tepkiler verir. Bunları şu şekilde sınıflandıra biliriz ; Sezgisel karar verenler, bağımlı yada bağımsız değişkenler doğrultusunda karar verenler , aşırı titiz hassasiyet sahibi duruşlarına göre ya da kaderci, kaçınan gibi kişilerin tabiatına göre karar verme stilleri ortaya çıkmıştır (Kuzgun 2005). Kişiler kendilerine uygun kararlar verirken kendi özelliklerinden faydalanırlar. Karar verme sürecinde insanlar bu özelliklerini stillerleştirirler. Bunları da şu şekilde sınıflandırabiliriz ; rasyonel olarak karar verme stili, sezgileriyle karar verme stili, bağımlıyada bağımsız değişkenlere bakılarak karar verme stili kaçınma durumu ile karar verme stili , aniden kendiliğinden oluşan karar verme stillerinde kendilerine uygun olanı kullanır.

Kişilerin yerinde zamanında ve doğru kararlar verebilmesi için seçenekleri doğru algılayıp anlaması ve sonra ihtiyaçlarına uygun tercihi seçmesi gerekir kendisine avantaj sağlayacak (Deniz, 2004).

Deniz, M. E. (2004)'e göre, karar verme süreçlerinde ; kişilerde dikkatli karar verme, kaçınan olarak karar verme , erteleyici olarak karar verme ve panik bir şekilde karar verme stillerini kullanılmaktadır.

Dikkatli karar verme stilini uygulayacak olan bireyler, kararlarını vermeden önce dikkatli bir sırayla inceler ve bilgi toplarlar ve sonra seçimlerini yapar.

Kaçınan karar verme stilinde ise; karar vermekten kaçınır bireyler karar vermekten kaçınırlar ve sorumluluğu başkalarını üzerine bırakarak onlara sorumluluk yüklerler.

Erteleyici karar verme stili ise; Kararını erteleye bildiği kadar erteleme eğilimindedir. Panik olarak karar verme stilinde kişiler, Kararı verme sürecini hızlı ve düşünmeden verdikleri için sonuçları fayda sağlamaz genel olarak .

Karar vermede karar verme stilleri kişilerin spor hayatında da oldukça önemlidir. Spor ortamında müsabakada yarışmalarda vs. bireyin vermiş olduğu karar bireyi olumlu ve olumsuz etki altında bırakabilir. Özellikle elit kategorideki sporcuların hızlı karar verebilme yeteneğine sahip olması gerekmektedir (Leveaux 2010). Karar verme stillerine baktığımızda; bireysellik (kişilik, tecrübe, vb.) ve durumsallık (stres, kaygı) özellikleri

bakımından değişken olması, sporcuların oyun içerisinde taktiksel ve davranışsal tepkilerini etkileyeceği bilinmektedir.

Ampirik ve davranışsal terminolojik tanımlara bakıldığında karar verme stilleri 4 guruba ayrılmış;

1. Rasyonel karar verme stili (mantık çerçevesinde değerlendirmelerin gerçekleştirildiği)
2. Sezgisel karar verme stili (Önsezilere duygulara göre gerçekleştiği)
3. Bağımlı Karar verme stili (Başkalarına göre karar verme)
4. Kaçıngan Karar Verme Stili (ekinik karar verme).

Hakemlerle ilgili çalışmalara bakıldığında zaman Genç hakemlerin kaçıngan karar verme stilini kullandıkları bilimsel olarak tespit edilmiş (Uzunoğlu, Şahin ve Fişekçioğlu, 2009).

2.5.3. Futbol hakemliğinde karar verme

Spor hayatında, sporcuların performanslarının yanında doğru karar verebilmeleri çok önemlidir. Müsabaka esnasında oyunun dinamiklerinin hızlı bir şekilde değişmesi, oyuncunun oyun içerisinde sürekli ve ani kararlar vermesine sebep olur Sanchez, Calvo, Bunuel ve Godoy (2009). Karar vermenin tanımında; karar verirken aynı zamanda belirsizliklerin ortadan kalkmasından da bahsedilir Tekin, Özmütlu ve Erhan (2009). Kişiler karar verme durumlarını gerçekleştirirken öğretilmiş davranışlarının tecrübelerinin sentezlerini karar vermede uygularlar (Ün 2010). Karar verme demek seçenekler içinde en uygun en doğru olanın tercih edilmesidir uygulanmasıdır Tatlılıoğlu ve Deniz (2011). Fakat futbol oyunu açık alan oyunu olduğundan değişkenliğin mevcut olması karar vermede hakemin iki ma karşılaştırmasının önüne geçer (Lane ve diğ, 2006).

Futbol maçlarında maçın kalitesine, Fair Play ilkelerine uygun; olaylı, kavgalı bir atmosfer içerisinde oynanmasında hakemin doğrudan yahut dolaylı rolü çok önemlidir (Orta 2000). Futbol hakemi müsabaka boyunca iyi performans sergilemeli ve beklenen performansı en iyi şekilde ortaya çıkartmalıdır. Oyunun psikolojik ve fizyolojik baskısı altında kalmadan doğru ve hızlı karar verebilmeli yeterliliğine sahip olmalıdır (Erişim

2006). Hakemler müsabaka esnasında doğru kararlar verebilmesinde en büyük etki fiziksel ve psikolojik yeterliliğe sahip olmasından kaynaklıdır (Bilgen, 2004).

Hakemlerin oyunda kaçınan karar verme stillerini uyguladığını Uzunoğlu, Şahin ve Fişekçioğlu (2009) ve karar verme esnasında ise cinsiyetin ve agresifliğin etkin rol oynadığı Souchon, Cabagno, Rascle, Traclet, Dosseville ve Maio (2009) görülmektedir.

Müsabakalarda sporcuların durum gereği kritik karar vermesi, baskı altında iken karar vermesi, son dakikalarda ya da taktik değişimlerinde verdikleri kararlar, ciddi derecede önemlidir. Sporcuların spor tecrübelerinin deneyimlerinin karar verme stillerinde etkin olması, saha içinde veya saha dışında organizasyonlarda, kritik durumlarda teknik ve taktiksel değişimi/oyun kurma gibi durumlarda takıma kolaylık sağlamaktadır. Bu tarz sporcularında en fazla dikkatli karar verme uygulandığı hipotezi söz konusudur (Scott, 1953).

Mental olarak iyi olmadan kasıt, kişinin pozitif düşünce tarzı, değiştireceği ve değiştiremeyeceği şeylerin farkında olması, sağlıklı sosyal ilişkiler kurması, ihtiyaç ve isteklerine uygun yaşam tarzını oluşturması, hür bir şekilde hayatını idame ettirebilmesi, yaşama hedefi ve bir amacı olması, kendi sınırlarını farkında olması ve gelişime güncelliğe açık olmasıdır (Keyes, 2017).

Spor hayatında, kişilik özelliğimiz olan karar verme stillerinde zihinsel iyi olma ile arasında hiç bir ilişki yoktur. Spor ortamında verilen kararların spor müsabakasını ileriye taşıyacağı gibi seyir lezzetini arttıracak gibi müsabakanın durmasına da sebep olabilir. Bunun yanında sporcuların da bu durumdan etkilenmesi motivasyonu bu durumlardan etkilenir müsabakanın seyrinin gidişatının değişmesine sebep olur (Leveaux, 2010).

Karar vermenin çok seçenekli olması kişilerde farklı durum alternatifleri oluşturmaya sebebiyet vermektedir bunların tek tek değerlendirilip birine karar verilip uygulamaya geçilmesi gerekmektedir (Kuzgun 2000). Karar verme durumu beraberinde birçok çatışmaya da sebebiyet verebilir. Farklı stratejilerin uygulanması bu çatışma durumlarında önceden planlanarak müdahale edilebilir ya da kaçınıla bilir ya da durum anında belirlene bilir. Karar verme anında harcanan enerji durum ve davranış biçimleri farklılık gösterebilir (Payne ve diğ, 1993).

BÖLÜM 3. ŞEKİL VE TABLOLAR

3.1. Araştırma Grubu

Bu çalışmanın evrenini ‘‘Kocaeli, Sakarya, Bursa, Balıkesir, Çanakkale, Eskişehir, Kütahya ve Bilecik’’ illerinin yer aldığı 2.Bölge hakemleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini, Türkiye amatör ve profesyonel liglerde görev alan faal 212 hakemdir. 212 hakemin 10’u kadın, 202’si erkektir.

3.2. Verileri Toplama Araçları

Araştırmamızda farklı klasmanlarda bulunan faal futbol hakemlerinin demografik bilgilerini sorgulayan ‘‘Kişisel Bilgi Formu’’ ve ‘‘Serbest Zaman İlgilenim Ölçeği’’, ve ‘‘Melbourne Karar Verme Ölçeği’’ kullanıldı.

3.2.1. Kişisel bilgi formu

Çalışmamıza katılan futbol hakemlerinin demografik bilgilerini (cinsiyet, yaş, eğitim durumu, hakemlik yılı, hakemlik klasmanı, haftada kaç gün spor yaptığı ve günde ortalama kaç saat spor yaptığı) tespit edebilmek amacıyla araştırmacı tarafından hazırlanmış 7 soruluk anket ile sorgulandı (Ek-1).

3.2.2. Serbest zaman ilgileni ölçeği (SZİÖ)

Futbol hakemlerinin serbest zaman etkinliklerine yönelik ilgilenim düzeylerini ölçmek amacıyla; Kyle ve diğerleri tarafından 2007 yılında geliştirilen, Gürbüz ve diğerleri tarafından 2015 yılında Türkçe uyarlaması yapılan ‘‘Serbest Zaman İlgilenim Ölçeği-SZİÖ’’ kullanılmıştır. Serbest Zaman İlgilenim Ölçeği eşit dağılımlı (3’er maddelik) 5 alt boyut ve toplam 15 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin alt boyutları (1) Çekicilik (2) Önem verme (3) Sosyal ilişki (4) Özdeşleşme (5) Kendini ifade şeklindedir. 5’li Likert tipindeki

ölçekte ifadeler; (1) Kesinlikle Katılmıyorum - (5) Kesinlikle Katılıyorum şeklinde yanıtlanmaktadır. Ölçeğin güvenirliğini test etmek amacıyla hesaplanan Cronbach Alpha katsayıları alt boyutları 0.58 ile 0.80 arasında değişirken, toplam ölçek için 0.89 olarak hesaplanmıştır. Bu araştırmada ise Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları (Çekicilik, Önem verme, Sosyal ilişki, Özdeşleşme, Kendini ifade) sırasıyla; 0.82, 0.62, 0.72, 0.68, 0.80 ve ölçeğin toplam puanı ise 0.88 olarak hesaplanmıştır (EK-2).

3.2.3. Melbourne karar verme ölçeği

Araştırmaya katılan 212 hakemin karar verme stillerini ve düzeylerini ölçmek amacıyla; orijinali (Mann ve Diğ., 1998) tarafından geliştirilmiş olup, Deniz tarafından 2004 yılında Türkçeye uyarlaması yapılarak geçerlilik ve güvenirliği test edilen “Melbourne Karar Verme Ölçeği”, (Melbourne Decision Making Questionary) kullanılmıştır (EK-3). Melbourne Karar Verme Ölçeği iki kısma ayrılmaktadır.

I. Kısım: Hedef karar vermede özsaygıyı (kendine güven) belirlemektir. Altı maddeden oluşmaktadır. Puanlaması üç maddesinin düz, üç maddesinin ise ters yönde olacak şekildedir. Yapılan puanlamalar, maddelere verilen “Doğru” yanıtı 2 puan, “Bazen Doğru” yanıtı 1 puan, “Doğru Değil” yanıtı 0 puan olacak şekilde yapılmaktadır. Ölçeğin birinci kısmı kapsayan bölümünde alınabilecek en yüksek puan 12’dir. Yüksek çıkan puanlar, karar vermede özsaygının yüksek olduğunun göstergesidir.

II. Kısım: Amaç karar verme stillerini ölçmektir. Bu kısım 22 maddeden oluşmaktadır ve bünyesinde dört tane alt ölçek barındırmaktadır. Puanlamada ortaya çıkan puanların yüksekliği, ilgili stilin kullanıldığının göstergesidir.

1. Dikkatli Karar Verme Stili: Birey karar almadan önce özenli bir şekilde gereken bilgileri arar ve seçenekleri dikkatli bir şekilde değerlendirdikten sonraseçim yapar. Bu faktör altı madde (2, 4, 6, 8, 12, 16) ile ifade edilmiştir.
2. Kaçınan Karar Verme Stili: Birey karar almaktan kaçınır, kararları başka bireylere bırakma eğilimi gösterir ve sorumluluğu bir başkalarına devreder. Karar almaktan kurtulmaya çalışma durumudur. Bu faktör altı madde (3, 9, 11, 14, 17, 19) ile ifade edilmiştir.

3. Erteleyici Karar Verme Stili: Birey kararı geçerli bir sebep ortaya koymadan sürekli erteler, geciktirir veya uzatır. Bu faktör, beş madde (5, 7, 10, 18,21) ile ifade edilmiştir.
4. Panik Karar Verme Stili: Birey bir karar durumu ile karşılaştığında, zaman baskısı hissederek, aceleci bir tavırla en kısa zamanda çözüme ulaşmak için hareket eder. Bu faktör, beş madde (1, 13, 15, 20, 22) ile ifade edilmiştir. (Deniz, 2004)

3.3. Verilenin Toplanması

Veri toplama araçları Kocaeli, Sakarya, Bursa, Balıkesir, Çanakkale, Eskişehir, Kütahya ve Bilecik illerinin yer aldığı 2. Bölge’de faal olarak görev yapan futbol hakemlerine uygulanmıştır. Araştırmaya gönüllü olarak katılan futbol hakemlerinin serbest zaman etkinliklerine ilgilenimleri ile karar verme düzeyleri arasındaki ilişkiyi ortaya koyabilmek için verilerin elde edilmesinde online anket tekniğinden yararlanılmıştır. Anketlerin uygulanması için gerekli izinler alınarak online anketler katılımcılar tarafından doldurulduktan sonra veriler Microsoft Excel programından SPSS-21.00 paket programına aktarılmıştır. Anketlerin doldurulmasında gönüllülük temel alınmıştır.

3.4. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen veriler Statistical Packagefor Social Sciences (SPSS) Windows 21.0 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin değerlendirilmesinde tanımlayıcı istatistiksel yöntemleri olarak frekans, yüzde, aritmetik ortalama, standart sapma kullanılmıştır. İki bağımsız grup arasında niceliksel sürekli verilerin karşılaştırılmasında normal dağılım gösterenlerde t-testi, normal olmayanlarda Mann-Whitney U testi, ikiden fazla bağımsız grup arasında niceliksel sürekli verilerin karşılaştırılmasında normal olmayan dağılımlarda Kruskal Wallis, normal dağılım gösterenlerde Tek yönlü (One Way) Anova testi kullanılmıştır. Anova testi sonrasında farklılıkları belirlemek üzere tamamlayıcı post - hoc analizi olarak Scheffe testi kullanılmıştır. Araştırmanın sürekli değişkenleri arasında ilişkiyi incelemek için her bir alt boyutunda verilerin dağılımının normal olmadığı saptanmış ve non parametrik test olan Spearman Brown Sıra Farkları Korelasyon analizi kullanılmıştır.

BÖLÜM 4. BULGULAR

Tablo 4.1 de görüldüğü üzere, hakemlerin Serbest Zaman İlgilenim Ölçeği ile Karar Verme Ölçeklerinden elde edilen verileri bağımsız değişkenlere (cinsiyet, yaş, eğitim durumu, hakemlik yılı, klasman, haftada kaç gün spor yaptığı ve günde ortalama kaç saat spor yaptığı) göre fark analizleri yapılmış olup, aşağıda tablolar altında açıklanmıştır.

Tablo 4.1: Hakemlere ilişkin demografik bilgiler.

Değişken	Gruplar	Frekans (f)	Yüzde (%)
Cinsiyet	Kadın	10	4,7
	Erkek	202	95,3
Yaş	16-23	82	38,7
	24-29	64	30,2
	30-35	36	17
	36 ve üstü	30	14,2
Eğitim Durumları	Lise	42	19,8
	Ön lisans	40	18,9
	Lisans	116	54,7
	Yüksek lisans	14	6,6
	Doktora	-	-
Hakemlik Yılı	2 yıldan az	26	12,3
	2-5	90	42,5
	6-10	59	27,8
	11-15	17	8
	15 ve üstü	20	9,4
Klasman	Aday hakem	10	4,7
	İl hakemi	173	81,6
	Bölgesel yardımcı hakem	19	9,0
	Bölgesel hakem	6	2,8
	Klasman yardımcı hakem	2	0,9
	Klasman hakemi	2	0,9
	Üst klasman yardımcı hakemi	-	-
	Üst klasman hakemi	-	-
Haftada yapılan sporun miktarı	1gün	15	7,1
	2gün	37	17,5
	3gün	63	29,7
	4gün	60	28,3
	5gün	23	10,8
	6gün	6	2,8
	7gün	8	3,8
Günde yapılan sporun miktarı	1-2 saat	164	77,4
	2-3 saat	42	19,8
	3-4 saat	3	1,4
	5-6 saat	3	1,4

Tablo 4.2: CinsiyeteGöre Serbest Zaman İlgilenim Ölçeği Puanlarına Ait Mann-Whitney U Testi Sonuçları.

	Gruplar	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
Serbest Zaman İlgilenim	KADIN	10	70,90	709,00	654	,060
	ERKEK	202	108,26	21869,00		

Tablo 4.2’de, cinsiyet değişkenine göre hakemlerin Serbest Zaman İlgilenim Ölçek puan ortalamaları aralarında istatistiksel bakımından anlamlı farklılık olup olmadığına ortaya koyulma amacı ile yapılan ilişkisiz ölçümler için Mann Whitney U testi uygulanmıştır. Hakemlerin “kadın” ve “erkek” gruplarının Serbest Zaman İlgilenim Ölçek puanları aralarında anlamlı olarak bir farklılık olduğu bulunmuştur, $U=654$, $p<0.05$. Sıra ortalamalarını dikkate aldığımızda, erkeklerin kadınlara göre Serbest Zaman İlgilenim Ölçek puanlarının daha yüksek olduğunu ifade edilebilir.

Serbest Zaman İlgilenim Ölçeğinin alt boyutlarına göre cinsiyet değişkenine göre farklılık olup olmadığına aşağıdaki tabloda bakılmıştır.

Tablo 4.3: Cinsiyete göre serbest zaman ilgilenim ölçek puanlarının alt boyutlarına ait Mann- Whitney U Testi” sonuçları.

	Gruplar	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	p
Çekicilik	Kadın	10	56,65	1.508,50	0,007	
	Erkek	202	108,97			
Önem verme	Kadın		80,55	1.269,50	0,168	
	Erkek		107,78			
Sosyal ilişki	Kadın		94,80		0,534	
	Erkek		107,08			
Özdeşleşme	Kadın		62,00	1.455,00	0,018	
	Erkek		108,70			
Kendini ifade	Kadın		78,35	1.291,50	0,132	
	Erkek		107,89			

Tablo 4.3’te serbest zaman ilgilenim ölçeğinin alt boyutlarından çekicilik boyutunun cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterdiği bulunmuştur. Sıra ortalamaları dikkate alındığında erkeklerin, kadınlara göre çekicilik alt boyut puanı daha yüksek olduğu görülmektedir, $U=1.508,50$, $p<.05$. Tabloya bakıldığında cinsiyete göre özdeşleşme alt boyutunda anlamlı bir fark olduğu ve erkeklerin, kadınlara göre özdeşleşme puan ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmektedir, $U=1.455,00$, $p<.05$. Diğer alt boyutlardan sosyal ilişki ve kendini ifade etme ölçek puanlarının cinsiyete göre anlamlı bir fark oluşturmadığı görülmektedir.

Tablo 4.4: Cinsiyete Göre Melbourne Karar Verme Ölçek Puanlarına Ait Mann-Whitney U Testi Sonuçları.

	Gruplar	N	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	U	P
Melbourne Karar Verme	Kadın	10	131,35	1313,50	761,500	,188
	Erkek	202	105,27	21264,50		

Tablo 4.4'e göre Serbest zaman ilgilenim puanları ile Melbourne karar verme puanlarına cinsiyete göre bakıldığında anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir. [$p>0.05$]

Tablo 4.5: Yaş Gruplarına Göre Serbest Zaman İlgilenim Ölçek Puanlarının Analiz Sonuçları.

Yaş	n	Sıra Ort.	Sd	χ^2	P
16 – 23	82	110,84	3	8,896	,031
24 – 29	64	88,97			
30 – 35	36	111,64			
36 Üstü	30	125,87			

Tablo 4.5'te yaş değişkenine göre hakemlerin Serbest Zaman İlgilenim Ölçek Puan sıra ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olup olmadığının ortaya koyulması amacıyla yapılan ilişkisiz ölçümler için Kruskal Wallis Testinde, yaşa göre Serbest Zaman İlgilenim Ölçek Puanlarının anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir, $sd = 3, n = 212$) = 8,896, $p < .05$. Grupların sıra ortalamaları göze alındığında, serbest zaman ilgilenim puanı en yüksek 36 yaş ve üstü, bunu 30-35 yaş grubu sonrasında 16-23 ve 24-29 yaş gruplarının izlediği görülmektedir.

Farkın hangi gruplar arasından kaynaklandığını bulmak için grupların ikili kombinasyonları için Mann Whitney U-testi analizi yapılmış. Farkın 16-23 yaş grubu ile 24-29 yaş grupları arasında anlamlı farklılaştığı ve sıra ortalamasına göre bakıldığında 16-23 yaş grubunun 24-29 yaş grubundan sıra ortalamasının daha yüksek olduğu görülmektedir. 24-29 yaş grubuyla 36 ve üstü yaş grupları arasında serbest zaman ilgilenim ölçek puanları arasında anlamlı bir farklılaşma olduğu ($p < .05$) sıra ortalamaları dikkate alındığında ölçek puanlarının 36 yaş ve üstünde, 24-29 yaş grubuna göre daha yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 4.6: Yaş Gruplarına Göre Melbourne Karar Verme Puanlarının Analiz Sonuçları Kruskal Wallis Testi Sonucu.

Yaş	N	Sıra Ort.	sd	χ^2	P
16 - 23	82	106,84	3	4,300	,231
24 - 29	64	106,32			
30 - 35	36	120,51			
36 ÜSTÜ	30	89,15			

Tablo 4.6’da, yaş değişkenine göre hakemlerin Melbourne Karar Verme Ölçek puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olup olmadığının ortaya koyulması amacıyla yapılan İlişkisiz Ölçümler İçin Kruskal Wallis H testi yapılmıştır. Hakemlerin yaşlarının Karar Verme Ölçek puanları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir ($p>0.05$).

Tablo 4.7: Eğitim Durumuna Göre Serbest Zaman İlgilenim Ölçeği Puanlarının Betimsel İstatistikleri.

ÖğrenimDurumu	N	$\bar{X}$	SS
Lise	42	60,023	9,947
Önlisans	40	56,725	9,497
Lisans	116	56,413	10,039
Yükseklisans	14	47,642	10,035
Doktora	-		

Tablo 4.7’de hakemlerin öğrenim durumlarına göre betimsel istatistiklerine bakılmıştır. Yukarıdaki tabloya ait bilgiler öğrenim durumuna göre Serbest Zaman İlgilenim Ölçeği Puanlarının anlamlı bir şekilde farklılaşıp farklılaşmadığını yorumlamada kullanılacaktır.

Tablo 4.8: Eğitim Durumuna Göre Serbest Zaman İlgilenim Ölçeği Puanlarının Analiz Sonuçları.

	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	P	Anlamlı Fark
Gruplararası	1620,201	3	540,067	5,486	,001	Yükseklisans-lise
Gruplarıçi	20476,303	208	98,444			Yükseklisans-önlisans
Toplam	22096,505	211				Yükseklisans-lisans

Tablo 4.8’ de, eğitim durumlarına göre hakemlerin Serbest Zaman İlgilenim Ölçek puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olup olmadığının ortaya koyulması amacıyla İlişkisiz Örneklem İçin Tek Faktörlü Varyans Analizi (One-Way Anova) testi yapılmıştır. Analiz sonuçları, öğrenim durumlarına göre ölçek puanları arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir, $F(3,208)=5,486$, $p<.05$). Öğrenim durumları arasındaki farkın hangi gruplar arasında olduğunu bulmak amacıyla yapılan Scheffe testinin sonuçlarına göre, yükseklisans mezunlarının ($\bar{X}=47,64$), lise ($\bar{X}=60,023$), önlisans ($\bar{X}=56,725$), lisans ($\bar{X}=56,413$) mezunlarına göre Serbest Zaman İlgilenim Ölçek puanlarının daha düşük olduğu belirlenmiştir.

Tablo 4.9: Eğitim Durumuna Göre Melbourne Karar Verme Ölçeği Puanlarının Analiz Sonuçları.

Eğitim Durumu	N	Sıra Ort	Sd	χ^2	P
Lise	42	106,45	3	2,432	,488
Önlisans	40	96,80			
Lisans	116	107,53			
Yüksek lisans	14	125,82			

Tablo 4.9’da, eğitim durumuna göre hakemlerin Melbourne Karar Verme Ölçek puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olup olmadığının ortaya koyulması amacıyla yapılan ilişkisiz Ölçümler İçin Kruskal Wallis H testi yapılmıştır. Hakemlerin eğitim durumlarının Karar Verme Ölçek puanları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir ($p>0.05$).

Tablo 4.10: Hakemlik Yıllarına Göre Serbest Zaman İlgilenim Ölçek Puanlarına Ait Analiz Sonuçları.

Hakemlik yılı	N	Sıra ort	Sd	χ^2	P
2 yıldan az	26	106,94	4	3,056	,549
2-5 yıl	90	104,96			
6-10	59	99,31			
11-15	17	120,88			
15 üstü	20	121,83			

Tablo 4.10’da, eğitim durumuna göre hakemlerin Melbourne Karar Verme Ölçek puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olup olmadığının ortaya koyulması amacıyla İlişkisiz Ölçümler İçin Kruskal Wallis H testi yapılmıştır. Hakemlik yıllarına göre Serbest Zaman İlgilenim puanları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir ($p>0.05$).

Tablo 4.11: Hakemlik Yıllarına Göre Melbourne Karar Verme Ölçek Puanlarına Ait Analiz Sonuçları.

Hakemlik yılı	N	Sıra ort.	Sd	χ^2	p
2 yıldan az	26	108,69	4	1,401	,844
2-5 yıl	90	110,19			
6-10	59	106,33			
11-15	17	95,97			
15 üstü	20	96,48			

Tablo 4.11’de, hakemlik yıllarına göre hakemlerin Melbourne Karar Verme Ölçek puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olup olmadığının ortaya koyulması amacıyla İlişkisiz Ölçümler İçin Kruskal Wallis H testi yapılmıştır. Hakemlik yıllarına göre Karar Verme Ölçek puanları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir ($p>0.05$).

Tablo 4.12: Klasmanlara Göre Hakemlerin Serbest Zaman İlgilenim Ölçek Puanlarının Analiz Sonuçları.

Klasmanınız	N	Sıra ort.	Sd	χ^2	P	Fark grupları
Aday hakem (1)	10	118,10				2-3
İl hakemi(2)	173	111,33				4-1
Bölgesel yardımcı hakem(3)	19	82,05	5	15,359	,009	4-2
Bölgesel hakem(4)	6	33,25				4-5
Klasman yardımcı hakem(5)	2	139,75				
Klasman hakemi(6)	2	49,25				

Tablo 4.12’de, klasmanlara göre hakemlerin Melbourne Karar Verme Ölçek puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olup olmadığının ortaya koyulması amacıyla İlişkisiz Ölçümler İçin Kruskal Wallis H testi yapılmıştır.

Ölçek Puanlarının anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir, $sd = 5, n = 212) = 15,359, p < .05$. Yani hakemlerin klasmalarına göre ölçek puanları üzerinde farklı etkilere sahip olduğunu gösterir. Farkın hangi gruplar arasından kaynakladığını bulmak için grupların ikili kombinasyonları için Mann Whitney U-testi analizi yapılmıştır. Yapılan test sonucu hangi ikili gruplar arasında fark olduğu tespit edilmiştir. İl hakemi ile bölgesel hakem klasmanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu ve sıra ortalamaları dikkate alındığında Serbest Zaman İlgilenim Ölçek puanlarının il hakemi sıra ortalamalarının ($x=111,33$), bölgesel yardımcı hakemlerin sıra ortalamalarından ($x=82,05$) daha yüksek değer aldığı görülmektedir. Diğer bir fark ise bölgesel hakemler ile aday hakem, il hakemi ve klasman yardımcı hakemler arasındadır. Grupların sıra ortalamaları dikkate alındığında aday hakemler ($x=118,10$), il hakemleri ($x=111,33$) ve klasman yardımcı hakemlerin serbest zaman ilgilenim ölçek puanları bölgesel hakemlerin ($x=33,25$) serbest zaman ölçek puanlarından daha yüksek olduğu söylenebilir.

Tablo 4.13: Klasmanlara Göre Melbourne Karar Verme Puanlarının Analiz Sonuçları.

Klasmanınız	N	Sıra ort.	Sd	χ^2	p
Aday hakem	10	97,10			
İl hakemi	173	108,55			
Bölgesel yardımcı hakem	19	95,29	5	1,353	,929
Bölgesel hakem	6	108,42			
Klasman yardımcı hakem	2	85,50			
Klasman hakemi	2	97,50			

Tablo 4.13’te, klasmanlara göre hakemlerin Melbourne Karar Verme Ölçek puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olup olmadığının ortaya koyulması amacıyla İlişkisiz Ölçümler İçin Kruskal Wallis H testi yapılmıştır.

Klasmanlara göre Karar Verme Ölçek puanları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir ($p>0.05$).

Tablo 4.14: Hakemlerin Haftada Kaç Gün Spor Yaptıklarına Göre Melbourne Karar Verme Ölçek Puanlarının Sonucu.

Haftada kaç gün spor yapıyorsunuz?	N	Sıra Ort.	Sd	χ^2	p
1 gün	15	110,70	6	6,149	,407
2 gün	37	108,39			
3 gün	63	102,18			
4 gün	60	100,02			
5 gün	23	110,11			
6 gün	6	117,58			
7 gün	8	153,81			

Tablo 4.14’de, Hakemlerin haftada kaç gün spor yaptıklarına göre hakemlerin Melbourne Karar Verme Ölçek puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olup olmadığının ortaya koyulması amacıyla İlişkisiz Ölçümler İçin Kruskal Wallis H testi yapılmıştır. Hakemlerin haftada kaç gün spor yaptıklarına göre Karar Verme Ölçek puanları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir ($p>0.05$).

Tablo 4.15: Hakemlerin Haftada Kaç Gün Spor Yaptıklarına Göre Serbest Zaman İlgilenim Ölçek Puanlarının Sonucu.

Haftada kaç gün spor yapıyorsunuz?	N	Sıra Ort.	Sd	χ^2	p
1 gün	15	83,10	6	9,441	,150
2 gün	37	110,05			
3 gün	63	96,94			
4 gün	60	119,01			
5 gün	23	116,87			
6 gün	6	120,67			
7 gün	8	74,94			

Tablo 4.15’de, Hakemlerin haftada kaç gün spor yaptıklarına göre Serbest Zaman İlgilenim Ölçek Puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olup olmadığının ortaya koyulması amacıyla İlişkisiz Ölçümler İçin Kruskal Wallis H testi yapılmıştır. Hakemlerin haftada kaç gün spor yaptıklarına göre Karar Verme Ölçek puanları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir ($p>0.05$).

Tablo 4.16: Hakemlerin Günde Kaç Saat Spor Yaptıklarına Göre Melbourne Karar Verme Ölçek Puanlarının Analiz Sonuçları.

Günde ortalama kaç saat spor yapıyorsunuz	N	Sıra Ort.	Sd	χ^2	p
1-2 saat	164	106,81	3	2,370	,499
2-3 saat	42	100,68			
3-4 saat	3	124,33			
5-6 saat	3	153,00			

Tablo 4.16’da, Hakemlerin günde kaç saat spor yaptıklarına göre Melbourne Karar Verme Ölçek puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olup olmadığının ortaya koyulması amacıyla İlişkisiz Ölçümler İçin Kruskal Wallis H testi yapılmıştır. Hakemlerin günde kaç saat spor yaptıklarına göre Karar Verme Ölçek puanları arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir ($p>0.05$).

Tablo 4.17: Hakemlerin Günde Kaç Saat Spor Yaptıklarına Göre Serbest Zaman İlgilenim Ölçek Puanlarının Analiz Sonuçları.

Günde ortalama kaç saat spor yapıyorsunuz	N	Sıra Ort.	Sd	χ^2	p	Fark Grupları
1-2 saat (1)	164	102,92	3	10,756	,013	1-4
2-3 saat (2)	42	121,70				2-4
3-4 saat(3)	3	166,33				3-4
5-6 saat(4)	3	29,33				

Tablo 4.17’de, Hakemlerin günde kaç saat spor yaptıklarına göre hakemlerin Serbest Zaman İlgilenim Ölçek puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılığın olup olmadığının ortaya koyulması amacıyla İlişkisiz Ölçümler İçin Kruskal Wallis H testi yapılmıştır. Ölçek Puanlarının anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmektedir, $sd = 5, n = 212$) = 15,359, $p < .05$. Yani bulgular hakemlerin günde kaç saat spor yaptıklarının Serbest Zaman İlgilenim ölçek puanları üzerinde farklı etkilere sahip olduğunu gösterir. Farkın hangi gruplar arasından kaynakladığını bulmak için grupların ikili kombinasyonları için Mann Whitney U-testi analizi yapılmıştır. Yapılan test sonucu hangi ikili gruplar arasında fark olduğu tespit edilmiştir. Günde 5-6 saat spor yapanların ($x=29,33$) Serbest zaman ilgilenim ölçek sıra puan ortalamaları, günde 1-2 saat ($x=102,92$), 2-3 saat ($x=121,70$) ve 3-4 saat spor yapan ($x=166,33$) hakemlerden daha düşük değer aldığı söylenebilir.

Tablo 4.18: Serbest Zaman İlgilenim ve Melbourne Karar Verme Ölçeklerinin Alt Boyutlarına Ait Korelasyon Değerleri.

		Dikkatli	Kaçınan	Erteleyici	Panik	Özsaygı
Çekicilik	R	,094	-,127	-,189**	-,145*	,096
	P	,172	,066	,006	,035	,164
Önem Verme	R	,029	-,056	-,102	-,052	,054
	P	,673	,418	,140	,448	,438
Sosyal İlişki	R	,129	-,024	-,077	-,026	,046
	P	,062	,729	,261	,702	,502
Özdeşleşme	R	,183**	-,188**	-,102	-,031	,176*
	P	,008	,006	,137	,653	,010
Kendini İfade	R	,197**	-,094	-,072	,008	,127
	P	,004	,170	,298	,909	,065

N=212; **p<.01, *p<.05 (2-yönlü)

Tablo 4.18’de, olmadığının ortaya koyulması amacıyla Serbest zaman ilgilenim ölçeği alt boyutları çekicilik, önem verme, sosyal ilişki, özdeşleşme, kendini ifade alt boyutları ile Melbourne Karar Verme ölçeği alt boyutları özsaygı, dikkatli, kaçınan, erteleyici, panik alt boyutları arasındaki ilişkiyi incelemek için Spearman Brown Sıra Farkları Korelasyon analizi kullanılmıştır.

Serbest zaman ilgilenim ölçeği alt boyutu olan çekicilik puanları ile Melbourne Karar Verme ölçeği alt boyutlarından (özsaygı, dikkatli, kaçınan, erteleyici, panik) erteleyicilik puanları arasındaki ilişki incelendiğinde iki değişken arasında istatistiksel olarak negatif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir ($r=-.189$; $p<0.05$). Yine aynı şekilde Çekicilik alt boyutu puanları ile Panik alt boyutunun puanları arasında istatistiksel olarak negatif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir ($r=-.145$; $p<0.05$). Ancak hakemlerin çekicilik alt boyutu ile özsaygı, dikkatli, kaçınan alt boyut puanları arasındaki ilişki incelendiğinde ise istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmektedir ($p>0.05$).

Serbest zaman ilgilenim ölçeği alt boyutu olan önem verme ve sosyal ilişki puanlarının Melbourne Karar Verme ölçeği alt boyutları (özsaygı, dikkatli, kaçınan, erteleyici, panik) arasındaki ilişki incelendiğinde Melbourne karar verme ölçeği alt boyutları (özsaygı, dikkatli, kaçınan, erteleyici, panik) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmektedir ($p>0.05$).

Serbest zaman ilgilenim ölçeği alt boyutu olan özdeşleşme puanları ile Melbourne Karar Verme ölçeği alt boyutlarından (özsaygı, dikkatli, kaçınan, erteleyici, panik) dikkatli alt boyutu puanları arasındaki ilişki incelendiğinde iki değişken arasında istatistiksel olarak

pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir ($r=.183$; $p<0.05$). Yine aynı şekilde özsaygı alt boyutunun puanları ile arasında ilişkiye bakıldığında istatistiksel olarak negatif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir ($r=-.176$; $p<0.05$). Kaçınan boyutu ile arasında negatif yönde ve düşük düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir ($r=-.188$; $p<0.05$). Ancak erteleyici ve panik alt boyutları ile arasında ilişki incelendiğinde ise istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmektedir ($p>0.05$).

Serbest zaman ilgilenim ölçeği alt boyutu olan kendini ifade etme puanları ile Melbourne Karar Verme ölçeğinde özsaygı, dikkatli, kaçınan, erteleyici, panik dikkatli alt boyutu puanları arasındaki ilişki incelendiğinde iki değişken arasında istatistiksel olarak pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir ($r=.197$; $p<0.05$). Ancak özsaygı, kaçınan, erteleyici, panik alt boyutları ile arasında ilişki incelendiğinde ise istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmektedir ($p>0.05$).

BÖLÜM 5. TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmada , profesyonel ve amatör futbol liglerinde görev yapan futbol hakemlerine uygulanan anket formları ile serbest zaman ilgilenimlerinin karar verme düzeylerine etkisini incelemek amaçlanmıştır. Bu kapsamda 2.bölgede yer alan ‘‘Kocaeli, Sakarya, Bursa, Balıkesir, Çanakkale, Eskişehir, Kutahya ve Bilecik’’ illerinde faal olarak görev yapan futbol hakemlerine serbest zaman ilgilenim ve Melbourne Karar Verme ölçeği ve Kişisel bilgiler envanteri uygulanmış , anket sonuçları ‘‘SPSS’’programı kullanılarak bulgular oluşturulmuştur . Araştırmadabulgu sonuçlarına ve önerilere bu bölümde yer verilmiştir.

5.1. Tartışma ve Sonuç

Araştırmada toplam 212 katılımcının 202’si erkeklerden 10’u kadınlardan oluşturmaktadır. Erkek katılımcı sayısının, kadın katılımcı sayısına oranla çok fazla olmasının sebebi genel olarak hakem topluluğu içinde kadın hakemlerin sayısının oldukça az olmasıdır. Katılımcıların minimum yaş değeri aralığı 16-23, maksimum yaş değeri aralığı 36 ve üstüdür. Katılımcılardan 42 si lise, 40 ı önlisans, 116 sı lisans ve 14 ü lisansüstü eğitim almıştır. Katılımcıların eğitim durumları incelendiğinde 116 kişi ile araştırma grubunun % 54,7’ sini oluşturan lisans düzeyinde eğitim alanlar en yüksek katılımcı sıklığına sahiptir. Bununla birlikte 14 kişi ile araştırma grubunun %6,6’ini oluşturan yüksek lisans düzeyinde eğitim alanlar ise en düşük katılımcı sıklığına sahiptir. Katılımcıların hakemlik yılları minimum 2 yıldan az, maksimum 15 yıl ve üstüdür. Katılımcıların hakemlik yılları incelendiğinde 2-5 yıl arası olanların sayısı 90 kişi ile araştırma grubunun %42,5’ini oluşturmaktadır. Bunun yanında 11-15 yıl arası olanların sayısı 17 kişi ile araştırma grubunun %8’i ile araştırma grubunun katılımcı sıklığı en düşük olanıdır . Katılan hakemlerin bulundukları klasmanlar incelendiğinde 173 kişi il hakemi klasmanında olup, araştırma grubunun % 81,6’ı ile araştırma grubunun en yüksek katılımcı sıklığına sahiptir. Haftada kaç gün spor yapılma miktarı incelendiğinde

minimum 1 gün ile maksimum 7 gündür. Katılımcıların haftada kaç gün spor yaptıkları incelendiğinde 63 kişi ile haftanın 3 günü spor yaparak araştırma grubunun en yüksek, haftada 7 gün spor yapan 8 kişi ise araştırma grubunun en az katılımcı sıklığına sahiptir. Günde ortalama kaç saat spor yapılma miktarı incelendiğinde ise katılımcıların %77,4'ü yani 164 kişi ile 1-2 saat cevabını vermiştir.

Hakemlerin “kadın” ve “erkek” gruplarının Serbest Zaman İlgilenimleri arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. ($p < 0.05$). Sıralamalarının ortalamasında, erkekler, kadınlara göre Serbest Zaman İlgilenim Ölçek puanlarının daha yüksek olduğunu ifade edilebilir. Serbest zaman ilgilenim puanları ile Melbourne karar verme puanlarına cinsiyete göre bakıldığında anlamlı bir farklılaşma görülmemiştir. [$p > 0.05$]. Dolayısı ile erkek hakemlerin serbest zaman ilgilenimlerinin kadın hakemlere göre daha fazla olduğu ancak karar verme açısından bir farklılık olmadığı görülmüştür. Buna bağlı olarak erkeklerin serbest zaman tutumunun kadınlara göre yüksek çıkmasının nedeni, futbolun erkek sporu olarak görülmesi olabilir. Buna paralel gösterilebilecek bir araştırmada; futbol hakemliği gibi fitness sporunun da erkek sporu olarak görülmesi, erkek katılımcıların sayısının yüksek olma sebebi sonucunu çıkartmıştır (Bordo, 2003; Dworkin ve Wachs, 2009; Bartky, 2010). Aynı zamanda Baştuğ ve arkadaşlarının yaptığı araştırmaya göre de benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Kadınların tercih etmeme sebebi vücudunun yüksek eforlu sporlar için anatomik yapısına uygun olmaması ve sosyo kültürel toplumsal bakış açısından bakıldığında da futbol içinde kadının uygun görülmemesi daha çok erkek sporu olarak görülmesi olabilir. Ülkemizde Müderrisoğlu ve arkadaşlarının (2004)'te yaptığı çalışmada; kadınların serbest zaman etkinliklere katılımının erkeklere göre daha fazla fiziksel kısıtlama sebebiyle katılım gösteremediği görülmüştür (Henderson ve diğ, 1996; Henderson, K., A., 1990).

Serbest zaman ilgilenim ölçeğinin alt boyutlarından çekiciliğin cinsiyet üzerinde anlamlı farklılığının olduğu bulunmuştur. Erkeklere göre çekicilik alt boyut puanı kadınlara göre daha yüksek olduğu görülmektedir, $U = 1.508,50$, $p < .05$. Bunun sebebi futbolun erkek oyunu olduğu düşüncesi olabilmektedir. Kadınların toplumsal yargılara uygun bir anlayış ve normlar ölçüsünde kalması istenir ve bu şekilde kalması kabul edilir hormonal farklılığın oluşmasından çekinceler duyması sebebiyle erkeklere göre çekicilik boyutunda farklılık oluşmuş olabilir. Kadınların maddi manevi doyum sağlamaması olabilir. Erkek sporu olarak görülen bir oyunda hakimiyet yönetim göstermesi kabul edilemiyor olması

camia da yer almasını engelliyor olabilir. Kadınların katılım sayısının az olması da bunun bir sonucudur. Yapılan araştırmalar neticesinde araştırmamızla paralellik gösteren çalışmada kadınlık ve erkeklik tanımları; erkek bedenlerinin git gide büyüyüp, kadın bedeninin ise giderek küçülen bedensel idealler üzerinde yapılmakta olduğunu ve toplumsal normların cinsiyetlere dair politikaları kadın bedenlerinin “özgürleşmesi” idealizm dinamiklerini içerse de kadın ve erkek bedenlerin kategorik farklılaştırılması gerçekleşmemiş sabit kalmıştır Yücel, Y. (2019). Bir diğer tespiti Topluma idealize edilen ideal kadın normları ve erkek normları ;reklamlar, basın yayın kültürel eğilimler ve modern sağlık , fitness idealleri ‘herkese seslenen’’ popüler moda denilen tüketim araçları ideal olan yaşam modülünü afişe ederken bazı olması istenmeyen şekilleri de dışlamaktadır.Busebeple kabul edilen bedenlerin oluşumunda tercih edilen spor araçlarının farklılık göstermesi bu şekilde mümkün görülebilir (Yücel, 2019). Kadınların katılımlarının daha az olmasının sebebi toplumsal statünün de etkili olduğunu söylemiştir. Çocuk sahibi olmayan kadınların daha özgür katılım sağladıkları tespitinde de bulunmuştur (Waren 1990; Warren, K., 1990). Aynı zamanda katılanların kendilerine erkekler kadar fırsat verilmediğini savunmuşlardır. Handerson kadınların ailelerinden yeterli desteği almadıklarını ve yeterli serbest zamana sahip olmadıklarını da söylemiştir. (Henderson, 1990).

Yaş değişkenine göre hakemlerin Serbest Zaman İlgilenim Ölçek Puan sıralama ortalaması Kruskal Wallis Testinde, yaşa göre Serbest Zaman İlgileniminde anlamlı bir farklılaşma görülmüştür.($p<.05$) . Grupların sıra ortalamaları göze alındığında, serbest zaman ilgilenim puanı 36 yaş ve 36 yaş üstü en fazla , bunu 30-35 yaş grubu sonrasında 16-23 ve 24-29 yaş gruplarının izlediği görülmektedir. Farkın hangi gruplar arasından kaynakladığını bulmak için ‘Mann Whitney U-testi’’ analizi yapılmış. Farkın 16-23 yaş grubu ile 24-29 yaş grupları arasında anlamlı farklılaştığı ve sıra ortalamasına göre bakıldığında 16-23 yaş grubunun 24-29 yaş grubundan daha fazladır. 24-29 yaş grubuyla 36 ve üstü yaş grupları arasında serbest zaman ilgileniminde anlamlı farklılaşma görülmüştür. ($p<.05$) sıralama ortalamalarında ölçek puanlarının 36 yaş ve üstünde, 24-29 yaş grubu daha yüksektir. Bu, bağlamda futbol hakemlerinde yaş arttıkça serbest zaman ilgilenimi arttığı görülmektedir. Bunun sebebi 16-23 yaş aralığında kişilerin eğitim önceliğinin olması kişilerde gelecek kaygısı oluşması serbest zamana ayrılan süreyi azaltmakta olabilir. 24-29 yaş aralığı içerisinde olan futbol hakemlerinin lisans üstü

akademik kariyer kaygısı içerisinde olması, ekonomik özgürlüğünü sağlama çabası olabilir. Aynı zamanda kişilerin zaman kaybetmemek istemesi bir an önce çalışma hayatında ve kariyerinde aktif yer edinebilme ihtiyacı güdüyor olabilmektedir. 30-35 yaş aile kurma ve sosyal toplumsal gizil baskılara maruziyet oluşumu olabilir. Öte yandan birey yaştan artmasıyla serbest zamanın önemini kavrayarak ilgi ve alaka düzeyini arttırmaktadır. 36 ve üstü kişilerin yaşlarındaki artış hayatlarındaki önceliklerinin zamanla değişmesi ve yaştan artması toplumsal kurallara uymanın gizil gereklilikleri görevleri olan evlilik , çocuk, ev , araba gibi ihtiyaçların yerine getirilmesi sorumlulukları kişi üzerinde yüksek baskı yapması kişinin Serbest zaman ilgilenimine yönelmesinde deşarj olmasında kendisine bakmasında önemli rol oynuyor olabilir. Bunun yanı sıra literatürde diğer araştırmalara bakıldığında futbol hakemlerinin katılım oranlarının yaş gurupları, %11,0'nin 19-25 yaş guru, %78,0'nin 26-32 yaş gurubu, %11,0'nin 33-49 yaş gurupları olduğu görülmüştür. Gurupların büyük bir kısmının 26-32 yaş aralığında olduğu görülmektedir (Sülün, Ö. 2013). Bu araştırmanın bizim araştırmamızla farklılık göstermesinin sebebi Merkez Hakem Kurulunun, futbol hakemlerinde genç bir yas aralığı içerisinde olması isteği hassasiyet gösterdiği savunulmuş, bunun sebebi olarak da futbol hakemlerinin fiziksel beceri kondisyon, yüksek düzeyde atletik performans sahibi olmaları gerekliliği savunulmuştur. Her spor branında olduğu gibi futbol da da gelişimsel düzeyde doğru, faydalı bir katkı sağlamak amacıyla her daim güncelleme yapılmaktadır .Her sezon sonu yapılan değerlendirmeler sonucunda alınan kararlar daha iyiyi doğruyu kullanışlılığı bulmaya yönelik olmasından dolayı günümüz çağına uygun istenilen özelliklerin de değişim göstermesi doğaldır. Sülün, ö. (2013)'ün yaptığı çalışmada istenilen, tercih edilen özelliklerin günümüz 2020 sezonunda istenilen olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yaş değişkenine göre hakemlerin Melbourne Karar Verme ortalamasında İlişkisiz Ölcümlere bakmak için Kruskal Wallis H testi uygulanmıştır. Hakemlerin yaşlarının Karar Verme Ölçek puanlarında anlamlı farklılık görülmemiştir. ($p>0.05$). Yani futbol hakemlerinin karar verme aşamasında yaşlarının bir etkisinin olmadığı görülmektedir. Bunun nedeni ise Serbest zaman ilgileniminin federasyon tarafından istenilen belirli program içerisinde olması olabilir.Karar verme ile ilgili olarakta futbol oyun kurallarının dünyanın her yerinde aynı ve net olması olabilir. Aynı zamanda yaş oranı yüksek olan Futbol hakemlerinin tecrübeleri ve yaş oranı küçük olan hakemlerin gelişmiş eğitim

seviyeleri birbirlerini eşitlemektedir bu yüzden yaşlı ve genç futbol hakemlerinin karar verme aşamasında aynı tutumu gösterdiği buda istenenin açık net yoruma dayalı olmaması olarak düşünülebilir. Göksel ve arkadaşlarının yaptığı çalışmanın bulgularında; futbol hakemlerinde karar verme ile ilgili yapılan çalışmada, karar verme, karar verme esnasında bocalama ve karar geciktirme özellikleri cinsiyete göre farklılık gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Karar vermede Futbol hakemleri tecrübeye göre olumlu bir gelişme gösterdiği görülmüş Göksel ve diğ. (2016). Fakat Uzunoğlu ve diğerlerinin yaptığı çalışma sonucu bu bulgu ile örtüşmemektedir: Karar verme stilleri ; yaş, öğrenim durumlarına, klasmanlarına aynı zamanda seyirci tepkilerine yönelik değişimler göstermiştir (Uzunoğlu, Şahin ve Fişekçioğlu., 2009; Demirbaş., 1992) da yapmış olduğu çalışmada yaşın ilerledikçe karar verme düzeylerinde artışın olduğunu aynı zamanda kararlarında bağlayıcı olduğunu söylemiştir Uzunoğlu ve diğ. (2009) çalışmasında ise futbol hakemlerinde karar verme düzeylerinin yaş gruplarında farklılık gösterdiği tespitinde bulunmuştur.

Eğitim durumlarına göre hakemlerin Serbest Zaman ilgilenimleri İlişkisiz Örneklem puan ortalamalarına bakmak amacıyla “Tek Faktörlü Varyans Analizi (One-Way Anova) testi” yapılmıştır. Analiz sonuçları, öğrenim durumlarına göre anlamlı farklılığın olduğu görülmüştür.($p < .05$). Gruplar arasındaki farkı Scheffe testi yapılarak bulunmuştur , yüksek lisans mezunlarının ($\bar{X}=47,64$), lise ($\bar{X}=60,023$), önlisans ($\bar{X}=56,725$), lisans ($\bar{X}=56,413$) mezunlarına göre Serbest Zaman İlgiilenim Ölçek puanlarının daha düşük olduğu belirlenmiştir. Sonuç olarak futbol hakemlerinin serbest zaman katılım oranları sırasıya; lisans mezunları, lise mezunları, önlisans mezunları ve yüksek lisans mezunlarıdır. Bunun nedeni olarak lisans mezunlarının aldıkları eğitimle beraber spor bilinci ve ilgilenimin futbola karşı bir yönelme oluşturması, kişinin sosyal çevresinin spor camiasına olan tutumu, kamuoyunun futboldaki gelişimlerle ilgili dikkat çekmesi futbola ilgi duyulmasına sebebiyet olmuş olabilir. Kişilerin sosyalleşme ortamı oluşturması ve çevresel yansımalar, sosyal aynalamalar yetenek yönelimi ve alternatif tercihin fazla olmaması , kolay ulaşılabilir ve faydalanılabilir çok amaçlı olması ilginin oluşmasına sebep olmuş olabilir. Lise için; sosyal çevre , okul aile teşfiği, bedensel gelişimde içsel ve dışsal motivasyon tamamlama isteği , karşı cins tarafından ilgi görme isteği gelişimsel yönden stres atışının dışa vurma yöntemi olarak kullanılmasında ilgi oluşturmuş olabilir. Ekonomik kazanç sağlanması, akran birlikteliği, grupça hareket etme isteği, kendini

gösterme var olduğunu kanıtlama isteği gibi faktörlerinde etkili olduğu düşünülebilir. Yüksek Lisans dan bahsederek ekonomik kaygılar sebebiyeti daha baskın olması serbest zaman ilgilenimini azaltabilir.

Eğitim durumuna göre hakemlerin Melbourne Karar verme ilişkisiz Ölçümler ini bulmada ‘‘Kruskal Wallis H testi’’ uygulanmıştır. Hakemlerin eğitim durumlarının Karar Vermede anlamlı farklılık oluşturmadığı sonucu bulunmuştur. ($p>0.05$). Futbol hakemlerinin eğitim durumlarının karar verme sürecinde etkisi olmadığı görülmüştür. Bunun sebebi yine futbol oyun kurallarının net olması diyebiliriz. Yapılan literatür çalışmalarında paralellik göstermeyen bir araştırmada Yalçın ve diğ. (2016), bölgesel ve clasman futbol hakemlerini karar verme düzeylerini bazı değişkenler bakımından incelediğinde Karar eğitim düzeylerinin üst olduğu tespit etmiştir. Bu çalışmanın aksine bizim çalışmamızla paralellik gösteren Sanders (2008) karar verme değerleri kişilerin eğitim seviyesine göre önemli ölçüde farklılaşmadığını tespit etmiştir.

Futbol hakem yıllarına göre hakemlerin Melbourne Karar verme İlişkisiz Ölçümlerine bakmada ‘‘Kruskal Wallis H testi’’ uygulandı . Hakemlik yıllarına göre anlamlı farklılığın olmadığı görülmüştür. ($p>0.05$). Futbol hakemlerinin , hakemlik yıllarına göre karar vermelerinde farklılık olmadığı bunun sebebinin Futbol oyun kurallarının net olması futbol oyun kurallarının dünyanın her yerinde her statüsünde aynı kurallar dahilinde oynanıyor olması olabilir.

Klasmanlara göre ölçek puanlamalarına bakıldığında Anlamlı farklılığın olduğu görülür. $p<0.05$., Yani hakemlerin klasmanlarına göre ölçek puanları üzerinde farklı etkilere sahip olduğunu gösterir. Yapılan test sonucu hangi ikili gruplar arasında farklılığın olduğu görülmektedir. İl hakemi ile bölgesel hakem klasmanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu ve sıra ortalamaları dikkate alındığında Serbest Zaman İlgilenim Ölçek puanlarının il hakemi sıra ortalamalarının ($x=111,33$), bölgesel yardımcı hakemlerin sıra ortalamalarından ($x=82,05$) daha yüksek değer aldığı görülmektedir Futbol hakemlerinde serbest zaman ile ilgili il hakemlerinin bölgesel hakemlere göre daha yüksek düzeyde ilgilenimleri olduğu görülmektedir. Bunun sebebi il hakemlerinin yaş aralığının bölgesel hakemlere göre daha alt olması olabilir ve il hakemlerinin maddi ve manevi doyumu belirli ölçüde hakemlikten sağlamış olabilmesi mümkündür. Bunun yanında bölgesel hakemlerin yıpranma , manevi ve maddi doyumun dengesizliği kişilerde serbest zaman

ilgilenimi öncelik sırasını daha çok aile ,ekonomik gelişim ve gizil baskıları karşılamaya yöneltmiş olabilir.Diğer bir fark ise bölgesel hakemler ile aday hakem, il hakemi ve klasman yardımcı hakemler arasındadır. Grupların sıra ortalamaları dikkate alındığında aday hakemler ($x=118,10$) , il hakemleri ($x=111,33$) ve klasman yardımcı hakemlerin serbest zaman ilgilenim ölçek puanları bölgesel hakemlerin ($x=33,25$) serbest zaman ölçek puanlarından daha yüksek olduğu söylenebilir. Futbol hakemlerinin aday hakemler de serbest zaman ilgilenimlerinin diğerlerine göre yüksek çıkması yine bulundukları yaş katogorisi, mevcut boş zaman, gelişimsel girişken sosyal davranışlar, gelişimsel kriz dönemlerinin sağlıklı atlatılmasına yönelik yönelimler, maddi manevi doyum diyebiliriz. Litaratür araştırması yapıldığında Taylor ve diğ. (2004) yaptıkları araştırmada , VO2max 25 yasından sonraki her on yılda % 5 - 15 arasında azaldığı belirtilmiştir.Aynı şekilde Bangsbo ve diğ. (2004), hakem gruplarını genç , 29 ila 34 yaş arasında , orta 35ila 39 yaş arasında ve yaşlı 40ila 46 yaş arasındafarklı gruplara ayırmıştır ve VO2max değerlerini genç hakemlerde 47.7, orta yaş hakemlerde 45.9 yaşlı hakemlerde ise 44.7 şeklinde elde etmiştir. Benzer bir örnek daha verecek olursak Castagna ve diğ. (2005b) da genç (33.5 ± 2.5 yıl) yaşlı (42 ± 1 yıl) futbol hakemlerinde yaptıkları çalışmada, yaşlı hakemlere istinaden (42.5 ± 4.46 ml.kg⁻¹ .dk-1) genç hakemlerin VO2max değerinin fazla (52.1 ± 7.36 ml.kg-1 .dk-1) sonucu edilmiştir. Buna istinaden çalışmamızda genç hakemlerin serbest ilgilenim lerinin yüksek olmasının sebebi oksijen kapasitelerinin spor yapmaya spora adapte olmaya gelişime daha açık olması performanslarının daha hızlı gözlenebilir olması sonucu sporda kazandıkları kolaylık sayesinde içsel ve dışsal görülür motivasyonun etkili olduğunu da söyleyebiliriz.

Klasmanlara göre hakemlerin Melbourne Karar Verme Ölçek puanları arasında anlamlı farklılık yoktur. ($p>0.05$).Futbol hakemliğinde karar verme düzeyleri tüm klasman hakemleri için aynıdır. Bunun sebebi futbol hakemlerinin karar verme düzeyleri konusunda eğitimlerinin tek ve net olması istenir ve oyun kurallarının her yerde aynı olması bilinen bir kararın uygulanması tüm hakem klasmanlarında aynı düzeyde görülmesine sebep olabilir. Parparalelik göstermeyen Uzunoğlu (2008) nun çalışmasında kıdemin artması karar verme düzeyini arttırdığını ve bunun sebebi olarak ta kıdeme bağlı olarak oluşan tecrübenin de artması ile hakemlerin karar verme düzeylerinin arttığı yorumunda bulunmuştur. Bu araştırmayı destekleyen bir başka çalışma da Göksel ve diğ.

(2016)'nın çalışmasıdır burada futbol hakemlerinde tecrübenin karar vermede olumlu etkilere sebebiyet verdiğinden bahsetmiştir.

Hakemlerin haftada kaç gün spor yaptıklarına göre hakemlerin Melbourne Karar Verme Ölçek puanlamasında aralarında anlamlı farklılığın olmadığı görülür. ($p>0.05$).

Hakemlerin haftada kaç gün spor yaptıklarına göre Serbest Zaman İlgilenimi ile Karar Verme Ölçek puanları arasında da anlamlı farklılık yoktur. ($p>0.05$). Futbol hakemlerinin kararverme sürecinde serbest zaman ilgileniminin yapılma sıklığının karar verme düzeyini etkilemediği düşünülmektedir. Bunun sebebi serbest zaman ilgilenim sıklığının haftada yapılan gün sayısına göre karar verme düzeyleri arasında ilişkinin olmama sebebi hakemlik kurallarının net olması , hakemlik kural eğitimlerinin yeterli düzeyde olması, tecrübe, yorumlama yeteneğinin yeterli olması olabilir.

Hakemlerin günde kaç saat spor yaptıkları Melbourne Karar Verme Ölçek puan ortalamaları arasında anlamlı farklılık yoktur. ($p>0.05$). Hakemlerin günde kaç saat spor yaptıklarına göre hakemlerin Serbest Zaman İlgilenimi arasında anlamlı farklılık oluşmaktadır. ($p<.05$). Yani bulgular hakemlerin günde kaç saat spor yaptıklarının Serbest Zaman İlgilenim ölçek puanları üzerinde farklı etkilere sahip olduğunu gösterir. Farklılığın olduğu gruplar : Günde 5-6 saat spor yapanların ($x=29,33$) Serbest zaman ilgilenim ölçek sıra puan ortalamaları, günde 1-2 saat ($x=102,92$), 2-3 saat ($x=121,70$) ve 3-4 saat spor yapan ($x=166,33$) hakemlerden daha düşük değer aldığı söylenebilir. Sonuç olarak günde 5-6 saat spor yapan grubun puanının düşük olduğu ,istatistiksel olarak anlamlı aralarında fark olduğu bilinmektedir. Bu sebeple günde çok fazla spor yapanlar kendi işi olarak görüyor olabilir , öncelik değerleri arasında olması ya da serbest zamanının fazla olması olabilir.

Serbest zaman ilgilenim ölçeği alt boyutu olan çekicilik puanları ile Melbourne Karar Verme ölçeği alt boyutlarından(özsaygı, dikkatli, kaçınan, erteleyici, panik) erteleyicilik ve panik arasında eksi yönlü ilişkinin düşük düzeyde anlamlılık oluşturduğu görülmüştür. ($p<0.05$). Sonuç olarak serbest zaman ilgilenimi çekici bulan hakemlerin karar verirken erteleyici ve panik davranmadıkları görülmüştür. Buna zıt bir çalışmada; serbest zaman ilgilenimlerini çekici bulan üniversite öğrencilerinin erteleyici karar verdikleri görülmüştür (Baker, McNeil ve Siryk, 1985; Baker ve Siryk, 1989; Gerdes ve Mallinckrodt, 1994). Bunun sebebinin; akademik gelişim için evlerinden farklı yerlerde

olmaları, kişisel problemler, psikolojik yada ailevi sebeplerden, karşı cinsle olan uyum, iletişim ağı oluşturmamadan dolayı uyum problemi yaşadıkları için erteleyici karar verme alt boyutunun ortaya çıktığı düşünülmektedir. Bu açıdan baktığımızda kişi yeni yaşam alanında yeni tanışmaların iletişimin kurulduğu kurulmaya çalışıldığı durumlarda karar vermenin erteleyici olduğu görülmüştür. Fakat bizim çalışmamızda çekiciliğin artması negatif yönde düşük oranda erteleyiciliği azaltmıştır. Hakemlik yapabilmek için ikamet zorunluluğu olmaması farklı illerden gelen öğrencilerin, çalışanların olması yahut deplasman için il dışına çıkılması aynı sebeplerin evreninin oluşması hakemlik açısından aynı sonuçlar doğurmadığı görülmüştür. Bunun sebebi; oyun kurallarının, talimatların tek ve net olması olabilir. Bir başka çalışmada Berry, Kim, Minde ve Mok (1987), yeni bir yerde, sosyal çevrede yaşamaya uyum sağlamaya çalışırken stres faktöründen dolayı duygu durumu, uyum güçlüğü, adaptasyonzorluklarından dolayı erteleyici karar vermenin ortaya çıktığını belirtmişlerdir. Çünkü; bu kişilerin bu durumlarda ne yapacaklarını bilmemelerinden dolayı problem çıkması kaçınılmazdır, kaygı ve strese eklendiğinde baş etmenin zor olduğu bilinebilir. Hakemlikte bakıldığında; seyirci baskısı, agresif oyuncular, takım ekibi vs. gibi etkenler de sahada karar vermeyi geçiktiren faktörler olabilirken stres, kaygı düzeyini arttırabilmesi kaçınılmazken bu durumun ortaya çıkmama sebebi; eğitimlerin uygulamalı verilmesi, eğitimin sık verilmesi, tecrübe, imgeleme yapılması, beden dili kullanımı, sporcu psikolojisine hakim olma, yapılan antrenman sayısı, performans değerlendirmeleri, antrenman yeterlilik ölçümlerinin olması olabilir.

Yapılan araştırmalarda da hakemlerin; dikkatli karar verme puanlarının ortalamalarında anlamlı bir farklılığın olduğu tespit edilmiştir. Buna yapılan bir çalışma ile örnek verecek olursak; futbol hakemlerinde araştırmaya göre bir hakemin dakikada en az 2-3 karar verme durumunda kaldığı söylenir. Bu rakam hakemin kendi içinde vermediği kararlar dışında kalır. Bu sebeple hakemlik için yüksek derece motivasyon şarttır Helsen ve Bultynck (2001). Hakem bir kararın nelere yol açabileceğini çok iyi bilir.

Serbest zaman ilgileniminde çekici bulan kişilerin panik karar vermediği görülmüştür Chen vd. (2013, s. 1190) çekicilik aktivitenin algılanan bir önem olduğunu ve bireyin aktif olduğu aktiviteden duyduğu haz şeklinde ifade etmektedir. Çekicilik arttıkça panik karar verme stilinde düşme görülmesi yapılan serbest zaman ilgileniminin strese karşı koya bilme hızlı karar verme ve yorgunluğa karşı koyabilme fiziksel, bilişsel

dayanıklılığın yeterli düzeyde olması, hakemlik tecrübesi, kuralların tek ve açık net bir şekilde olması, talimatların kesin olması büyük ölçüde etki ettiği düşünülebilir. Bu çalışmaya yönelik yapılan araştırmalarda paralellik gösteren hakemlerde dikkatli karar vermenin diğer stillere göre daha yüksek oranda kullanıldığı sonucuna ulaşılmış. (Kıratlı, 2015).

Serbest zaman ilgilenim ölçeği alt boyutu olan önem verme ve sosyal ilişki puanlarının Melbourne Karar Verme ölçeği alt boyutları (özsaygı, dikkatli, kaçınan, erteleyici, panik) arasındaki ilişki incelendiğinde Melbourne karar verme ölçeği alt boyutlarında (özsaygı, dikkatli, kaçınan, erteleyici, panik) anlamlı ilişki yoktur. ($p>0.05$). Sonuç olarak serbest zaman ilgilenim ölçeğinde önem vermede ve sosyal ilişkide karar vermenin alt boyutları arasında bağlantı yoktur. Yapılan araştırmalarda görüldüğü gibi özsaygısı yüksek olan kişiler daha yüksek oranda doğru karar verdikleri ve bu sebeple mantıklı stratejiyi doğru tespit ettikleri görülmüştür (Tiryaki, 1997).

Benlik saygısı, kişilerin yaşamlarını çevresinde olup biten uyarıcılara verdikleri tepki biçimlerini etkilemektedir (Arıca 1999). Brown ve Mann (1991) 'un yaptığı araştırmada, özsaygısı yüksek olan kişilerin karar verme düzeylerinde yetkin ve yeteneklilik düzeyinin yüksek olduğunu aynı zamanda da karar verirken sistematik ve mikro düşünce yapılarına sahip olduğunu söylemiştir. Güçray (2003), düşük derecede özsaygısı olan sahip sistemli ve mantıklı değerlendirmeler yapıp karar vermesinin önüne geçtiği fakat buna rağmen benlik saygısı yüksek olan bireylerin de, karar verirken daha az derecede zorlandıklarını , daha az strese girdiklerini tespit etmiştir.

Kaçınan alt boyutuna bakıldığında eksi yönde düşük anlamlı ilişkiye ulaşılmıştır. ($p<0.05$). Buna öz saygısı yüksek kişilerde kaçınan karar verme düzeyi düşüktür. Bunun sebebi öz saygısı yüksek kişilerin yapılan işe verdiği önem ve değerlerin tam olması olabilir .Bu sebeple daha net yerinde özgüveni yüksek bir profil izleyebilir. Özsaygı düzeyinin yüksek olması uyarılmışlığın yüksek olmasından dolayı olabilir ve psikolojik olarak manevî maddî doyumu sağlamasından aynı zamanda problem çözme yetkinliğinden olabilir. Problem çözme becerisinin iyi olması, kişide sosyal ilişki düzeyinin, uyum kapasitesinin, iletişim puanlamalarının yüksek çıktığı görülmüştür (Chang 1998). Bu kişiler de sosyal uyum düzeylerinin (Saygılı 2000) benlik saygılarının özgüven seviyelerinin de yüksek olduğu (Ünüvar, 2003) sonucu çıkmıştır.

Ancak erteleyici karar verme alt boyutu ve panik karar verme alt boyutları arasında ilişki incelendiğinde ise istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkinin olmadığı görülmektedir ($p>0.05$). Benzer bir sonuçla karar verme alt boyutlarında özsaygı, dikkatli, kaçınan, erteleyici, panik karar verme düzeyinde anlamlı farklılaşma olurken, panik karar verme ve erteleyici karar verme düzeyleri arasında anlamlı farklılaşma olmadığı tespit edilmiştir (Taşgit, 2012).

Serbest zaman ilgilenim ölçeği alt boyutu olan kendini ifade etme puanları ile Melbourne ‘‘Karar Verme ölçeği’’ alt boyutları (özsaygı, dikkatli, kaçınan, erteleyici, panik) dikkatli alt boyutu puanları arasındaki ilişki incelendiğinde iki değişken arasında istatistiksel olarak pozitif yönde düşük düzeyde anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir ($r=.197$; $p<0.05$). Bunun sebebi; Dikkatli insanların doğru karar verebildiklerini düşünerek kendilerini ifade etmede daha doğru bir iletişim yorumlamasıyla güvenilirlik sağlamasından dolayı özsaygının verdiği özgüvenle kendisini ifade etmede zorlanmayacağı düşüncesi olabilir. Özsaygısı yüksek olan kişiler doğru karar verdiği ve bu sebeple mantıklı stratejiyi doğru tespit edilmiştir (Tiryaki, 1997).

5.2. Öneriler

Futbol Hakemlerine belirli aralıklarla psikolojik ve fiziksel testlerin uygulanıp bu testlerin sonucunda karar vermekte zorlanan, baskı hisseden, çekingen karar veren erteleyici karar veren hakemlerin daha sağlıklı, hızlı kararlar vermeleri ve özgüven öz saygı öz benlik sosyal ilişkiler düzeylerinin artması için liderlik eğitimleri, beden dili, hızlı ve doğru problem çözme tekniklerini ve zaman yönetimini doğru kullanabilme gibi konularda futbol hakemlerine eğitimler verilebilir.

Futbol Hakemlerine belirli aralıklarla uygulanan mesleki yeterlilik geliştirme amacıyla hizmet içi eğitimlerin ve seminerlerin artırılması, içeriğinin aynı zamanda fiziksel ve bilişsel psikolojik teknik taktiksel bilgilerin eklenerek genişletilmesi bireysel uygulama yöntemlerinin yanında gelişen teknolojiye kullanarak gelişim sağlanması önerilebilir.

Merkezi yönetimlerin doğrultusunda her aday hakeme tecrübeli başka bir hakem mentör olarak atanabilir, aday hakemlerinin, il hakemlerinin gelişimi rehber hakemler tarafından

kontrol edilip yönlendirilmeler oluşturularak raporlaştırılıp referans dosyalama sistemi oluşturulabilir.

Futbol Hakemlerinin vizyonlarının daha yüksek olması ve geliştirilmesi için hakem klasmanlarına, hakemler seçilirken eğitim seviyeleri istenilen düzeyde ve üstü olan aynı zamanda farklı dil bilen hakemlerin öncelik tanınması ve tecrübeli hakemlerin tercih edilmesi önerilebilir.

Futbol hakemlerinin serbest zaman ilgilenimlerinin gerçekleştirilmesi zamanlarının bireyselleştirilmesinin yanında belirli zamanlarda da toplu yapılması hususunda planlamanın yapılması hakemlerde etkili iletişimin sosyalleşmenin yapılarak yaşayarak öğrenme teknik ve yöntemlerinin kullanımıyla daha sosyal bir ortamın oluşmasına, hakemler arasında bilgi alışverişine iyileşmelere ve gelişmelere katkı sağlanması .

Ülke çapında kadın hakemlerin sayısının arttırılmasına yönelik çalışmalar yapılması, camia içerisinde de var olan kadınların futbolun içerisinde tutulması desteklenmesi, küstürülmemesine yönelik çalışmalarla birlikte erkek hakemlere sunulan clasman hakem statüsünün getirilerek kadın hakemlerin de futbolun içerisinde de daha fazla yer alması sağlanabilir.

Kadın hakemlerin clasmanlarında stabil emeklilik yaşının beklenmesinin kaldırılarak, sürkülasyonun sağlanması, başarı önceliği göz önüne alınarak manevi doyumun, maddi doyumun sağlanması ve desteklenmesi sağlanmalıdır. Erkek fifa hakemlerinde olduğu gibi başarı kıstasları göz önüne alınarak yer değiştirmelerin yapılması kadın hakemlerin futbol camiasında olma isteğinin arttırılmasına desteklenmesine sebep olacağı düşünülebilir.

Futbol hakemlerinin yaş statülerinin belirlenmesin de performansın göz önüne alınması gerekliliği düşünülmeli, bireysel farklılık ve gelişim özelliklerinin her kişide farklılık göstermesi göz önünde tutulmalıdır . Olgunlaşma, Hazırbulunuşluk her bireyde aynı zamanlarda gerçekleşmediği için net yaş statüsü belirlemenin yetenek kayıplarının ortaya çıkmasına ve genç hakemlerin de hakemliği bırakmasının ve gelişim özellikleri dikkatinde aynı yaş statülerinde ısrar edilmenin önüne geçilebilir.

Klasman oluşturulmalarında ; daralan piramit sebebiyle istenilen yeterliliklere, yeteneğe sahip olan hakemlerin yaş değişkenleri, tecrübe değişkenleri, eğitim değişkenlikleri ,performans değişkenleri, saha içi ve bilinmeyen saha dışı değişkenleri aynı zamanda gizil

değişkenlerle birlikte yapılan değerlendirmeler sonucu elemelerin o dönemin yönetsel kurul üyeleri tarafından seçilmesi yahut talimatlarla belirtilen kriterlere uygun hakemlerin seçilmesi belirli sayıya kadar ,belirli kontenjana kadar belirlendiği için arta kalan yetenekli hakemlerin bir alt katogoride yığılmaya sebep olmasına fırsat yaratamamasından dolayı yeni gelen hakemlerin beklemesine, hakemlerin değerlendirilmesinde zaman değişkeninin, değerlendirme şans değişkeninin esnek geniş tutulmasına böylelikle hakemlerin kaybına sebebiyet vermemesi adına; ülke çapında futbol klup açma teşviklerinde bulunularak, yeni ligler oluşturularak ,turnuvalara destek verilerek bu hakem yığılmalarını yeni bir basamak şeklinde değerlendirilmeye olanak sağlanabilir. Kişilerde spor alışkanlığı sağlamak; iç disiplinin oluşmasına , sağlığa zararlı alışkanlıklara yönelmemeye, sosyalleşmeye, maddi manevi doyum sağlamaya sebebiyet verir . İlgi ve yetenek doğrultusunda seçilen spor etkinliklerinde gönüllülük esaslı bir çok başarıların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Futbol hakemliğide gönüllü ilgi istek doğrultusunda seçilerek kişilerin serbest zaman kullanımlarını kaliteli bir etkinlik sağlamasına fayda sağladığından çalışmamızda da görüldüğü gibi erken yaş döneminin daha çok tercih ettiği ilgi duyduğu bir spor etkinliğinde federasyon un bu genç nesili kazanmak adına destek sağlayarak bir çok girişimde bulundukları gibi farklı girişim yöntem ve teknikleriyle, farklı dernek ve kuruluşlarla, farklı disiplinlerle anlaşmalı projeler oluşturarak ülke çapında genç neslimize sahip çıkabilir daha çok fayda sağlanabilir.

KAYNAKLAR

- Ağaoğlu, Y. S., Eker, H., Bayrak, M., & Ermiş, E. (2006). Yabancı turistlerin kapadokya'ya yönelik tutumları. *Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi*, 34, 201-210.
- Ağaoğlu, Y. S., & Eker, H. (2006). Türkiyedeki üniversitelerin sağlık, kültür ve spor dairelerinin işlevsel yönden incelenmesi. *SPORMETRE Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 2006, IV (4) 131-134.
- Akyüz, H., Yaşartürk, F., Karataş, İ., Türkmen, M., & Zorba, E. (2018). Rekreasyon bölümünde öğrenim gören öğrencilerin serbest zaman motivasyonlarının mutluluk düzeyi üzerine etkisi. *Journal of Human Sciences*, 15(2), 1086-1096.
- Ardahan, F., & Tekin, M. (1998). Resmi liseler ve aynı statüdeki özel kolejlerde çalışan öğretmenlerin iş tatmini boyutları ve Antalya ili örneği. VII. *Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi*.
- Arıca, O. T. (1999). *Grupla psikolojik danışma yoluyla benlik saygısı ve mesleki benlik saygısının geliştirilmesi*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Armağan, İ. (1981). *Sporun toplum bilimsel temelleri*. Ege Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu Yayın, (4).
- Baker, R.W., McNeil, O., ve Siryk, B. (1985), Expectations and reality in fresh man adjustment to college. *Journal of Counseling Psychology*, 32, 94–103.
- Baker, R.W., Siryk, B. (1989). *SACQ student adaptation to college questionnaire manual*. Los Angeles, CA: Western Psychological Services.
- Bangsbo, J., Mohr, M., & Krstrup, P. (2004). Physical capacity and match performance of top-class referees in relation to age. *J Sports Sci*, 22(6), 485-593.
- Başaran, İ. E. (1982). *Örgütsel davranış*, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını.
- Baştuğ, G., Duman, S., Akçakoyun, F., & Karadeniz, F. (2016). Football referees; stress, self-confidence, decision making Futbol hakemlerinde; stres, özgüven, karar verme. *Journal of Human Sciences*, 13(3), 5399-5406.
- Beard, J. G., & Ragheb, M. G. (1980). Measuring leisure satisfaction. *Journal of leisure Research*, 12(1), 20-33.

- Berry, J.W., Kim, U., Minde, T., ve Mok, D. (1987), comparative studies of acculturative stress. *International Migration Review*, 21, 491-511.
- Bordo, S. (2003). Theem pire of images in our world of bodies. *Chronicle of Higher Education*, 50(17), 12.
- Brown, J. E.,& Mann, L. (1990). The relation ship between family structure and process variables and adolescent decision making. *Journal of adole scence*, 13(1), 25-37.
- Buchanan, T. (1983). Toward an understanding of variability in satisfactions within activities. *Journal of Leisure Research*, 15(1), 39-51.
- Buluş, M. (2000). *Öğretmen adaylarında yükleme karmaşıklığı, düşünme stilleri ve bilişsel tutarlılık tercihinin bazı psikososyal özellikler ve akademik başarı çerçevesinde incelenmesi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.
- Büker, S. (1992) . *Tenisten Sonra sodasız viski*, İmge Kitabevi, Ankara..
- Capranica, L., Cama, G., Fanton, F., Tessitore, A., &Figura, F. (1992). Force and power of preferred and non-preferredleg in young soccer players. *The Journal of sports medicine and physical fitness*, 32(4), 358-363.
- Carlson, M.,Fanchiang, S. P., Zemke, R., &Clark, F. (1996). A meta-analysis of the effect iveness of occupational the rapy forolder persons. *American Journal of Occupational The rapy*, 50(2), 89-98.
- Castagna, C.,Abt, G., &D'Ottavio, S. (2005). Competitive-level differences in Yo-Yo intermittent recoveryand twelve minute run test performance in soccer referees. *Journal of Strengt hand Conditioning Research*, 19(4), 805.
- Chang, E.C. (1998). Hope, problem-solving ability, and coping in a college student population: Some implications for theory and practice. *Journal of Clinical Psychology*, 54(7), 953-962.
- Chen, Y. C.,Li, R. H., &Chen, S. H. (2013). Relation ships among adoles cents' leisure motivation, leisure in volvement, and leisure satisfaction: A structural equation model. *Socialin dicators research*, 110(3), 1187-1199.
- Collina, P. (2004). *Benim Oyun Kurallarım*. İstanbul, Altın Kitaplar Yayınevi.
- Çömlekçioğlu, U, Akyol, İ, Bülent, kar, Özköse, E., & Ekinci, M. S. (2008). Anaerobik rumen fungus larının izolasyonu, tanımlanması ve kültür koleksiyonunun oluşturulması. *Hayvansal Üretim*, 49(2).
- Deniz, M. (2004). Üniversite öğrencilerinin karar vermede öz saygı karar verme stilleri ve problem çözme becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi üzerine bir araştırma. *Eurasian Journal of Educational Research*, (15), 23-35.

- Deniz, M. E. (2002). *Üniversite öğrencilerin karar verme stratejileri ve sosyal beceri düzeylerinin TA-baskın ben durumları ve bazı özlük niteliklerine göre karşılaştırmalı olarak incelenmesi* (Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Deniz, M. E., & Yılmaz, E. (2004). Üniversite öğrencilerinin duygusal zeka yetenekleri ve yaşam doyumları arasındaki ilişki. *XIII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kurultayı*, 6-9.
- Deniz, M., Tras, Z., & Aydoğan D. (2009). Akademik erteleme ve denetim odağının duygusal zekâ açısından incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 9(2), 607-632.
- Devecioğlu, S. (2008). Türkiye’de futbol’un kurumlaşması. *Gazi Üniversitesi, iletişim kuram ve araştırma dergisi*, Sayı 26Kış-Bahar 2008, s. 373-396
- Diener, E. D., Emmons, R. A., Larsen, R. J., & Griffin, S. (1985). The satisfaction with life scale. *Journal of personality assessment*, 49(1), 71-75.
- Dinçer, Ö. (1994). *Bir örgüt geliştirme tekniği olarak duyarlılık eğitimi*. Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Yayınları.
- Doğan, C. (2008), “Popüler kültür ve spor/futbol”, *Sosyoloji Notları*, Sayı 4-5, s.12-22.
- Dürüşken, Ç. (1991). *Felsefe arşivi*, (28). İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, İstanbul.
- Dworkin, S. L., & Wachs, F. L. (2009). *Body panic: Gender, health, and the selling of fitness*. Nyu Press. New York : New York University Press, [2009] ©2009
- Edginton, C. R., Jordan, D. J., De Graaf, D. G., & Edginton, S. R. (2002). *Leisure and life satisfaction: Foundational perspectives* (3rd ed.). N.Y.:Mc Graw-Hill.
- Ephesin, R. (2000). Stres avcıları. *Güncel psikoloji dergisi*, 1 (2), 23.
- Eroğlu, E., & Lorcü, F. (2007). Veri zarflama analitik hiyerarşi prosesi (VZAHP) ile sayısal karar verme. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 36(2), 30-53.
- Ferah, A. (2000). *Futbol Eğitim Öğretim*. Baskı, Nehir Matbaası, 1-9.
- Francken, D. A., & Van Raaij, W. F. (1981). Satisfaction with leisure time activities. *Journal of Leisure Research*, 13(4), 337-352.
- Gerdes, H., Mallinckrodt, B. (1994), Emotional, social and academic adjustment of college students: A longitudinal study of retention. *Journal of Counseling and Development*, 72, 281–286.
- Gökçe, B. (1984). *Orta Öğretim Gençliğinin Beklenti ve Sorunları*. Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı Yayınları, Ankara.

- Göksel, A. G., Pala, A., & Caz, Ç. (2016). Futbol hakemlerinin boş zamanlarını değerlendirme tercihleri ile iletişim becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Uluslararası Hakemli İletişim ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi (UHIVE)*, 11(7), 15-28.
- Guinn, R. (1980). Elderly recreational vehic letourists: Motivations for leisure. *Journal of Travel Research*, 19(1), 9-12.
- Güçray, S. S. (2003). The analysis of decision making behavior sand perceived problem solving skills in adolescents. *Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET*, 2(2), 29-37.
- Gümüştekin, G. E.,&Öztemiz, A. B. (2005). Örgütlerde stresin verimlilik ve performansla etkileşimi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14(1), 271-288.
- Gür, A. (1979). *Spor Ve Sosyal Sınıflar..* Aydınlık Yayınları.
- Güven, Ö. (1999). Futbol topu ile oynamanın bazı kültürlerdeki benzer görünüşleri ve tarihsel gelişimine ait bilgiler. *Düşünen Siyaset*, 2, 95-112.
- Hacıoğlu, N., Gökdeniz, A., & Dinç, Y. (2009). *Boş Zaman Ve Rekreasyon Yönetimi Örnek Animasyon Uygulamaları*.(Güncellenmiş ikinci baskı). Ankara: Detay Yayıncılık, 15-16.
- Harley, R. A.,Tozer, K., &Doust, J. (2001). An analysis of movement pattern sand physiological strain in relation toop timal positioning of association football referees. *Science and football IV*, 4(p), 137.
- Hazel, K. L.,LangenauJr, E. E., &Levine, R. L. (1990). Dimensions of hunting satisfaction: Multiple-satisfactions of wild turkey hunting. *Leisure Sciences*, 12(4), 383-393.
- Helsen, W.,&Bultynck, J. (2001). The road to excellence fitness training for top referees. *Department of Kinesology*, Cathoilek University, Luven, Belgium..
- Hills, P.,Argyle, M., &Reeves, R. (2000). Individual differences in leisure satis factions: An investigation of four the ories of leisure motivation. *Personality and Individual Differences*, 28(4), 763-779.
- Ho, J. T. (1996). Stress, healt hand leisure satisfaction: the case of teachers, *International Journal of Educational Management*,10 (1), 41/48.
- Hong, S. M.,&Giannakopoulos, E. (1994). There lation ship of satisfaction with life to personality charac teristics. *The Journal of Psychology*, 128(5), 547-558.
- Horak, R. (1993), *Futbol Ve Kültürü*, Roman Horak, Wolfgang Reiter, Tanıl Bora (Edr), İletişimYayınları, İstanbul.

- Huang, C. (2003). *The relations hips among leisure partici pation, leisure satisfaction, and life satisfaction of college students in Taiwan (China)*. Doctor of Philosophy (PhD)
- Hunt, J.G.,&Osborn, R.N. (1988). *Managing organizational behavior*. Third Edition, New York: John Wiley&Sons, Inc. *Journal Of Sport&Exercise psychology*.
- Iso-Ahola, S. E.,&Weissinger, E. (1990). Perceptions of boredom in leisure: Concep tualization, reliability and validity of the leisure boredom scale. *Journal of leisure Research*, 22(1), 1-17.
- Işıkhani, V. (2004). *Çalışma Hayatında Stres Ve Başa Çıkma Yolları*. Ankara: Sandal Yayınları.
- Kandemir, D., Atakan, S. S., & Demirci, C. (2013). İlgilenim kavramı ve türkçe ilgilenim ölçeklerinin değerlendirilmesi: tüketici ilgilenimi, sürekli ilgilenim ve satın alma kararı ilgilenimi. *Iktisatİsletme ve Finans*, 28(331), 57-88.
- Karlı ve diğ. (2008). Serbest zaman tatmin ölçeği'nin (sztö-uzun versiyon) geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. *Spor Bilimleri Dergisi*, 19 (2), 80-91.
- Kelly JR. (1990). *Leisure*. New jersey: Prentice-hall, engle wood, cliffs investigation of the relation between decision self-esteem, decision making style and problem solving skill of the University students. *Eurasian Journal of Educational Research*, 4, 15, 23-35.
- Kır, İ. (2007). Yüksek öğretim gençliğinin boş zaman etkinlikleri: KSÜ Örneği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(2), 307-328.
- Kıratlı, E. (2015). *Tenis hakemlerinin karar verme stilleri ve empatik eğilim düzeylerinin karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesi*. (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi.
- Koç, H., Gökdemir, K., & Kılınç, F. (2000). Sezon arasında yapılan antrenmanların Kütahya spor futbolcularının bazı fiziksel ve fizyolojik parametrelerine etkisi. *Beden Eğt. ve Spor Bilimleri*, 1, 122-128.
- Kurt, M. (2004). "Spor, toplum ve ötesi", *Özgür Üniversite Forumu*, Sayı 25, s.131-140
- Kurt, M., Atayman, V., & Kurultay, T. (1997). *Arenada" Show": Modern sporun dünü ve bugünü*. Sorun yayınları
- Kuzgun, Y. (2005). Karar stratejileri ölçeği. Decision Making Strategies Scale. In Y. Kuzgun & F. Bacanlı (Eds.) [*Measurement device sand programmes series used in practice guidance and psychological counseling: Measure ment device sused in practice GPC: 1, pp. 9-27*], Ankara-Turkey, Nobel Publication.
- LeisurePress. Weinberg, R. S.,&Richardson, P. A. (1990). *Psychology of officiating*. Leisure Press.

- Leveaux, R. R. (2010). *Facilitating referee's decision making in sport via the application of technology*. Communications of the IBIMA.
- Lloyd, K. M., & Auld, C. J. (2002). The role of leisure in determining quality of life: Issues of content and measurement. *Social Indicator Research*, 57(1), 43-71.
- Lysyk, M., Brown, G. T., Rodrigues, E., McNally, J., & Loo, K. (2002). Translation of the leisure satisfaction scale into French: a validation study. *Occupational Therapy International*, 9(1), 76-89.
- Mahoney, M. J., & Suinn, R. M. (1986). History and overview of modern sport psychology. *Clinical Psychologist*.
- Mannell, R. C. (1989). Leisure satisfaction. *Understanding leisure and recreation: Mapping the past, charting the future*, 281-301.
- May, J. R. (1986). Sport psychology: Should psychologists become involved? *Clinical Psychologist*.
- Mieczkowski, Z. (1990). *World trends in tourism and recreation*. P. Lang.
- Mull, R. F., Bayless, K. G., Ross, C. M., & Jamieson, L. M. (1997). Recreational sport management. USA: *Human Kinetics*.
- Orta, L. (2000). *Dünya'da ve Türkiye'de futbol hakemliğinin başlangıcı ve gelişimi semineri*. On sekiz Mart Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bölümü, Çanakkale.
- Orta, L. (2002). Dünyada ve Türkiye'de futbol hakemliğinin başlangıcı ve gelişimi. *Spor Araştırmaları Dergisi*, 6, 16..
- Önder, S. (2003). Selçuk üniversitesi öğrencilerinin rekreasyonel eğilim ve taleplerinin belirlenmesi üzerinde bir araştırma. *Selçuk Journal of Agriculture and Food Sciences*, 17(32), 31-38.
- Özmen, H. (2000). *Futbol, hooliganizm ve medya*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özşaker, M. (2012). Gençlerin serbest zaman aktivitelerine katılamama nedenleri üzerine bir inceleme. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi*, 14(1), 126-131.
- Pearson MQ. (1998). Job satisfaction, life satisfaction and psychological health, *Career Development Quarterly*, 7(46), 416-426.
- Pearson MQ. (2008). Role overload, job satisfaction, leisure satisfaction and psychological health among employed women. *Journal of Counseling & Development*, 86, 56-63.

- Ragheb, M. G., & Griffith, C. A. (1982). The contribution of leisure participation and leisure satisfaction to life satisfaction of older persons. *Journal of leisure research*, 14(4), 295-306.
- Ragheb, M. G., & Beard, J. G. (1980). Leisure satisfaction: concept, theory, and measurement. *Leisure satisfaction: concept, theory, and measurement.*, 329-353.
- Ragheb, M. G., & Tate, R. L. (1993). A behavioural model of leisure participation, based on leisure attitude, motivation and satisfaction. *Leisure studies*, 12(1), 61-70.
- Robbins, S. P., & Judge, T. A. (2003). *Organizational Behavior*: New Jersey: Printice Hall. Incupper Saddle River.
- Sakal, J. G., & Ragheb, M. G. (1980). Boş zaman memnuniyetini ölçmek. *Eğlence Araştırma Dergisi*, 12(1), 20-33.
- Sanchez, Calvo, Bunuel ve Godoy., (2009). Sancez, A. C. J., Calvo, A. L., Bunuel, P. S. & Godoy, S. J. I. (2009). Decision-making of spanish female basketball team player while they are competing. *Revista de Psicologia del Deporte*, 18, 369-373.
- Sanders (2008). Sanders, P. R. (2008). *Decision-making Styles, Ways of Knowing, and Learning Strategy Preferences of Clients at a One-stop Career Center* (Doctoral dissertation, Oklahoma State University).
- Saygılı, H. (2000). *Problem çözme becerisi ile sosyal ve kişisel uyum arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Schneiderman, N., Ironson, G., & Siegel, S. D. (2005). Stress and health: psychological, behavioral, and biological determinants. *Annu. Rev. Clin. Psychol.*, 1, 607-628.
- Scott, S. G., & Bruce, R. A. (1995). Decision-making style: The development and assessment of a new measure. *Educational and psychological measurement*, 55(5), 818-831.
- Selye, H. (1992). *Stress Without Distress. Teach Your Self Book*. Signet; 9th Printing edition. London.
- Siegenthaler, K. L. (1997). Health Benefits of Leisure. Research Update. *Parks and Recreation*, 32(1).
- Sülün, Ö. (2013). *Futbol hakemlerinin öfke ve kızgınlık düzeyleri ile empatik eğilim düzeylerinin karşılaştırılması* (Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Spor Öğretmenliği Ana Bilim Dalı).
- Şahin, M. Y., & Tunçkol, H. M. (2010). İşçi hareketlerinin futbolun tarihsel gelişim sürecine etkisi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1, 219-236.
- Talas, C. (1967). *Sosyal Politika (3. Baskı)*. Ankara: Sevinç Matbaası

- Taşgıt, M. S. (2012). *Üniversite öğrencilerinin benlik saygısı ve karar verme düzeylerinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Spor Öğretmenliği Ana Bilim Dalı).
- Taylor, A. H., Cable, N. T., Faulkner, G., Hillsdon, M., Narici, M., & Van Der Bij, A. K. (2004). Physical activity and older adults: a review of health benefits and the effectiveness of interventions. *Journal of sportssciences*, 22(8), 703-725.
- Tekin, M., & Erhan, İ. Ö. S. E. (2009). Özel Yetenek Sınavlarına Katılan Öğrencilerin Karar Verme ve Düşünme Stilllerinin İncelenmesi. *Journal of Physical Education and Sport Sciences*, 11(3).
- Tekin, Ö., & Ehtiyar, R. (2010). Decision making in management: An investigation about decision making styles of different department managers who work in fivestar hotels in west Antalya region. *Journal of Yasar University*, 20(5), 3394-3414.
- Tezcan, M. (1993). *Eğitim sosyolojisinde çağdaş kurumlar ve Türkiye*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: 170.
- The perceive dimpact of the Acadia Advantage Program on the leisure life style and lei sure satisfaction of the students at Acadia University*. 2004.
- Tiryaki, M. G. (1997). *Üniversite öğrencilerinin karar verme davranışlarının bazı değişkenler açısından incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tiryaki, Ş. (2000). *Spor Psikolojisi*, Eylül Kitap ve Yayınevi, 1. Baskı, Türkçe.
- Tiryaki, Ş. (2000). *Spor psikolojisi: kavramlar, kuramlar ve uygulama*. Eylül kitabevi ve yayınevi.
- Tolukan, E. (2010). *Özel yetenekle ilgili bölümlerde okuyan üniversite öğrencilerinin rekreasyonel aktivitelere katılımlarına engel olabilecek unsurların belirlenmesi*. Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde.
- Torkildsen, G. (2005). *Lei sure and recreation management*. Psychology Press.
- Tuncay, S. (2000). Türkiye’de gençlik sorunlarının psikolojik boyutu. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (1), 231-257.
- Uluslararası Futbol Birliği Kurulu.(2015). *Oyun Kuralları Kitabı*, S.65.
- Uluslararası Futbol Birliği Kurulu.(2019). *Oyun Kuralları Kitabı*, S.65.
- Uzunoğlu, Ö. U. (2008). *Türk futbol hakemlerinin karar verme stillerinin klasmanlarına ve bazı değişkenlere göre incelenmesi* (Doktora tezi, Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü).

- Ün, E. (2010). *Satranç eğitiminin, problem çözme yaklaşımları, karar verme ve düşünme stillerine etkisinin incelenmesi* (Doktora Tezi, Selçuk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü).
- Ünüvar, A. (2003). *Çok yönlü algılanan sosyal desteğin 15-18 yaş arası lise öğrencilerinin problem çözme becerisine ve benlik saygısına etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Voigt, D. (1998). *Spor Sosyolojisi*, Çev. Ayşe Atalay, Alkım Yayınları, İstanbul.
- Weinberg, R. S., & Richardson, P. A. (1990). *Psychology of officiating*. Leisure Press.
- Weinberg, R. S., & Richardson, P. A. (2008). Başarılı hakemliğin psikolojisi (Psychology of Officiating), *Ekmekçi R, Toros T (Çev.)*, 1.
- Weitz, R., & Kwan, S. (Eds.). (1998). *The politics of women's bodies: Sexuality, appearance, and behavior*. New York: Oxford University Press.
- Women's Health ve Men's Health Dergisi Örneği. *Galatasaray Üniversitesi İletişim Dergisi*, (30), 215-241.
- Yalçın, İ., Soyer, F., Ramazanoğlu, F., & Aksu, A. (2016). Futbol hakemlerinin karar verme ve sürekli kaygı düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Journal of Human Sciences*, 13(3), 5681-5692.
- Yeşil yaprak, B. (2007). *Gelişimsel Rehberlik*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları Ltd. Ş.
- Yücel, Y. (2019). Sağlık ve fitness söylemi içerisinde kadın ve erkek bedenleri: Kadın Sağlığı ve Erkek Sağlığı Dergisi 'rne'i. *Galatasaray 'niversitesi 'Leti'im Dergisi*, (30), 215-241.

EKLER

EK A: Kişisel Bilgi Formu

Değerli Katılımcı;

Bu anket, “Serbest Zaman İlgilenim” ve “ Karar Verme” düzeyinizi belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Anket sonuçları, yalnızca bu amaçla kullanılacak olup, kişisel amaçlar için anket sonuçlarından yararlanılmayacaktır. Bu nedenle isim yazmanıza gerek yoktur. Lütfen soruların hepsini ve düşüncenize uygun olanı işaretleyiniz.

Yardım ve katkılarınız için teşekkür ederim.

1- Cinsiyetiniz: Kadın () Erkek ()

2- Yaşınız: 16-23 yaş arası () 24-29 yaş arası () 30-35 () 36 yaş ve üzeri ()

3- Eğitim durumunuz: Lise () Ön Lisans () Lisans () Yüksek Lisans () Doktora ()

4- Hakemlik yılınız: 2 yıldan az () 2-5 yıl () 6-10 Yıl () 11-15 yıl () 15 yıl ve üstü ()

5- Klasmanınız: Aday Hakem () İl Hakemi () Bölgesel Yardımcı Hakem () Bölgesel Hakem () Kadın Bölgesel Yardımcı Hakem () Kadın Bölgesel Hakem () Klasman Yardımcı Hakemi () Klasman Hakemi () Üst Klasman Yardımcı Hakemi () Üst Klasman Hakemi ()

6-Haftada kaç gün spor yapıyorsunuz?

1 gün () 2 gün () 3 gün () 4 gün () 5 gün () 6 gün () 7 gün ()

7- Günde ortalama kaç saat spor yapıyorsunuz?

1-2 saat () 2-3 saat () 3-4 saat () 4-5 saat () 5-6 saat ()

Ek B: Serbest Zaman İlgilenim Ölçeği

	Lütfen her ifadeyi bir kez işaretleyiniz ve cevaplanmamış hiçbir ifade bırakmayınız. <i>Serbest Zaman; insanların çalışma ve zorunlu gereksinimlerini karşıladıktan sonra kalan süredir.</i> İlgilenim; Herhangi bir etkinliğe yönelik kişisel ilgi ya da katılım gösterme ve bunun sonucunda alınan zevk, eğlence ve heyecan.	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1	Hakemlik yaptığım en eğlenceli şeylerden birisidir.	1	2	3	4	5
2	Hakemlik benim için çok önemlidir.	1	2	3	4	5
3	Hakemlik yaptığım en tatmin edici şeylerden birisidir.	1	2	3	4	5
4	Yaşamımın büyük bir bölümünün hakemlik etrafında şekillendiğini düşünüyorum.	1	2	3	4	5
5	Hakemlik hayatımda merkezi bir role sahiptir.	1	2	3	4	5
6	Hakemlik yerine başka bir serbest zaman etkinliği tercih edecek olursam, bunu çok ciddi bir şekilde yeniden düşünmem gerekir.	1	2	3	4	5
7	Arkadaşlarımla hakemlik konusunda konuşmaktan hoşlanırım.	1	2	3	4	5
8	Arkadaşlarımdan çoğu, hakemlik ile bir şekilde ilişkilidir.	1	2	3	4	5
9	Hakemlik yapmak, bana arkadaşlarımla bir arada olma fırsatı sağlar.	1	2	3	4	5
10	Hakemlik yaptığım zaman gerçekten kendim gibi olabiliyorum.	1	2	3	4	5
11	Kendimi hakemlikle ilgili imgelerle özdeşleştiriyorum.	1	2	3	4	5
12	Hakemlik yaptığım zaman nasıl görüldüğüm ve davrandığımla ilgilenmek zorunda kalmıyorum.	1	2	3	4	5
13	Birini hakemlik yaparken gördüğünüzde o kişi hakkında birçok şey söyleyebilirsiniz.	1	2	3	4	5
14	Hakemlik yapmak, kim olduğum ile ilgili çok şey söyler.	1	2	3	4	5
15	Hakemlik yaparken, insanlar onların beni görmesini istediğim şekilde görür.	1	2	3	4	5

EK C: Melbourne Karar Verme Ölçeği I-II

Bölüm 1:

YÖNERGE: Kişiler, karar verme aşamasında kendilerini ne derece rahat hissettikleriyle ilgili olarak farklılık gösterirler. Lütfen karar verme konusunda kendinizi ne derece rahat hissettiğinizi sizin için en uygun olan yanıtı işaretleyerek belirtiniz. Yardımlarınız ve katılımınız için teşekkür ederim.

		Doğru	Bazen Doğru	Doğru Değil
(1)	Karar verirken kendimi, sanki büyük bir zaman baskısı altındaymışım gibi hissederim.	☐	☐	☐
(2)	Bütün alternatifleri göz önünde tutmayı severim.	☐	☐	☐
(3)	Kararları diğer kişilere bırakmayı tercih ederim.	☐	☐	☐
(4)	Bütün alternatiflerin dezavantajlarını ortaya çıkarmaya çalışırım.	☐	☐	☐
(5)	Son kararı vermeden önce, önemsiz konular üzerinde çok zaman harcarım.	☐	☐	☐
(6)	Kararı en iyi şekilde nasıl uygulayabileceğimi enine boyuna düşünürüm.	☐	☐	☐
(7)	Bir kararı verdikten sonra bile kararı uygulamayı geciktiririm.	☐	☐	☐
(8)	Karar verirken, karar hakkında pek çok bilgi toplamaktan hoşlanırım.	☐	☐	☐
(9)	Karar vermekten kaçınırım.	☐	☐	☐
(10)	Karar vermek zorunda olduğum zaman, karar üzerinde düşünmeye başlamadan önce uzun süre beklerim.	☐	☐	☐
(11)	Karar verme konusunda sorumluluk üstlenmeyi sevmem	☐	☐	☐
(12)	Karar vermeden önce amaçlarımı netleştirmeye çalışırım.	☐	☐	☐
(13)	Önemsiz, küçük olayların yolunda gitmeyebileceği olasılığı, benim aniden tercihlerimden dönüş yapmama neden olur.	☐	☐	☐
(14)	Bir karar benim tarafımdan veya başka biri tarafından verilecekse, ben karar vermeyi diğer kişiye bırakırım.	☐	☐	☐
(15)	Ne zaman zor bir kararla karşı karşıya gelsem, iyi bir çözüm yolu bulma konusunda kendimi kötümser hissederim.	☐	☐	☐
(16)	Seçim yapmadan önce çok fazla dikkatli davranırım.	☐	☐	☐
(17)	Zorunda kalmadıkça karar vermem.	☐	☐	☐
(18)	Son ana kadar karar vermeyi geciktiririm.	☐	☐	☐
(19)	Çok daha bilgili kişilerin benim yerime karar vermelerini tercih ederim.	☐	☐	☐
(20)	Karar verdikten sonra, kararın doğru olduğuna kendimi inandırmak için çok zaman harcarım.	☐	☐	☐
(21)	Karar vermeyi ertelerim.	☐	☐	☐
(22)	Acilen karar vermem gereken bir durumda doğru düşünemem.	☐	☐	☐

Bölüm 2:

Yönerge: Kişiler karar verirken izledikleri yol konusunda farklılık gösterirler. Lütfen aşağıdaki her bir soruya, sizin sitilinize en iyi uyan yanıtı işaretleyerek nasıl karar verdiğinizi gösteriniz.

		Doğru	Bazen Doğru	Doğru Değil
(1)	Karar verme yeteneğime güvenirim.	☐	☐	☐
(2)	Karar verirken kendimi birçok kişiden aşağı görürüm.	☐	☐	☐
(3)	Kendimi karar vermede başarılı biri olarak düşünürüm.	☐	☐	☐
(4)	Kendimi o kadar cesaretsiz hissedirim ki, karar verme uğraşından vazgeçerim.	☐	☐	☐
(5)	Verdiğim kararlar iyi sonuçlanır.	☐	☐	☐
(6)	Diğer insanların, benim kararımdan ziyade, kendi kararlarının doğru olduğu konusunda beni ikna etmeleri kolaydır.	☐	☐	☐

ÖZGEÇMİŞ

İlayda Nihal ÇETİNER, [REDACTED] doğdu. İlk ve orta okulu Yozgat'ta ve Lise öğrenimini Kocaeli'de tamamladı. 2014 yılında başlamış olduğu Sakarya Üniversitesi Spor Bilimleri Fakültesinden 2018 senesinde mezun oldu. 2018 senesinde Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Eğitimi anabilim dalında yüksek lisans yapmaya başladı.